

Univerzita Pardubice
Fakulta restaurování

Průzkum filigránů z chrudimských městských knih
od roku 1439 do roku 1787

Veronika Stružová

Teoretická část bakalářské práce
2011

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala samostatně. Veškerá použitá literatura a prameny, které jsem k této práci využila jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Litomyšli dne 19. 5. 2011

Veronika Stružová

Poděkování

Ráda bych chtěla poděkovat všem lidem, kteří mi pomohli při badatelské činnosti, kterou jsem využívala ve své teoretické bakalářské práci.

Předem děkuji odbornému garantovi této bakalářské práce, panu Mgr. Jiřímu Kašemu za odborné konzultace a pomoc při psaní. Poděkování patří řediteli Státního okresního archivu v Chrudimi, panu Mgr. Ivo Šulcovi, který mi umožnil zrealizovat náplň a představu bakalářské práce, zajistil mi přístup k sbírkovému fondu městských knih, z kterých jsem čerpala. Dále bych chtěla poděkovat pracovníkům Státního okresního archivu v Olomouci a pracovníkům ze Zemského archivu v Opavě, se sídlem v Olomouci, kteří mi pomohli se sháněním potřebných materiálů k této práci.

Mé dík patří rodině, bez jejichž podpory by tato práce nevznikla.

Souhrn

Tato bakalářská práce se zabývá průzkumem filigránů, objevených v chrudimských městských knihách a uložených ve Státním okresním archivu v Chrudimi. Byla zpracována první část městských knih od roku 1439 do roku 1787. Jednotlivé filigrány byly zakresleny a seřazeny podle papíren, ve kterých vznikaly. Práce také zahrnuje jejich historii, majitelé a papírníky, kteří v nich působili. V příloze je mapa, zobrazující jejich výskyt na území Čech a je řazena po jednotlivých stoletích. Dále jsou zde připojeny grafy, pro lepší názornost hojnosti využívaných papíren a filigránů v jednotlivých papírnách.

Abstract

This thesis deals with the exploration of filigree, discovered in the town of Chrudim and books stored in the State District Archives in Chrudim. Was processing the first part of the city books since 1439 until 1787. Each filigree were plotted and sorted by paper mills, in which arose. The work also includes the history of paper mills, its owners and stationers, who worked in them. The attachments is map that show the presence of paper mills in the Czech lands and is arranged for each century. Furthermore, there are connected graphs, for better illustration of abundance used by paper mills and paper mills across filigrees.

OBSAH

Zadání bakalářské práce

Prohlášení

Poděkování

Souhrn

1. Úvod.....	7
2. Dějiny fondu.....	8
3. Vynález papíru a jeho rozšíření.....	10
4. Výroba papíru v Evropě.....	11
4.1 Forma na výrobu papíru.....	12
4.2 Význam filigránů.....	/2
4.3 Technologie filigránu.....	/2
4.4 Ikonografie filigránů.....	13
4.5 Složení filigránů.....	/3
4.6 Umístění filigránu.....	13
4.7 Strojová výroba papíru.....	14
5. Historie vybraných papíren na území Čech	
5.1 Papírna v Benešově nad Ploučnicí.....	15
5.2 Papírna v Bělé pod Bezdězem.....	17
5.3 Papírna v Čisté u Vrchlabí.....	18
5.4 Papírna v Dušníkách.....	19
5.5 Papírna v Hoštce.....	19
5.6 Papírna v Chocni.....	20
5.7 Papírna v Jáchymově.....	21
5.8 Papírna v Jirkově.....	21
5.9 Papírna v Krumlově.....	22
5.10 Papírna v Ledči.....	23
5.11 Papírna v Libni.....	24
5.12 Papírny u Litomyšle.....	24
5.13 Papírna v Mimoní.....	25
5.14 Papírna v Novém Studenci.....	27
5.15 Papírna v Pardubicích.....	27
5.16 Papírna v Rakovníku.....	28
5.17 Papírna v Rokytnici v Orlických horách.....	29
5.18 Papírna v Rožperku.....	30
5.19 Papírna ve Starých Horách.....	31
5.20 Papírna na Starém Městě v Praze.....	33
5.21 Papírna ve Středním Lanově.....	34
5.22 Papírna ve Svídnici u Chrudimi.....	35
5.23 Papírna v Trutnově.....	40
5.24 Papírna v Ústí nad Labem.....	41
5.24.1 Papírna Telnická u Ústí nad Labem.....	41
5.25 Papírna ve Velharticích.....	42
5.26 Papírna v Zahrádce u Kralovic.....	23
5.27 Papírna v Žamberku.....	43

6. Filigrány nalezené v cizích zemí.....	44
7. Filigrány nezařazené.....	48
8. Index nalezených filigránů.....	59
9. Závěr.....	66
10. Soupis literatury a pramenů.....	67
11. Přílohy.....	68

1. Úvod

Cílem této teoretické bakalářské práce bylo zmapovat filigrány nalezené v chrudimských městských knihách, uložených ve Státním okresním archiv v Chrudimi. Jelikož se městských knih zachovalo velké množství, jsou rozděleny do čtyř skupin podle let, kdy vznikaly. Vybrala jsem si první období, ve kterých se vyskytují nejstarší knihy a to z let 1439 až 1787. Také se nejvíce používal ruční papír, takže filigránů je tu dostatečné množství. Setkávala jsem se i s případy, kde bylo nalezeno v jednom exempláři více druhů. Ovšem některé filigrány nejsou úplné, z důvodů degradace papíru nebo nečitelnosti díky textu. Po podrobném prozkoumání všech knih, vznikla sbírka filigránů, které bylo nutné zakreslit, změřit a roztrždit podle motivů a samozřejmě i z jakých knih pocházejí. Nyní bylo mým úkolem zpětně dohledávat papírny, ze kterých daný filigrán vzešel. Víme, že existovalo mnoho druhů. Od nejjednodušší kompozice až po tu nejsložitější. Vyskytovaly se různé erby, heraldické motivy, zvířata, církevní znaky, postavy, písmena, celé nápisy, apod. U jednotlivých papíren je vyjmenována většina filigránů, které daná papírna používala ke své identifikaci. Vyobrazeny jsou však jen ty, které byly nalezeny v chrudimských městských knihách. Filigránů vzniklo po celou dobu výroby papíru nepřehledné množství a jelikož k tomuto oboru existuje poměrně málo odborné literatury, nebylo snadné je všechny dohledat. Podařila se mi však alespoň část, po zbytku bych ještě ráda pátrala v dalších letech. Je to totiž velice zajímavý obor, který mi učaroval. Cílem práce je zjistit, která papírna nejvíce zásobovala oblast Chrudimska svými výrobky a také poukázat na, jaké papírny se vyskytovaly v daném století na území Českých zemí.

2. Dějiny chrudimských městských knih

Královské město Chrudim bylo založeno Přemyslem Otakarem II. v 2. polovině 13. století. Přesnou dataci neznáme, jelikož se nám nezachovala zakládací listina. S rozvojem města začala vznikat i městská správa a začaly se psát městské knihy, které můžeme rozdělit do čtyř období. První z nich je počítáno od roku 1439 do roku 1787. Do druhého období spadají knihy z let 1788 - 1865 a do třetího období řadíme knihy z let 1865 až 1955. V této době začínají městské knihy a další archiválie patřit pod ochranu muzejní společnosti a od roku 1894 se stávají oddělením muzea. Čtvrté období začíná rokem 1955 a trvá dodnes.

Městské knihy obsahovaly práva a povinnosti měšťanů, právní řády a jednání městské rady. Pro tyto knihy se staly vzorem městské knihy Starého města pražského a Jihlavy, jejichž právem se Chrudim řídila. Nejdříve byly městské knihy a důležité listiny uloženy na radnici. Později, v době třicetileté války, byl archiv poškozen a prošel i dalšími živelnými pohromami. Po různých válečných útocích, zazdili chrudimští obyvatelé dokumenty do sklepa radnice, kde je však nadměrné vlhko poničilo a na mnohým zanechalo následky dodnes.

Radní písaři, kteří vedli městské knihy byli převážně rektori a učitelé městské školy. Někteří zastávali úřad městského primasa nebo úřad císařského rychtáře, jiní byli právníky. Prvním písařem městských knih byl Petr Scriba - Petrus notarius civitatis dictus Chocenský, který roku 1439 založil první knihu smluv. Dalším významným písařem byl Václav, který roku 1505 založil několik městských knih. Dále to byli Jiřík Rosa, úřadující na chrudimské radnici v době povstání proti Ferdinandovi I. roku 1547. O deset let později zde působí písař Jan Korbář. Po něm následovuje Samuel Legarin, který roku 1607 zakládá další knihu smluv. Primasem města se stává v letech 1625-1630. Dalšími písaři byli Václav Crispinus Přeloučský, Samuel Gregorius Crispinus, Václav Písecký, Daniel Leopold z Častolovic, Jiří Norbert Koukal.

Vynikajícími právníky byli radní písaři Mistr Bartoloměj Ropal, prokurátor při soudech zemských v království Českém, Mistr Jan Sokol Písecký, Josef Antonín Melhard z Hradce Králové, který založil některé městské knihy a uvedl do pořádku radní kancelář. Posledním byl Jan Melhard, který zde působil v letech 1783-1788.

V 19. století nevěnovalo město příliš velkou pozornost městskému archivu. Archiválie byly rozprodávány, avšak někteří se snažili zachránit cenný majetek. Jedním z nich byl Jan Martini, první konstituční purkmistr města a Josef Liboslav Ziegler, chrudimský děkan a osvěcenský kněz vlastenec, který městské knihy uschoval ve své knihovně. Ostatní knihy byly uloženy ve vlhkém sklepě radnice, kde propadaly zkáze. Roku 1894 byla svolána městská rada na naléhavou žádost komise na zachování památek, aby byl archiv prohlédnut a uložen v muzeu. Práce se ujal předseda komise dr. Tomáš Řehoř a v srpnu roku 1894 byla první část přenesena do budovy muzea. Koncem roku 1894 mělo muzeum ve své úschově 63 rukopisných knih, 83 listin a listů a dokumenty cechovní. Správy archivu se ujala komise pro zachování památek, jejíž hlavní činností se stalo uspořádání archivu.

Po otevření nové muzejní budovy roku 1898 byl městský archiv uložen v prvním patře muzea. Roku 1903 se stal archivářem dr. Jan Zítek, který přislíbil pomoc při sepsání historie města Chrudimi spolu s JUDr. Karlem Adámkem. K tomu však nedošlo. Roku 1903 byly městské knihy srovnány a opatřeny signaturami. Roku 1910 se stal městským archivářem gymnazijní profesor Čeněk Florián, jehož zásluhou byly knihy rozděleny do 14 skupin a opatřeny písmeny od A-O. Působil tu s krátkou přestávkou až do roku 1956,

kdy na funkci archiváře z důvodů nemoci rezignoval. V říjnu roku 1955 byl městský archiv sloučen s okresním archivem.

Uspořádání Floriánovo vyšlo najevo jako nevyhovující pro dnešní požadavky a proto byly dokumenty rozděleny takto:

I. Listiny

A - Listiny a listy města

- 1) Privilegia
- 2) Ostatní listiny a listy

B - Listiny a listy obyvatel

II. Knihy

1) Městské zákonodárství

2) Městské hospodářství

- a) Vymezení hranic panství
- b) Peněžní účty a rejstříky
- c) Hmotné účty a rejstříky
- d) Abolice a emfyteuse v 80. letech 18. století

3) Berně

4) Městská správa

- a) Pamětní knihy a knihy přísah
- b) Zápisy o schůzích
- c) Soudní knihy soudnictví nesporného
- d) Soudní knihy trestní

5) Ústavy a instituce

- a) Špitál
- b) Záduší
- c) Právováreční měšťané

III. Spisový materiál

Knih je celkem 226 a jsou v rozmezí let 1439-1788. Nejpočetnější je skupina knih městského hospodářství. Obsahuje celkem 86 knih a najdeme v ní důchodenské, pivní, solní, obilní, dobytčí a skladové počty z let 1662-1785. Dobře je zastoupeno období abolice a emfyteuse v 80. letech 18. století. Jsou to gruntovní knihy poddanských vsí (Kočí, Topol, Vestec, Vlčov a Pohled) celkem 9 knih. Berní knihy počínají rokem 1680. Knih městské správy je 28 a jsou z let 1625-1792. Jsou to hlavně pamětní knihy, ve kterých jsou zaznamenány význačné události města, přírodní katastrofy, oheň ve městě, drancování vojsk, příchod ruského vojska, seznam pruského vojska ubytovaného v Chrudimi, atd. Dále jsou to knihy přísah a radní protokoly z let 1625-1786.

Z knih soudnictví nesporného jsou to knihy smluv, k nim patří nejstarší chrudimská kniha z roku 1439, knihy posledních vůlí, knihy sirotčí a knihy svatební. Jsou z let 1439-1836. Soudní knihy trestní jsou z let 1555-1789. Chudý počet je knih špitálských, celkem tři z let 1656-1777. Celkem 32 zádušních knih z let 1692-1787. Jedná se o registra a inventáře pěti kostelů chrudimských.

3. Vynález papíru a jeho rozšíření

Za vynálezce ručního papíru se považuje Číňan Tsai-Lun King-Čong, který pocházel z Lei Yang v provincii Hunan. Roku 105 předložil svůj vynález císaři. Tato nová psací látka se rychle rozšířila, ale Číňané si dlouho nechávali tajemství výroby pro sebe. Trvalo skoro půl tisíciletí než se tajná receptura dostala za hranice Číny. Nejprve pronikla do sousední Koree, později do Japonska, na dálný východ a také do Evropy. Kolem 10. století se papír poprvé objevil ve Španělsku, kde byly některé místní oblasti, pod nadvládou Arabů. Ve 12. století se ale výroba papíru začala rozmáhat i v Evropě. V první polovině 12. století se papír začal vyrábět na španělském území v Xativě u Valencie, kde vznikla první papírna. Papír z této lokality se vyvážel i za hranice a proto se omezovala dodávka papíru z orientálních dílen. Papír se vyvážel do Sicílie, Itálie a Francie. Působení této papírny trvalo až do poloviny 13. století, kdy se výroba papíru volně přesunula do oblasti Itálie. První papírna v Itálii vznikla ve Fabrianu, později se dozvídáme o papírnách v Trevisu, v Amalfi, v Bologni a v Cividale. Na konci 13. století to jsou papírny v Parmě, Padově atd. Během necelého století se Itálie stala velikou velmocí na rozvoz papíru.

Na počátku 13. století je znám papír i z Francie. Nejprve se papír dováží z Itálie, ve 14. století nastupuje i domácí výroba. Mezi první papírnu v této zemi můžeme zařadit dílnu La Pierre u Troyes. Dále se zde rozvíjeli dvě papírny, první z nich patřila kapitule Saint Pierre, druhá ve Ville-sur-Saux. Do konce 14. století je známo více jak deset papíren.

Do střední Evropy výroba papíru proniká kolem roku 1300. Nejdříve to jsou sousední země Itálie, později i Rakousko a Německo. Jednou z prvních papíren na území Německa je papírna v Norimberku, dále papírny v oblasti Porýní (Ravensburg, Strassburg) atd.

V ostatních střeoevropských zemích se s papírnami setkáváme až od 16. století. V Polsku považujeme za nejstarší papírnu v Krakově, která tu působila od roku 1492. V 16. století se tu objevuje již 35 papíren, hlavně v oblasti Krakova, Varšavy a Poznaně. V Českých zemích je nejstarší doložená papírna na Zbraslavi, která vznikla v roce 1499. V 16. století byl podobně jako v jiných zemích velký nárůst papíren jak v Čechách, tak i na Moravě. V Uhrách je založena papírna v Levoči.

Do severních evropských zemí se papír dostává ve stejném období jako do střední Evropy. Nejstarší anglická papírna je založena roku 1494 ve Stavenage a zůstává také do konce 16. století jedinou papírnou na území Anglie. Ve Švédsku se objevuje první papírna kolem roku 1565 ve Stockholmu a dále papírna v Upsale. V Holandsku je to papírna z roku 1586 v Dordrechtu, v Dánsku roku 1590 a nakonec ve Finsku z roku 1667 a v Norsku až v roce 1698.

V Rusku vznikla první papírna v roce 1570 na řece Uče. Na území turecké říše vzniká první papírna roku 1453 v Kâgithâne (dnes předměstí Istanbulu).

4. Výroba papíru v Evropě

Papír se vyráběl z hadrů, které byly konopné nebo lněné, od 14. století se používaly hadry s příměsí bavlny. Pro papírníka byl tedy nutný stálý příjem hadrů, to jim zajišťovalo privilegium, které dostávali od panovníka. Už při založení papírny muselo být toto právo povoleno. Sběr hadrů zajišťovali tzv. sběrači-hadráři. Pokud bylo hadrů málo, snažili se papírníci přidávat další látky, které ovšem ovlivňovaly vlastnosti papíru. Už v 15. století si např. město Janov vymáhá privilegium na sběr starých lodních lan a plachet.¹ Začaly se používat i hedvábné a vlněné hadry, ale papír z nich vyrobený byl nekvalitní. Jelikož hadrů bylo na výrobu papíru potřeba mnoho, po nějakém čase bylo této suroviny málo a museli přemýšlet nad nějakou vhodnou náhradou. Vznikaly různé návrhy např. využití mořských řas, vosích hnízd, pokusy s pilinami a jiné.² To však nevyhovovalo a nová surovina, vhodná na výrobu papíru byla objevena až na začátku 19. století. Byl to Američan B. G. Tilgman, který roku 1866 rozvláknil dřevo, vařením v sulfitovém louhu. Tím vznikla celulóza, která byla vhodná k výrobě papíru.

Před samotnou výrobou papíru bylo třeba hadry roztřídit podle druhu látky, zbarvení a zpracování. Nej kvalitnější papír byl z hadrů lněných, naproti tomu papír z hadrů hedvábných a vlněných byl určen na horší druhy papírů. Po roztřídění následovalo jejich očištění od knoflíků, švů, různých přesekek apod. Poté se hadry roztrhaly na menší kusy a praly se v louhovém roztoku, vařily se a bělily ve vápenné lázni. Tato směs byla rozřezána na menší kousky a nakonec rozmělněna na jednotlivá vlákna. K tomu sloužily tzv. stoupy. Ty se skládaly z dřevěných trámů nebo kamenných bloků, v nichž byly vyhloubeny jámy a do nich zapadala kladiva. Ta byla vyrobena z tvrdého dubového dřeva. Kladivo mělo pohyblivé rameno, které bylo upevněno na kovové ose mezi dvěma sloupky. Kratší část směřovala k hřídeli poháněnému vodním kolem a opatřenému na svém obvodu - vždy proti každému kladivu - střídavě zasazenými čepy. Při otáčení hřídele nadzvedávaly čepy v různých intervalech jednotlivá kladiva, jež po uvolnění vlastní vahou dopadala na dno jámy v níž byla surovina.³ Stoupy v papírnách pracovali až do 17. století, později je vystřídal holandský vynález tzv. holendr. Základem byl dřevěný nebo kovový otáčivý válec, opatřený podélnými kovovými břity a protilehlou kovovou deskou. Celé zařízení bylo umístěno v uzavřené kádi. Surovina se drtila díky rychlému otáčení válce s ostrými břity a stálému přítoku vody. U nás tento stroj využívala papírna v Benešově nad Ploučnicí jako jedna z prvních papíren ve Střední Evropě. Hotová kaše se vypouštěla do kádě, kde se propírala čistou vodou a zbavovala uzlíků. Odtud putovala do nabírací kádě, kde byla stále v pohybu a dělník (naběrač) ji odtud nabíral na připravené síto, s kterým pohyboval. Jednak, aby byla papírovina pravidelně rozložena na sítu a také z důvodu zbavení se přebytečné vody. Síto pak s papírovou suspenzí podal pomocníkovi (skladači), který mu podal prázdnou formu na nové nabrání a sám vyklopil papír na plstěnou podložku a přiklopil ji další plstí. Tento proces se opakoval tak dlouho, dokud se na sebe nenaskládalo 181 archů mezi 182 plstí. Celý tento blok se vložil do lisu a lisoval se. Pak se papír nosil na půdu k sušení. Papír se klížil v klihové vodě, většinou ve dvojí lázni, s tím, že se do druhé lázně přidával kamenec, aby klih lépe zaschnul a nelepil. Poté se lisoval, aby se odstranila přebytečná klihová voda a pak se opět sušil, tentokrát po jednotlivých arších. Papír se hladil ručně hladkým a tvrdým nástrojem na kamenné desce. Nakonec byl tříděn podle kvality a odstraňovaly se drobné vady. Takto hotový papír byl připraven k expedici.

¹Flodr, Miroslav: Filigranologie. Brno, 1974. s. 45

²(viz. č. 1)

³Flodr, Miroslav: Filigranologie. Brno, 1974. s. 50

Archy se překládaly na půlarchy a skládaly se na sebe do tzv. knih. Jedna kniha se skládala z 24 archů psacího papíru a 25 archů tiskařského papíru. Dvacet knih tvořilo rys, 10 rysů čili 200 knih dávalo 1 balík. Knihy i rysy se 10-12 hodin lisovaly.⁴ Z papírny se hotový papír posílal v obalech, označených o jaký druh papíru jde a z jaké je provenience.

4.1 Forma na výrobu papíru

Forma se skládá z rámu, síta a příklopného rámu. Rám se vyráběl z hruškového nebo dubového dřeva a určoval formát papíru. Síto prodělalo během svého vývoje řadu změn, hlavně co se týče materiálu. Číňané používaly hrubou tkaninu, Arabové využívaly rákosovou síťovinu a Evropané používaly síta drátěná, později tkaná. To se skládalo z útku a vlastní osnovy. Na síto se připevnil filigrán, nejdříve pouhým přivázáním, později přiletováním k drátům osnovy. Síto muselo být dostatečně pevné, aby vydrželo tíhu papírové suspenze při nabírání. A nakonec příklopný rám, který byl vytvořen ze stejného materiálu jako samotný rám. Tento příklopný rám určoval sílu hotového papíru.

Při čerpání papíroviny se používaly dvě formy, říkalo se jim párové. Byly totožné, jen zrcadlově obrácené. Proto se stává, že jsou filigrány vykresleny obráceně.

4.2 Význam filigránů

Filigrán, vodoznak, průsvitka, tak je označován v českých zemích. Ve Francii se mu říká „*le filigrane*“, ve starém Německu „*Papierzeichen*“, později (hlavně po r. 1800) „*Wasserzeichen*“ a podle toho se u nás říká „*vodoznačka*“, což vzniklo z anglického „*Watermark*“, Poláci mají „*znak wodny*“, Španělové „*filigranas o marcas transparentes en papeles*“. Filigrán se dá považovat za výrobní značku papíru, jeho cílem byla ochrana výrobce a spotřebitele. Filigrán označuje původ papíru, jeho výrobce a také označuje jiné vlastnosti papíru. Například papír poštovský se značil poštovskou trubkou. Také může označovat formát a kvalitu papíru. Každý papírník měl dovoleno vlastnit dvě značky, jednu pro papír kvalitnější a druhou pro papír horší kvality. Věda zabývající se studiem filigránů se nazývá filigranologie.

4.3 Technologie filigránu

Vznik filigránu můžeme rozdělit do tří skupin podle jeho zhotovení:

- 1) Znak je zhotoven z drátu a obtištěn do papíru. Tato technologie se nejvíce uplatnila a je nejstarší. Obrys závisí na síle drátu, z kterého je filigrán vytvořen.
- 2) Znak je vystřižen z plechu a otisknut do papíru. Tato metoda přichází v 17. století. Je však ojedinělá, není schopná vytvořit takové detaily jako první metoda. Je to jen plný tvar.
- 3) Filigrán je otiskem znaku, jehož linie a plochy byly šablonou vlisovány do kompaktní plochy. Tohoto způsobu využívá tzv. velínový papír. Tato technika je nejmladší.

Na zhotovení filigránu se používal měděný nebo mosazný drát. Většinou se filigrán vytvářel z jednoho kusu drátu a tvaroval se podle šablony.

⁴Flodr, Miroslav: Filigranologie. Brno, 1974. s. 65

4.4 Ikonografie filigránů

První skupinu, kterou budeme charakterizovat jsou písmena. Většinou se jedná o iniciály nebo celá jména papírníků. Ale můžou také značit názvy míst. Jednotlivá písmena jsou ve směs zkrácením místního jména (v Německu např. A=Augsburg, F=Frankfurt, K=Kempten, Z=Zittau, Zwickau ap.).⁵ Dvojice písmen tvoří převážně iniciály. Některá písmena se však stala jen pouhým motivem (například gotická podoba písmena P). Můžeme se také setkat s číslicemi, oblíbená byla 4, ale také se objevují číslice, které tvoří letopočty.

Další skupinu tvoří obrazové filigrány. Nacházíme je až od poloviny 18. století. Objevuje se tu však nový typ a to zobrazení staveb a osob. Jedná se zejména o portréty panovníků a knížat.

Mezi další skupinu filigránů řadíme heraldické znaky. Objevují se zde rodové erby nebo erby vrchnosti. Někdy jsou užity jen části erbu (např. jedno ze štítových polí nebo volná štítová figura). Také se vyskytují erby aliančními, které jsou tvořeny erby obou manželů.

Většinou si papírník nemohl vybírat filigrán sám. Když žádal o privilegium založit si papírnu, většinou mu panovník filigrán přidělil, ale nebylo to vždy podmínkou. Také jsou známé případy, že papírník o určitý filigrán požádal a panovník mu vyhověl.

4.5 Složení filigránů

Obecně je známo, že v dřívějších dobách převažoval filigrán jednodušší, primitivnější. Vyskytují se například kruhy, kříže, trojúhelníky, ovály, hvězdy atd. Postupně se filigrán stává složitějším s propracovanější kompozicí. V 16. století se množství značek rozšiřuje, zobrazují se na nich nástroje řemeslné a předměty denní potřeby. Později se připojují i symboly, církevní postavy, zvířata, květiny a nakonec se objevují i erby a písmena. V 17. století filigrány ztrácejí svůj heraldický ráz a rostou do rozměrů. V baroku se vyskytují dobové postavy. Často to bývá pán nesoucí pohárek a dáma podávající mu květ. Oba jsou ustrojeni v kroji a stojí na pásce s nápisem. Toto vyobrazení používala například pardubická papírna. Později se setkáváme s dvěma motivy filigránů na jednom archu papíru. Hlavní znak je na straně jedné a znak doplňující např. iniciála papírníka je na straně protilehlé (odtud pochází označení kontramarku). V 18. století se erby zobrazují v heraldickém štítu. Často je to kruh nebo ovál, který je umístěn v renesanční kartuši. Také se vyskytují náboženské motivy, jednorožci, francouzské lilie a přibývá orlů. Rozšiřují se filigrány trojčlenné, u kterých přibývá letopočtů („millesime“). Na konci 18. a začátku 19. století se neobjevuje tolik erbů šlechtických a městských. Papírny se totiž stávají soukromým majetkem. Místo erbů se zobrazují kartuše, v kterých se objevuje poštovská trubka nebo se zobrazují lvi, orli, hvězdy, měsíc, klíče apod. Také se mění poloha filigránu, ten se ze středu archu přesouvá k dolnímu okraji.

4.6 Umístění filigránu

Můžeme rozdělit do jednotlivých skupin podle rozmístění filigránů na sítu v jednotlivých časových obdobích. V rané době, na konci 13. a počátku 14. století se filigrán umísťuje libovolně, nemá žádné podmínky. V období od 14. do poloviny 17. století se filigrán umísťuje do jedné z obou polovin formy a to vždy do středu tohoto pole. Teprve po polovi-

⁵Flodr, Miroslav: Filigranologie. Brno, 1974. s. 110

ně 17. století a hlavně ve století 18. se povoluje využívat celou plochu k umístění filigránu. A je zde dovoleno použít i více značek.

Nejběžnější úprava filigránů kolem poloviny 16. století bylo umístění hlavního filigránu do jedné poloviny archu, do druhé poloviny bylo pak umístěno vedlejší znamení. S kontramarkami se poprvé setkáváme v 15. století. Kolem 18. století se zvyšuje počet prvků umístěných na archu. Kompozice je taková, že uprostřed archu mezi hlavním znamením a znamením vedlejším se objevují znaky (např. označení roku výroby, druhu papíru, kvality, atd.). Ty mohou být umístěny jak ve středu archu, tak po okrajích, v rozích apod.⁶

Při postavení filigránu rozlišujeme dva základní typy: starším a hojněji využívaným je typ filigránu, jehož postavení je rovnoběžné s dráty osnovy. Ten může být umístěn přímo na linii osnovy nebo mezi nimi. Druhým typem filigránu je filigrán umístěný kolmo k osnově papíru.

4.7 Strojová výroba papíru

Tento způsob výroby si také našel metodu pro značení papíru. Je to tzv. egoutteur, pomocí kterého se stlačí vrstva papíru běžícího na síť a toto místo se potom stane průsvitným. Dnes se používá fotochemická cesta, díky ní se při tisku vtlačí přenesený originál do velínové sítě. Takto vzniklé plošky jsou buď vystouplé nebo prohloubené do papírové podložky. Je známé také umělé vyrábění filigránů. To znamená, že se znak dodatečně vyrazí do suchého papíru.

⁶Flodr, Miroslav: Filigranologie. Brno, 1974. s. 116

5. Historie vybraných papíren na území Čech

5.1 Papírna v Benešově nad Ploučnicí

Papírna byla zbudována v roce 1569 Jiřím Kramerem, který dostal povolení k jejímu vybudování od Hanse a Friedricha, bratří ze Salhausenu, majitelů panství. Benešovskému papírníku bylo dáno na den sv. Michala roku 1569 privilegiem Hanse a Friedricha ze Salhausenu jediné právo na sběr hadrů a kůže na klich na panství, dále mu bylo zabezpečeno výhradní právo na výrobu papíru na panství, za třetí byl sám i jeho potomci osvobozen od všech robot, daní, služeb, kontribucí, dávek a povinností, které měli obyvatelé města a předměstí, za čtvrté mu bylo dovoleno postavit jez a používat vodní síly k výrobě a ku hnaní strojů, lovit ryby ve splavu od papírny k pile; za to byl povinen platit ročně 4 kopy a 2 rysy papíru. Nyní tedy víme, že zakladatelem a majitelem papírny byl Jiří Kramer a že snad převzat pozemek prodaný obcí Linkemu, jenž jej prodal s výhradou předkupního práva papírny pro své dědice, kteří se tak dostali v roce 1569 do papírny. Ostatní uvedené papírníky od této doby můžeme pokládat za pachtýře.

v: 37 mm, š: 18 mm

č. 1

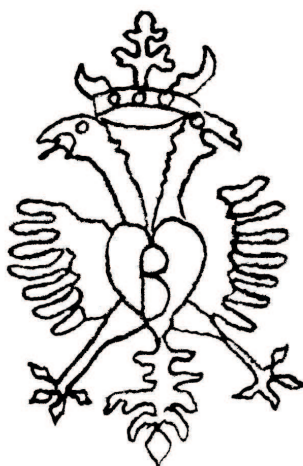
Do roku 1613 byl tzv. horní díl benešovského panství v majetku Haubolda ze Strašedlů. Ten používal znak s kruhovým opisem BAENSEN a na protější straně korunované B. Tento díl panství přešel roku 1613 do majetku Jonáše Poušta z Libštátu. Roku 1629 se stal papírníkem Jindřich Linke, syn zbudovatele papírny.

Z poloviny 17. století jsou zachovány filigrány téměř stejné jako v 16. století. Jsou to například dva soustředné kruhy, v kterých se nachází nápis BAENSEN, ve výplni středního kruhu je místo erbu Staršedlů písmeno B. V roce 1654 je jako majitelka uvedena Marie Linková, která tu působila až do roku 1656. Po ní převzal papírnu její zeť Petr Ossendorf, syn papírníka z Mimoně. Po něm to byl roku 1670 Jan Jindřich Ossendorf, kte-

ří povznesli papírnu tak, že podle Balbína patřil jejich papír k nejlepším a vyrábí mnohé druhy papíru.⁷ Dále následoval jeho syn Jan František Ossendorf, který dal v roce 1690

postavit tři kamenné sochy svatých.⁸ Benešovský papír byl vyvážen do skladů v Praze, Brombergu, Berlíně, Vídni, Drážďanech a Vratislavi.

Za Marie Linkové nacházíme dvoučlenný filigrán na jednom půlarchu je říšský orel v různých obměnách a na druhém korunované písmeno B. Orel je buď ve štítu anebo bez štítu, někdy se srdcovitým štítem na prsou, v němž se opět objevuje písmeno B.

v: 75 mm, š: 46 mm

č. 2

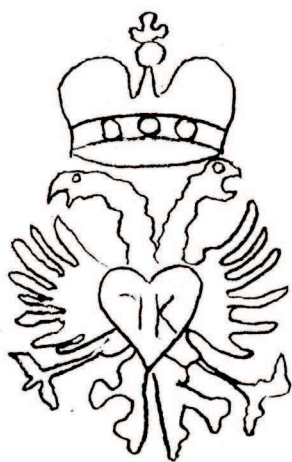

v: 45 mm, š: 24 mm

č. 3

⁷František Zuman, České filigrány XVII. století (Památky archeologické XXXV, Praha 1927, s. 444

⁸František Zuman, České filigrány XVII. století (Památky archeologické XXXV, Praha 1927, s. 444

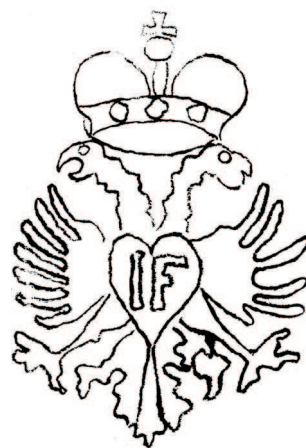
v: 100 mm, š: 60 mm

č. 4

v: 80 mm, š: 51 mm

č. 5

v: 97 mm, š: 65 mm

č. 6

v: 110 mm, š: 54 mm

č. 7

BENSEN

v: 14 mm, š: 71 mm

č. 8

Na počátku 19. století tu působil papírník František Ritschel, který se oženil s vdovou po Antonínovi Ossendorfovi. František Ritschel používal starých forem po Antonínovi Ritschelovi, který vedl papírnu v letech 1774 - 1789 za nezletilosti Jana Antonína Ossendorfa si vzal jeho matku Veroniku.⁹ Tiskový papír z této doby má na prvním půlarchu korunovaného orla, pod ním se nachází nápis BENSEN a na druhém půlarchu AR. Když zemřel Ossendorfův syn Antonín stala se majitelkou papírny jeho dcera Karolina Ritschlová, která se později vdala za c. k. hejtmána Jana Horna a převzala papírnu 21. prosince 1827. Roku 1849 koupil papírnu Eduard Bertel a ustanovil v ní správce pana Troníčka. Později ji však prodal Janu Kopeckému a ten založil roku 1858 akciovou společnost Kopecký, Tietze & Jünger. Ta však papírnu neudržela a byla prodána v exekuční dražbě roku 1873 průmyslníkovi Františku Mattauschovi, který papírnu zrušil.

v: 124 mm, š: 112 mm

č. 9

AR

v: 28 mm, š: 62 mm

č. 10

⁹František Zuman, České filigrány XVIII. století, Rozpravy České akademie věd a umění, tř. 1, č. 78, Praha 1932, část I. (textová) s. 6

5.2 Papírna v Bělé pod Bezdězem v Podolí

Tuto papírnu koupil roku 1678 Arnošt Josef hrabě z Waldšteina od Otty Jindřicha, markrabího ze Savornney a Karetta. V roce 1700 tuto papírnu vlastnil papírník Tobiáš Jägl, po jehož smrti, ji převzal Jan Molerus, který se oženil s vdovou po Jäglovi. Tento papírník vyráběl ruční papír s vodoznakem W uprostřed pro potřebu kanceláří valdštejnského panství. Vyráběný papír byl velmi dobré jakosti a byl dovážen i do Prahy. Roku 1723 papírnu koupil za 600 kop míšeňských a roční činži 250 zlatých a papír ročně v ceně 15 zlatých a 30 krejcarů.¹⁰ Z doby působení Molera je filigrán s dvojitým korunovaným W neseným lvy. Po něm následoval Jan Jiří Purkert, který zde působil v roce 1733. Zemřel v roce 1756. Dalším nástupcem byl Jan Kristián Wagner, který zde působil od roku 1757. Papírnu koupil 1. ledna 1763 za 1200 zlatých rýnských a 200 zlatých roční činže.¹¹ Zemřel ve stejném roce a bylo mu 31 let. Z jeho dílny pochází dvoučlenný filigrán, na prvním půlarchu se objevují písmena CW a na druhém W v korunované kartuši s palmami.

Dalším nástupcem byl Martin Schmid, pocházející z Rakous. Oženil se s Kateřinou, vdovou po Wagnerovi v roce 1763.¹² Používal podobné označení svého papíru jako jeho předchůdce, jen s tím rozdílem, že pod kartuši umístil písmena MS. Později používal dvoučlenný filigrán. Na prvním půlarchu byl jelen a na druhém písmena MS. Na konci 18. století tu působil papírník Antonín Schmidt, o kterém je nalezena zmínka z roku 1796. Částečně použil staré formy po svém otci takže i u něho můžeme spatřit korunovanou kartuš s písmenem W a palmami kolem ní, na druhém půlarchu je nápis WEISWASER. V 19. století označoval své výrobky dvoučlenným filigránem, který zobrazoval francouzskou lilii a nápis WEISWASER. Později však přešel k značení začátečními písmeny svého jména. Na první půlarch dával buď francouzskou lilii nebo šesticípou hvězdu, v které byla umístěna ještě jedna hvězda, ale menší nebo se také vyskytuje uherský znak. Někdy také značil papír svým celým jménem, psaným latinkou. Na prvním půlarchu je umístěna korunovaná kartuš

v: 68 mm, š: 62 mm

č. 11

v: 21 mm, š: 55 mm

č. 12

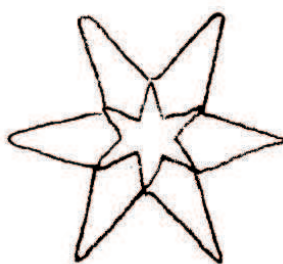
v: 75 mm, š: 65 mm

č. 13

v: 115 mm, š: 111 mm

č. 14

v: 42 mm, š: 46 mm

č. 15

¹⁰František Zuman, České filigrány XVIII. století, Rozpravy České akademie věd a umění, tř. 1, č. 78, Praha 1932, část I. (textová) s. 6

¹¹František Zuman, České filigrány XVIII. století, Rozpravy České akademie věd a umění, tř. 1, č. 78, Praha 1932, část I. (textová) s. 6-7

¹²František Zuman, České filigrány XVIII. století, Rozpravy České akademie věd a umění, tř. 1, č. 78, Praha 1932, část I. (textová) s. 7

s poštovskou trubkou a pod ní je napsáno Weiswaser. Antonín Schmidt tu působil až do roku 1831, kdy byla papírna vydražena Floriánovi Schützovi z Rádla a po něm převzal papírnu jeho syn Josef Schütz, ke kterému se připojil v roce 1870 jako společník K. C. Menzel, jehož rodině patří tato papírna dodnes.

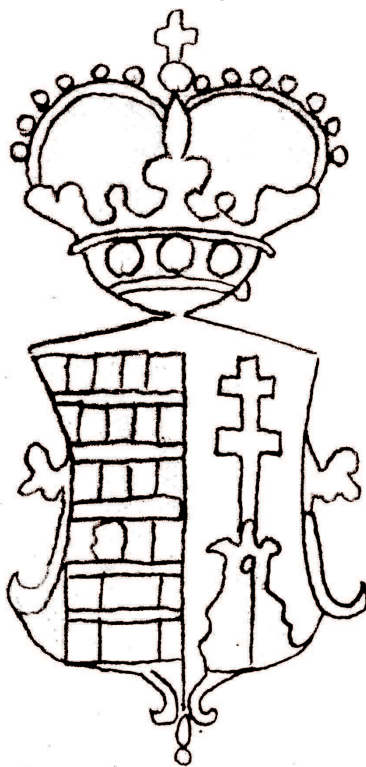

v: 24 mm, š: 145 mm

č. 16

5.3 Papírna v Čisté u Vrchlabí

Již v 17. století tu existovala papírna. Majitel panství Jan Bedřich Bohuslav Kotulínský z Kotulína ji prodal roku 1722 papírníku Gotfriedu Patzeltovi, jehož rodina tu působila už v roce 1694.¹³ V roce 1746 patří tato papírna Janovi Františkovi Kieslingovi. V roce 1782 byla zpustošena a beze strojů. Roku 1794 však byla znovu obnovena. Filigrán z konce století nám zobrazuje korunovaného dvouhlavého orla na jedné straně archu a proti němu se nacházejí iniciály C P, připomínající papírníka Krištofa Peikra. Na počátku 19. století patřila papírna Františku Peickrovi, který byl potomkem Krištofa Peickra. Filigrán je dvoučlenný, na prvním půlarchu se nachází uherský znak s korunou, na druhém F. Peicker. V roce 1809 se zde objevuje papírník Karel Kraus, jehož pachtýřem byl Jan Erben a v roce 1810 si papírnu koupili Antonín a Karel Kieslingové.

v: 146 mm, š: 69 mm

č. 17

¹³František Zuman, České filigrány XVIII. století, Rozpravy České akademie věd a umění, tř. 1, č. 78, Praha 1932, část I. (textová) s. 8

5.4 Papírna v Dušníkách

K Českému království patřilo Kladsko, ve kterém působila tato papírna již od roku 1562. Téhož roku prodal papírník Ambrož Tepper svůj díl papírny Mikuláši Kretschmerovi, jehož vdova a syn Jiří postoupili za 625 kop míš. bratru Řehoři Kretschmerovi papírnu s formami, hadry, plstěmi, kliehem atd.¹⁴ Roku 1588 ji zlepšil a zavedl do ní čistou vodu. Roku 1601 však povodeň strhla papírnu a ta byla znovu obnovena roku 1605 Řehořem Kretschmerem, který vyráběl tzv. „nesmrtelný papír“. Používal totiž při výrobě zvláštní pramen, který chránil papír před hmyzem. Rudolf II. ho povýšil do šlechtického stavu, dal mu praedikát „ze Schenkendorfu“. Řehoř zemřel roku 1623 a po něm se stal papírníkem jeho syn Samuel Kretschmer. Filigránem je znak města Dušníků - sv. Petr v kruhu. Někdy

v: 32 mm, š: 32 mm
č. 18

se nad kruhem nalézá písmeno R (Reinerz = Dušníky).

V druhé polovině 17. století byla ke kruhu připojena písmena S.P., pravděpodobně značka některého pachtýře papírny. V 18. století se objevovaly filigrány větších rozměrů. Vyskytuje se tu oválný štít, uvnitř kterého je sv. Petr v kartuši a pod ním je v pásce napsáno REIN-ERTZ. Dalším filigránem, identifikujícím tuto papírnu je ovál se sv. Petrem v kartuši nesené dvěma anděly nad nímž se objevuje písmeno R a pod oválem nápis REINERTZ.

5.5 Papírna v Hoštce

Podle hoštecké pamětní knihy víme, že byla v Hoštce založena papírna. Učinil tak Jakub Miteiszen v roce 1703 v osadě Držově na půdě roudnického panství.¹⁵ V roce 1731 ji koupil papírník Jan Jiří Heller z Dražic, který však zemřel 11. května 1743. Po jeho smrti řídila papírnu vdova Anna Marie s pomocí Antonína Příhody, který vlastnil papírnu v Mimoni. Později se za něho provdala. Z její dílny známe jednočlenný filigrán

v: 90 mm, š: 53 mm
č. 19

banderolle s nápisem GASTORF. Poté se papírny ujal syn Antonín Heller, dále Antonín Josef Heller. Narodil se v roce 1770 a zemřel roku 1832. Po něm získali papírnu František a Augustin, končící řadu papírníků Hellerů. Zdejší papírna měla v oblibě velké rozměry filigránů, na kterých se nachází štít, přes nějž je zkřížen kříž s berlou a nad ním je mitra a po stranách napsáno ANT HELLER, pod ním GASDORF.

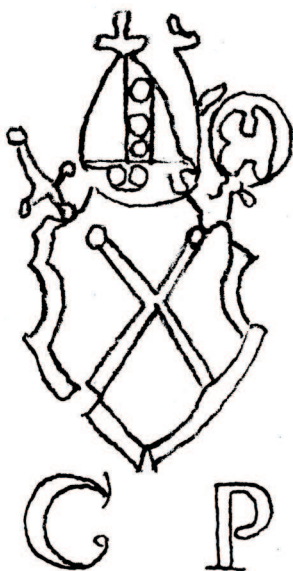
Také se často používal pro označení poštovního papíru štít s trubkou a pod ním nápis GASDORF a v roce 1796 se na druhé straně objevuje A. HELLER (psáno obráceně).

v: 18 mm, š: 160 mm
č. 20

¹⁴František Zuman, České filigrány XVII. století, (Památky archeologické XXXV, Praha 1927, s. 445

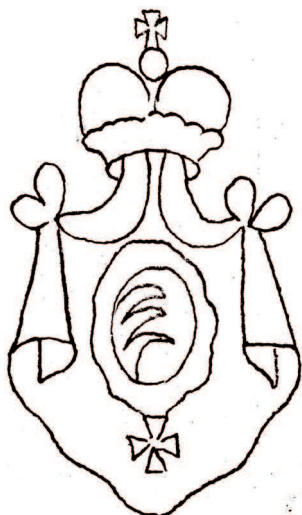
¹⁵František Zuman, České filigrány XVIII. století, Rozpravy České akademie věd a umění, tř. 1, č. 78, Praha 1932, část I. (textová) s. 10

v: 92 mm, š: 47 mm
č. 21

5.6 Papírna v Chocni

V blízkosti staré brusírny vznikla u náhonu papírna, která pracovala až do roku 1857. Měla tehdy 7 žump, každá vlastnila čtyři stoupy, celkem tedy 28 kladiv.¹⁶ Z této doby pochází krásně kreslený filigrán. Ve středu archu se v oválném štítu nachází erb Kinských (tři vlčí zuby) a v ozdobné kartuši, nad níž je koruna, jsou v pásu umístěna písmena WNGK. V 18. století nastal úpadek heraldické kresby. Další filigrán je z dílny Josefa Brandla, na prvním půlarchu je erb Kinských na plášti s korunou a na druhé straně I BRAIDL.

v: 127 mm, š: 78 mm
č. 23

CZIBRÄNDL

v: 18 mm, š: 118 mm
č. 22

v: 93 mm, š: 75 mm
č. 24

v: 81 mm, š: 57 mm
č. 25

¹⁶František Zuman, České filigrány XVIII. století, Rozpravy České akademie věd a umění, tř. 1, č. 78, Praha 1932, část I. (textová) s. 12

5.7 Papírna v Jáchymově

Byla postavena Adamem Abbtm z Míšně roku 1598 nad vesnicí Brandem.¹⁷ Filigrány z této rané doby neznáme. Z jeho dílny pocházejí dva filigrány. První je štít s kladivy hornickými - znakem jáchymovským nad nímž jsou písmena A A. Druhý znak je jáchymovský, v jehož hořejší polovině jsou tři těžká vratidla a v dolnější části jsou kladiva hornická, nad znakem v pásce S. I. OAC.¹⁸ Po smrti Adama Abbta se stal jeho nástupcem Jan Abbt, jemuž bylo obnoveno otcovo privilegium Ferdinandem III. Z dílny Hanse Abbta je kruhový filigrán, na kterém je kolem městského znaku nápis S. IOACHIMSTHALHA, jehož poslední dvě písmena ukazují na výrobce Hanse Abbta. Z jeho dílny známe ještě tři filigrány. Je to značka s velkým znakem jáchymovským, korunovaným. Druhý se vrací svou jednoduchostí ke starším značkám (zkřížená kladiva bez štítu) na druhém půlarchu se vyskytuje monogram HA. Třetí je opět jednoduchá značka - štít půlený s těžkými věžemi v horní půlce a půlce dolní s kladivy.

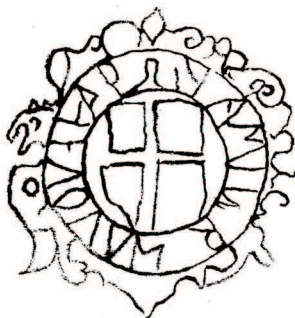

v: 47 mm, š: 47 mm

č. 26

5.8 Papírna v Jirkově

V 16. století se tu nacházely dvě papírny. První starší papírna byla postavena na řece Bělé a patřila do roku 1578 pánům z Karlovic. Od roku 1594 ji vlastnila komora královská a po ní od roku 1605 Adam Hrzan z Harasova, který koupil panství červenohrádecké.¹⁹ Do doby jeho panování můžeme zařadit kruhový filigrán v jehož středu se nachází harasovský erb a kolem je v opisu ADAM HERSAN. Od roku 1623-1631 bylo panství v držení Jana Hřána. K němu je řazen kruhový filigrán se znakem hřánovským a opisem IOHAN HIRSAN VAN HARES ozdobena na vnějším kruhu ozdobami. Jeho nástupce Adam si nechal značku skoro stejnou jako Jan. V této papírně působili pachtýři Jiří Pöschl kolem roku 1654 a Hans Pöschl kolem r. 1690. Do roku 1707 patřilo panství červenohrádecké Sigmundu Valentinu Hřánovi z Harasova a to připomíná filigrán se znakem Hřánovským, dekorovaný klenotem

v: 68 mm, š: 63 mm

č. 27

¹⁷František Zuman, České filigrány XVI. století, (Památky archeologické XXXIII, Praha 1927, s. 280

¹⁸František Zuman, České filigrány XVII. století, (Památky archeologické XXXV, Praha 1927, s. 449

¹⁹František Zuman, České filigrány XVII. století, (Památky archeologické XXXV, Praha 1927, s. 451

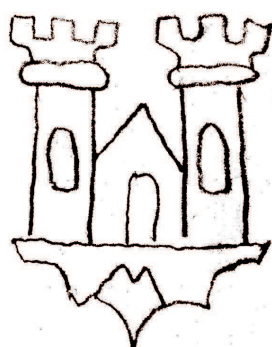
²⁰František Zuman, České filigrány XVIII. století, Rozpravy České akademie věd a umění, tř. 1, č. 78, Praha 1932, část I. (textová) s. 13

a fafrnochy.²⁰ R. 1707 koupil panství Jáchym z Lichtensteina a po něm je zdělila jeho manželka rozená Dietrichsteinová a po ní její dcera Dominika, provdaná za knížete Jindřicha Ausperka. Její filigrán je složen ze dvou erbů - lichtenštejnského a auersperského na znakovém plášti pod knížecí korunou.

Druhá papírna vznikla později přímo pod městem v obvodukamencových dolů, „pod městečkem Borkovím“. Synovci Kryštofa z Karlovic - Jiří ml. z Karlovic a jeho bratr Volf Kryštof z Karlovic prodali tuto papírnu roku 1599 se vším příslušenstvím panu Jiříku Seyfertovi ze Seyfenova. Papír ze Seyfertovy papírny je značen erbem Seyfertovým. Zobrazuje štít, dělený pošikem, v horní části je větev s dvěma jablky a v dolní části je korunovaný stočený had. Po sporech koupila jirkovská obec doly a kamencové hutě i s papírnou. Od té doby je používán filigrán zobrazující městský erb (zeď s cimbuřím a otevřenou branou, nad kterou je štít s kosmým pruhem v němž se nacházejí tři srdce. Za nejstarší značku považujeme používané staré formy pánů z Karlovic, ten však zaměnili za městský erb a zbyly jen fafrnochy a přílbaskarlovickým klenotem - křídlem se znakem pánů z Karlovic. Po této značce nastupuje kruhová většího rozměru s městským erbem uprostřed a opisem STAT GERKAV.²¹ Později byl filigrán jednodušší. Dávali do filigránu jen části městského znaku, např. do kruhu dvě srdce a kolem v kruhu nápis GIRKAV nebo pouze tři srdce seskupená hrotem ke středu kruhu. Později zobrazovali městský znak, kde uprostřed byl šikmý pás s třemi srdci a nad ním byla koruna. Roku 1782 patřila tato papírna Josefovi Richtrovi a po něm v roce 1796 a 1799 Kajetánu Nitschovi. Z jeho dílny známe filigrán na prvním půlarchu je vyobrazený korunovaný orel se srdcovitým štítem a druhém jsou tři srdce, která připomínají pás s třemi srdci v erbu ve znaku jirkovském a v nich jsou písmena I K N.

5.9 Papírna v Krumlově

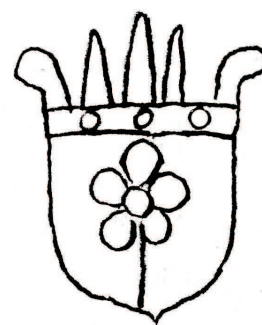
Byla založena v polovině 16. století. Z městské kroniky se dozvídáme, že roku 1572 prodala vdova po papírníkovi Valentinovi, podnik Wolfu Waldnerovi, od něhož jej koupila obec.²² Papírna byla malá. Filigrány této papírny z 16. století dosud neznáme, ale můžeme soudit, že v době, kdy patřila obci, byl na filigránu městský znak nebo jeho část. Je to například erb dělený, v hořejší polovině se nachází pětistá rožmberská růže, dolní

v: 55 mm, š: 50 mm

č. 28

polovina je nakosmo pětkrát dělená. Další filigrán zobrazoval štít se třemi ptáky sletujícími se k čtyřlísté růži, dále pak filigrán s třemi ptáky sletujícími se k růži na filigránu v městském znaku krumlovském mezi dvěma věžemi nad hradbou s branou, znak je ozdoben helmou s růží a fafrnochy. Na druhém půlarchu se objevuje písmeno M a nad ním opět růže. Další filigrán zobrazuje jednodušší městský znak, mající mezi věžemi růži.

v: 56 mm, š: 45 mm

č. 29

²¹František Zuman, České filigrány XVIII. století, Rozpravy České akademie věd a umění, tř. 1, č. 78, Praha 1932, část I. (textová) s. 13

²²František Zuman, České filigrány XVI. století, (Památky archeologické XXXIII, Praha 1927, s. 281

²³(viz. č. 20)

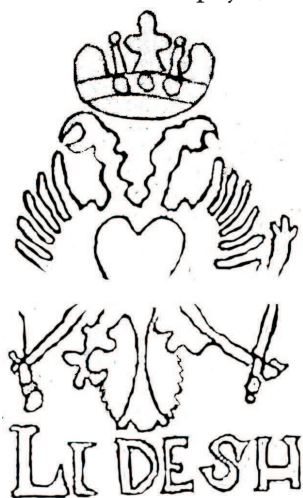
Na druhém půlarchu je opět písmeno M. Podobný je i starší znak, který má nad štítem písmeno K a po stranách písmena CP (pravděpodobně iniciály papírníka).²³

Za další krumlovský filigrán považujeme korunovaný štít s pětistrou růží. Velikou časovou mezeru mezi filigrány pocítujeme při přerušení výroby v papírně, která dodávala r. 1615 papír tiskárně zlatokorunské.²⁴

V Krumlovské papírně se na počátku 18. století objevuje opět městský znak na jedné půlce archu a na druhé jsou iniciály PH. Pravděpodobně jsou to iniciály papírníka Filipa Hylberta, který zde v tomto období působil. V roce 1766 koupil papírnu Jan Jiří z Pachnerů a po něm následoval František Josef z Pachnerů. Z jejich dílny pochází dvoučlenný filigrán, ve středu archu je umístěna postava v kroji, která drží v pravé ruce nějaký předmět, snad písmeno C (=Crumau) a stojí na tabulce s písmeny VPFVE (=von Pachner Franz von Eggendorf) a dole v rohu se objevuje písmeno F.²⁵

5.10 Papírna v Ledči

Papírna se nacházela na předměstí v Podoli a existovala již v 17. století. V roce 1768 zde byl papírníkem Vojtěch Ablt, který značil papír dvoučlenným filigránem. Na jedné straně se nacházel korunovaný dvouhlavý orel se srdcovitým štítem na prsou a pod ním nápis LEDESH, na druhé straně se objevuje nápis ADALBERT ABLT. V roce 1799 tu je papírníkem Pavel Rožek.²⁶ V roce 1808 koupil tuto zpusťlou papírnu Jan Antonín Heller a záhy ji obnovil. Z jeho dílny pochází dvoučlenný filigrán. Na jedné straně se nachází kartuš s korunou nahoře, v kartuši je kotva zakončená hákem. Na druhém půlarchu je J. HELLER. Také je znám trojčlenný filigrán. Na prvním půlarchu se nachází I. A. HELLER, na druhém LEDETSCH a uprostřed je poštovská trubka, nad kterou je korunka.²⁷ Po Janu Antonínu Hellerovi nastupuje Josef Šebestián Schütz.

v: 104 mm, š: 67 mm

č. 30

²⁴František Zuman, České filigrány XVII. století, (Památky archeologické XXXV, Praha 1927, s. 453

²⁵František Zuman, České filigrány XVIII. století, Rozpravy České akademie věd a umění, tř. 1, č. 78, Praha 1932, část I. (textová) s. 16

²⁶František Zuman, České filigrány XVIII. století, Rozpravy České akademie věd a umění, tř. 1, č. 78, Praha 1932, část I. (textová) s. 16

²⁷František Zuman, České filigrány XIX. století, Rozpravy České akademie věd a umění, tř. 1, č. 81, Praha 1934, část I. (textová) s. 17

5.11 Papírny v Libni

Starší papírna byla papírna vrchnostenská, jejímž majitelem se stal po roce 1520 Mikuláš Bryknar z Brukštejna, místokomorník království českého, který zemřel před rokem 1527. Po něm se stala majitelkou panství Libně jeho manželka Žofie z Poleně, která se provdala za Petra Osovského z Adlaru a spravovala statek za své syny Jiřího a Albrechta z Brukštejna. Petr Osovský chtěl zvýšit příjem statku, a proto založil roku 1530 při mlýně pod libeňskou tvrzí hadrový mlýn se stoupou na výrobu papíru. K tomu účelu zvýšil jez v Libni až tak, že byly zaplaveny sklepy v Praze. Byl předvolán k soudu listem pühonním. Avšak rozhodnutí neznáme, za to však víme, že papírna existovala dále.

Albrecht Bryknar se ujal Libně kolem roku 1534, chtěl povznést svůj statek a tak přikupoval pozemky. V roce 1590 už zde existovaly dvě papírny, pivovar, dva náchlební a sladové mlýny, panská cihelna, hamr na tažení mědi a tři prachárny, dvě na řece a jedna větší na vrchu. Jedna papírna se nacházela na vltavském břehu, druhá na libeňském ostrůvku pod jezem. Papírna na libeňském vltavském břehu byla panská a nalézala se pod libeňskou tvrzí. Na tomto místě nechala Eliška z Donína, jež koupila Libeň od Bryknarů r. 1595, postavit zámek, ve kterém byl v roce 1608 ujednán tzv. libeňský mír.

v: 38 mm, š: 34 mm
č. 31

Filigránem této papírny je znak pánů Bryknarů z Brukštejna - jelen rostoucí z koruny. Za libeňský můžeme pokládat i filigrán z roku 1571, na němž je erb Bryknarů s helmou a klenotem (parohy) i fanfrnochý, i když neměl jasně vykreslenou korunu, z které roste jelen.

Druhá papírna v Libni patřila staroměstskému papírníkovi Hanušovi Freyovi. Ten zemřel před rokem 1555 a vdova po něm Anna se provdala za papírníka Martina Kyzle, který za ní a za sirotky Matesa, Petra, Fridricha a Michala spravoval obě papírny. Anna v posledním pořizení odkázala obě papírny všem synům. Po delším sporu se bratři domluvili. Petr se ujal libeňské papírny a Fridrich si nechal pražskou. Petr Frey zemřel zadlužen v roce 1595.

5.12 Papírny u Litomyšle

Na litomyšlském panství se vyskytovaly dvě papírny. Jedna se nacházela v Hrušové a druhá v Nedošíně. O Nedošínské papírně je zmínka již v polovině 16. století. Museli ji však po třicetileté válce postavit znovu a dokončili ji v roce 1655. Z papírny nedošínské známe filigrán zobrazující štít s šestiplátkovou růží (střední pole znaku hrabat z Trautmansdorfů) a nad štítem koruna. Bohatší je filigrán z roku 1663,

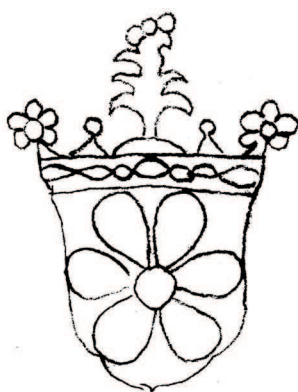

v: 66 mm, š: 45 mm
č. 32

na němž je po stranách obdélníkový štít s iniciálami GVTH a pod štítem ZL. Další filigrán je erb s růží, kolem kterého se nacházejí zbytky fafrnochů a nad nimi je klenot, zkomolený chochol pé-

v: 53 mm, š: 50 mm
č. 33

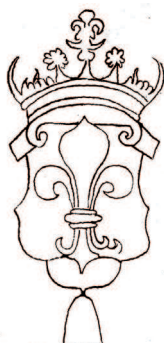
v: 80 mm, š: 61 mm

č. 34

v: 99 mm, š: 60 mm

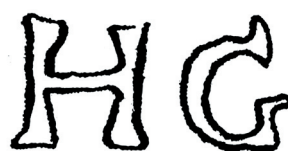
č. 35

C & I HONIG

v: 171 mm, š: 128 mm

č. 37

v: 14 mm, š: 27 mm

č. 36

rový a na druhém půlarchu písmena CS, která připomínala papírníka Kašpara Schnerberka.

Podobný filigrán jen hůře čitelný můžeme nalézt i v papírně hrušovské. Na druhém půlarchu se místo iniciál CS objevují iniciály HG (Hans Grulich).

Kolem 18. století se tu po tři roky nepracovalo a Jan František Ploch, který vlastnil obě papírny musel omezit práci na papírně hrušovské. Z jeho dílny pochází jednočlenný filigrán korunovaný štít s francouzskou lilí a po stranách se objevuje IF - P.

Nevíme však jestli to je filigrán z papírny hrušovské nebo nedošínské.²⁸ V roce 1785 patří papírna Ignáci Politzerovi, který ji vlastnil 12 let. Po něm ji opět převzal Josef Ploch. Nyní už je doloženo, že se jedná o filigrán nedošínský. Skládá se z korunované kartuše s poštovní trubkou a písmeny IP, na druhém půlarchu je C & I. HONIG. A právě tato značka nás velice překvapuje, neboť zde vidíme asi plagiát cizí značky (snad holandské) na jednom půlarchu a na druhém značku vlastní; patrně chtěl výrobce dáti papíru zdání kvalitou vyhlášeného druhu cizího papíru a při tom zase zachovati předpisy

o značení výrobků, neohlížeje se na to, že papírnickým řádem ze 14. května 1768 č. 999 odst. 18 bylo pod pokutou 20 tolarů zakázáno použití značky jiné papírny.²⁹

Nedošínská papírna byla od roku 1797 do roku 1837 spravována papírníkem Josefem Plochem, který ji v roce 1821 přestavěl. Značil svůj papír dvoučlenným filigránem. Na prvním půlarchu se nacházel korunovaný štít s uherským znakem a na druhém iniciály J P. Ploch s manželkou předali papírnu Františku Buchtelovi, který ji prodal r. 1850 Josefu Fikejsovi a ten ji postupně proměnil v letech 1851 a 1854 na mlýn.

5.13 Mimoňská papírna

O založení této papírny nemáme z 16. století žádných zpráv. Její existenci nám dokládají filigrány, které byli nalezeny v archivu města Bělé pod Bezdězem, která je jejím sousedem. Z let 1570 až 1577 pochází filigrán erb pánů z Bibrštejna. Dalším filigránem pocházejícím z let 1572-1577 je čtvrcený erb, v prvním a čtvrtém poli se nachází paroh, ve druhém a třetím poli kolmo postavená kosa.³⁰ 19. června 1578 prodal Karel z Bibrštejna část dě-

²⁸František Zuman, České filigrány XVIII. století, Rozpravy České akademie věd a umění, tř. 1, č. 78, Praha 1932, část I. (textová) s. 19

²⁹František Zuman, České filigrány XVIII. století, Rozpravy České akademie věd a umění, tř. 1, č. 78, Praha 1932, část I. (textová) s. 19

³⁰František Zuman, České filigrány XVI. století, Památky archeologické XXXIII, Praha 1930, s. 282

vínského panství s městečkem Mimoní Bohuslavu Mazanci z Frymburka a na Slatiňanech. I na filigránech se objevuje erb nového majitele, kde je v prvním a čtvrtém poli vyobrazeno černé pole se zlatým gryfem (lev s křídly a orlí hlavou), druhé a třetí pole je stříbrné s červeným lvem. Další filigrán zobrazuje štít, ve kterém je zobrazen gryf a čtvrtina erbu Mazanců. Prvním majitelem byl od roku 1601 Jan Millner z Milhauzu, jeho syn, který se zúčastnil vzpoury byl připraven o papírnu a ta byla později prodána Janovi Hofmanovi ze Zeidlerů. Jemu však byla také po saském vpádu roku 1631 zkonfiskována a přidělena Albrechtovi Václavovi Eusebiovi z Valdštejna. Po jeho smrti opět zkonfiskováno a vráceno vdově po Zeidlerovi Magdaléně Hofmanové z Hyršfeldu. Její syn Jan Zikmund z Zeidlerů ji prodal Janu Putzovi z Adlerthurnu. Filigrán známý z doby Jana Millnera je značka s kruhovým nápisem MIMES. Ve středu je písmeno M.³¹ V roce 1620 převzal papírnu Petr Ossendorf a zůstal tu až do roku 1643. Z jeho dílny pochází filigrán se znakem Zeidlerovým - korunovaný lev na ostrvi, nad nímž je páska s iniciálami H(ofman) V(on) Z(eidler). Později se objevují dvě nové značky. Jedna je kruhová, uprostřed s písmenem N a opisem NIEMES. Druhá značka je dvouhlavý orel, který má v náprsním štítu písmeno N. Petr Ossendorf se roku 1643 přestěhoval do Prahy, kde po švédském vpádu vybudoval znovu staroměstskou papírnu a vrátil se do Mimoně, kde ho zatím jeho syn Kašpar zastupoval. Po Kašparovi byl dalším papírníkem Josef Ossendorf.

Výrobky této papírny v 17. století byly označovány jménem panství „Děvín“.³² Proto i v 18. století najdeme označení, připomínající toto panství. Značí ho písmeno D v srdcovitém štítu na prsou korunovaného orla. Ke konci 17. století tu působil papírník Filip Kirscher v roce 1693 a zemřel roku 1707. A posledním z této rodiny, kteří tu působili byl Ignác, který tu pobýval v letech 1809 - 1851. Tato papírna přetrvala v papírnu mimoňskou.

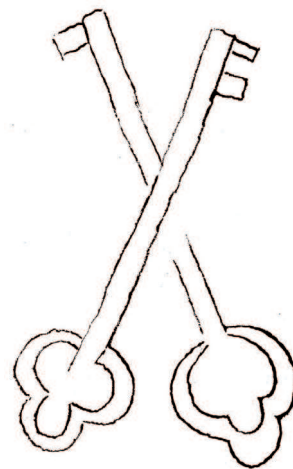

v: 78 mm, š: 54 mm

č. 38

V roce 1790 byla postavena papírna v Heidedörfelu (obec Branná u Mimoně) Danielem Příhodou, který krátce na to roku 1794 zemřel. Převzal ji syn Emanuel, z jehož dílny můžeme určit jednočlenný filigrán. Uprostřed archu se nachází lev s žezlem a pod ním E. PRZIHODA. Je známý i dvoučlenný filigrán. Na prvním půlarchu je kartuš s poštovní trubkou a druhém půlarchu E. PRZIHODA. Tento papírník zlepšil papírnu hadrořezem a stavbami. Avšak papírna zanikla roku 1855.

Majitelkou papírny se stala na konci 18. a na začátku 19. století Rosalie Schleglová, jejíž pachtýř byl Fabián Neuber. Ten značil papír dvoučlenným filigránem: na prvním půlarchu se nacházela korunovaná kartuš s poštovskou trubkou a na druhém půlarchu F.S. NEUBER. Po Neuberovi ji vlastnil pachtýř Aug. Schrock a působil zde až do roku 1829. Papíry značil dvoučlenným filigránem. Na jedné straně se nacházely zkřížené klíče, na druhém se objevuje A. SCHROCK. Po něm převzala papírnu Terezie Schrocková a od roku 1837 zde působil Antonín Netsch.

v: 92 mm, š: 58 mm

č. 39

³¹František Zuman, České filigrány XVII. století, Památky archeologické XXXV, Praha 1927, s. 454

³²www.manufactura.cz

5.14 Papírna v Novém Studenci

Byla malou papírnou, kterou vlastnil od roku 1782 Josef Pospíšil a působil zde až do roku 1847. Poté je zaznamenána Anna Slanařová. Filigrán jedvoučlenný, na jedné straně senacház kartuš s korunovanou trubkou a na druhém J POSPISCHIL.

v: 92 mm, š: 58 mm
č. 40

v: 19 mm, š: 158 mm
č. 41

5.15 Pardubická papírna

Byla zbudovaná roku 1663 královskou komorou pro větší výnos panství. Prvním papírníkem byl Michal Ossendorf z Mimoně, který se sem přistěhoval roku 1662 a jako odborník zde dohlížel na vybudování vnitřního vybavení papírny. Svůj papír značil písmeny LI (=Leopold I.) nad nimiž je koruna. Nástupcem

v: 45 mm, š: 48 mm
č. 42

Ossendorfovým se stal Hans Gürtler, působil tu do roku 1674. I ten značil své výrobky písmenem L nad nímž je koruna. Další filigrán zobrazuje pána s pohárem a dámu s květinou nad páskem s nápisem ALL MODE PAPPIR, připojil ještě pod něj písmena HGP (= Hans Gürtler, Pardubice). Na druhém archu se

v: 72 mm, š: 72 mm
č. 43

objevoval orel se štítkem na prsou. Podobná je značka z doby pozdější, ovšem bez iniciál HGP.

Dalším papírníkem se stal roku 1674 Eliáš Anders, syn ledečského papírníka a byl zde přijat jako odborník, ale měl smutný konec, byl zavražděn při noclehu u Nového Bydžova.³³ Z jeho dílny pochází filigrán, zobrazující orla jehož protějškem je jízdní poštovský

³³František Zuman, České filigrány XVII. století, (Památky archeologické XXXV, Praha 1927, s. 455

panáček, nad nímž je nápis PARDEWITZ a na druhém půlarchu je také orel.

Jindy je protějškem orla s habsburským štítem na prsou opět scéna dámy s pánem, kteří stojí na stužce, která má v sobě napsáno ALL MODE PAPIER. Z pozdější doby je nám známý filigrán korunované velké L. Také se objevuje velký orel se srdcovitým štítek a v něm iniciály LI. Za pardubickou značku se považuje i dvoučlenný filigrán, na jednom půlarchu je pán s dámou nad nápisem ALMOD PAPIER a na druhém korunované písmeno P. Papírna zanikla kolem roku 1735. Místo ní byla postavená papírna v Semíně a stará papírna pod zámek byla prodána obci.³⁴

v: 66 mm, š: 89 mm

č. 44

v: 48 mm, š: 40 mm

č. 45

v: 93 mm, š: 86 mm

č. 46

v: 81 mm, š: 67 mm

č. 47

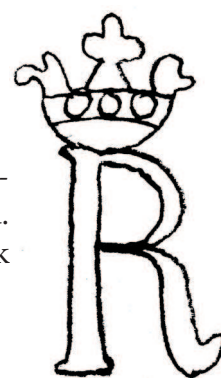

v: 84 mm, š: 80 mm

č. 48

5.16 Rakovnická papírna

O její existenci vypovídají jen filigrány, z nichž nejstarší je korunovaný štít s rakem, který má za protejšek kolo nebo poštovskou trubku. Z pozdější doby pochází filigrán, zobrazující úplný rakovnický znak nesený štítonoši.

v: 55 mm, š: 27 mm

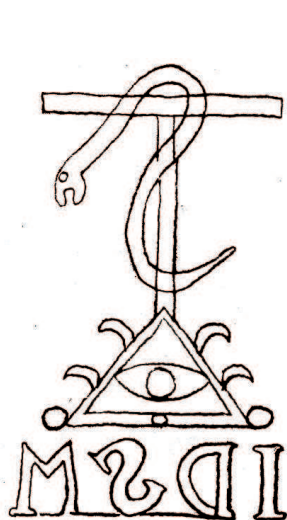
č. 49

³⁴František Zuman, České filigrány XVII. století, Památky archeologické XXXV, Praha 1927, s. 455

5.17 Papírna v Rokytnici v Orlických horách

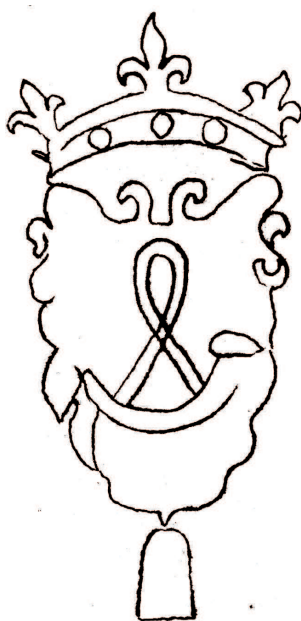
Papírna byla založena roku 1644 Ottou z Nosticů a Rhieneka až do jejího zániku v roce 1869, kdy byla proměněna v mlýn. Většinou šlo o papírníky z rodu Zeiskových. Prvním papírníkem byl Melichar Zeiske, který zemřel 17. září roku 1689 ve stráří 67 let.³⁵ Z jeho dílny pochází filigrán, na němž je zobrazen nostický erb - štít obklopen vykreslenými fafrnochy a ozdoben klenoty. Po jeho smrti řídila papírnu vdova Dorota, druhá žena Zeiskova, s tovaryšem Janem Františkem Michalitschkem v roce 1690. Pracoval tu do roku 1720 a po něm převzal papírnu syn Melchiora Zeiske Kašpar Křištof Zeiske, který tu působil do roku 1737, kdy zemřel. Jeho syn František Ignác Zeiske, narozen roku 1706, tu byl papírníkem do roku 1761 a značil své výtvoř nostickým erbem anebo lvem nesoucím štít s písmenem R. V této době byly používány i jiné filigrány, např. na jednom půlarchu kotva s písmeny FZ a na druhém dvě zkřížené ryby. Po Ignáci se papírny ujal syn František Zeiske, narozen roku 1736. Koupil ji od své matky Marie Anny. Z jeho dílny pochází dvoučlenný filigrán. Na jednom půlarchu se objevují písmena FZ a na druhém nostický erb v oválném štítu, neseném lvem. Po tři roky provozovala řemeslo vdova Eva Rosina, která používala formy po svém zemřelém manželovi.³⁶ Byl to dvoučlenný filigrán - na prvním půlarchu trojúhelníkový podstavec, nad nímž je kříž, kolem něhož se vine had. Dole jsou písmena IDS M (=Jesus Dominus Salvator Mundi), na druhém půlarchu ZFR.

Také byl papír značen dvoučlenným filigránem, na prvním půlarchu se vyskytovala korunovaná kartuš s poštovní trubkou, na druhém půlarchu ROKENITZ. V roce 1777 se vdova provdala za svého tovaryše Ondřeje Busla a prodala mu papírnu na 25 let. Pracoval tu až do roku 1803 a opět využíval staré formy, tedy aspoň částečně. Ponechal kříž z hadem a na druhý půlarch vložil písmena AB (=Andreas Busel), do středu archu dal písmeno R.

v: 81 mm, š: 57 mm

č. 50

v: 112 mm, š: 55 mm

č. 51

v: 24 mm, š: 21 mm

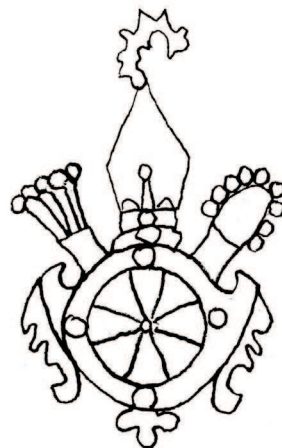
č. 52

³⁵František Zuman, *České filigrány XVIII. století*, Rozpravy České akademie věd a umění, tř. 1, č. 78, Praha 1932, část I. (textová) s. 25

³⁶(viz s. 35)

5.18 Rošperská papírna

Její dataci můžeme určit pomocí filigránu z roku 1662 a tím je filigrán kruhový s opisem RANSPERG. Dalším filigránem, je filigrán obdobný jako výše zmíněný, jen má v kruhu půlměsíc. Později se objevuje znak s vyobrazením jelena ve štítě, což je rošperský znak. Na počátku 18. století je zde papírníkem Kašpar Kieswetter. Dalším papírníkem se stal Jan Jakub Fikher (někdy psán Fikcher, správně asi Figner)³⁷, pravděpodobně to byl syn papírníka v Rošperku. Oženil se s dcerou Gottfrieda Ossendorfa. Papírna patřila panství a byla i s panstvím prodána Filipovi Albrechtovi z Linckera a na Lutzenwicu roku 1749. Dále sem do Rošperku přišel Ondřej Ossendorf z Mimoně. Působil tu a po něm jeho potomek až do roku 1725. Z dílny pochází dvoučlenný filigrán. Na prvním půlarchu se nachází oválný štít s maltézským křížem v kartuši, nad ním se vyskytuje mitra, berla a kříž. Na konci století se objevuje filigrán, kde je pod korunovaným uherským znakem nápis RANSPERG. V roce 1799 se stává papírníkem Tomáš Fuchs. Ten označoval své výrobky filigránem - kartuše s poštovskou trubkou, pod kterou se nacházelo jeho jméno T. FUCHS a na druhém půlarchu RANSPERG. Po něm přichází další papírník, Felix Reinl. Mezi jeho filigrány patří na prvním půlarchu korunovaná kartuše s poštovskou trubkou a pod ní jsou iniciály F.R., na druhém půlarchu se nachází nápis RANSPERG. Po Reindlových dědicích přichází do rošperské papírny Wolfgang Ziegler, který ji vyměnil roku 1824 s Josefem Bockem a jeho manželkou Žofií za papírnu v Pivoni. V roce 1830 ji pachtoval Eliáš Bloch, jemuž řídil podnik František Zahradník a od roku 1833 to byl Jan Zeis. Od roku 1840 se stává majitelem Josef Tichý, jehož pachtýřem je opět Bloch a dílovedoucím je Jan Ossendorf.

v: 100 mm, š: 63 mm

č. 53

v: 19 mm, š: 135 mm

č. 54

v: 13 mm, š: 29 mm

č. 55

³⁷František Zuman, České filigrány XVIII. století, Rozpravy České akademie věd a umění, tř. 1, č. 78, Praha 1932, část I. (textová) s. 26

5.19 Papírna ve Starých Horách

Staré Hory patřily k panství města Jihlavy. Papírna byla založená jihlavským měšťanem Petrem Freyem roku 1540 s povolením městské rady na místě šmelcovny.³⁸ Pražský papírník Jan Frey požádal r. 1540 městskou radu v Jihlavě, aby jej podpořili při stavbě papírny v Starých Horách a aby nikomu jinému nepovolovali zřídit na městských gruntech jinou papírnu. Městská rada uzavřela s Freyem, který měl v Jihlavě švagra Hanse Kürschnera smlouvu, již ponechala mu kus toku vody nad Starými Horami, loučku a kus místa, poskytla mu všechno stavební dřevo. Smlouva je datována 12. dubna 1540.

Podnikatelský elán Freyovy rodiny byl velký. Mimo podnikání v Praze to byly papírny v Trutnově, v Jihlavě a nájem papírny v Brně. Po Janovi se stává papírníkem Petr Frey. Roku 1557 koupil v Jihlavě dům a roku 1561 si najal papírnu, kterou měl klášter sv. Tomáše v Brně na Dornychu, na dobu života svého a svých synů Benedikta, Hanuše a Pavla. Mimo tyto tři syny měl Petr Frey ještě dvě dcery. Po smrti Petrově jeho vdova Markéta a jeho dcery přenechaly papírnu Petrovu synu Benediktovi r. 1576. Nový majitel obnovil nájem brněnské papírny 4. prosince 1579 pro sebe a své tři syny, Ondřeje, Pavla a Jana, a téhož roku žádal městskou radu v Jihlavě, aby jej za určitý poplatek zbavila roboty.

Ke své živnosti papírnické získal Benedikt Frey i knihtiskárnu. 17. října roku 1591 dal Rudolf II. Freyovi povolení k tisku pro žáky, a to ve třech řečech - česky, německy a latinsky. Jihlavský papír měl dobrou pověst. Jihlavský papír s průsvitkou čtvrcený štít s ježky a lvy z let 1625-6, 1638, 1642 a 1668. Ale již v 16. století se starohorský papír vyvážel i do sousedních zemí.

Poněvadž Staré Hory patřily k panství jihlavskému, byl pochopitelně na filigránu znak města Jihlavy - ježek, buď ve štítě nebo bez štítu, nad ním většinou vztyčen šestiplátkový květ. Variant této značky je velké množství. Mezi filigrány s ježkem bez štítu najdeme jeden z roku 1553, kde na těle ježka jsou písmena, podle Briquetova udání nejasná, asi jako HP, jež můžeme pokládat

za HF z doby Hieronyma Freye, nástupce zakladatele Hanse Freye.³⁹

V 18. století jsou osudy této papírny neznámé až do roku 1782. V té době je papírníkem Josef Heller, z jeho dílny pochází dvoučlenný filigrán. Na jednom půlarchu se nachází říšský znak, na druhém IGLAU. Z roku 1795 pochází dvoučlenný filigrán: na prvním půlarchu je štít s trubkou, pod ním nápis I HILLER, na druhém ALTENBURG. Roku 1799 je tu papírníkem Josef Benedikt Heller, který vyvážel papír i do Uher.⁴⁰ Papír

byl v tomto roce značen ještě jménem I HELLER.

v: 35 mm, š: 27 mm

č. 56

v: 42 mm, š: 37 mm

č. 57

³⁸František Zuman, České filigrány XVI. století, (Památky archeologické XXXIII, Praha 1927, s. 283

³⁹(viz. č. 38)

⁴⁰František Zuman, České filigrány XVIII. století, Rozpravy České akademie věd a umění, tř. 1, č. 78, Praha 1932, část I. (textová) s. 27

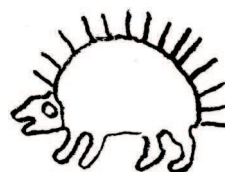
v: 58 mm, š: 44 mm
č. 58

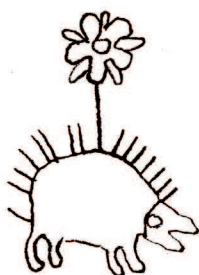
v: 50 mm, š: 45 mm
č. 59

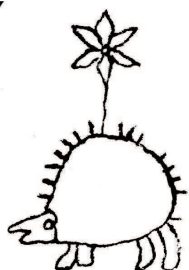
v: 42 mm, š: 25 mm
č. 60

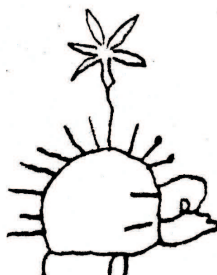
v: 35 mm, š: 46 mm
č. 61

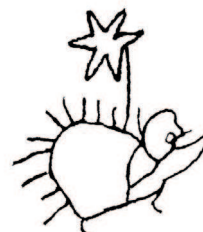
v: 57 mm, š: 42 mm
č. 62

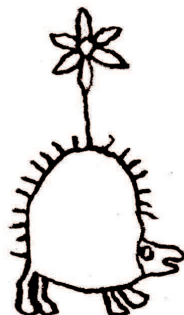
v: 49 mm, š: 33 mm
č. 63

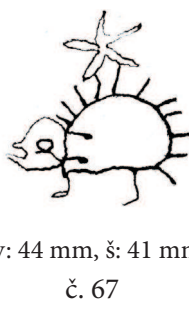
v: 48 mm, š: 40 mm
č. 64

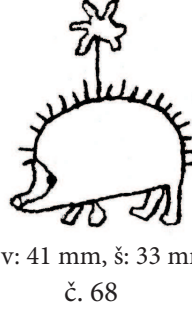
v: 48 mm, š: 42 mm
č. 65

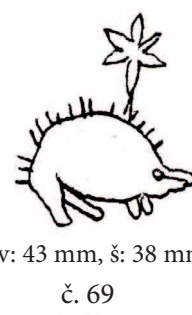
v: 51 mm, š: 27 mm
č. 66

v: 44 mm, š: 41 mm
č. 67

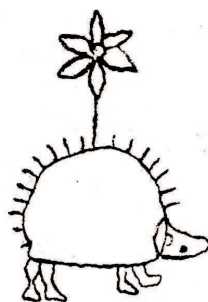
v: 41 mm, š: 33 mm
č. 68

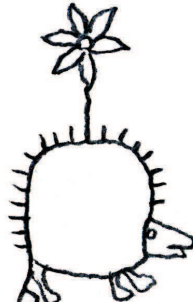
v: 43 mm, š: 38 mm
č. 69

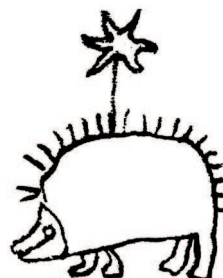
v: 45 mm, š: 45 mm
č. 70

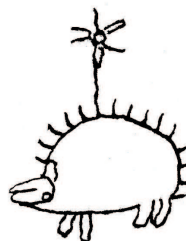
v: 50 mm, š: 33 mm
č. 71

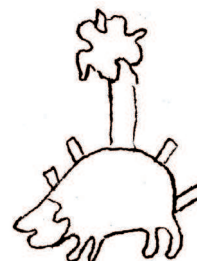
v: 50 mm, š: 29 mm
č. 72

v: 40 mm, š: 31 mm
č. 73

v: 45 mm, š: 35 mm
č. 74

v: 58 mm, š: 43 mm
č. 75

5.20 Papírna na Starém Městě v Praze

První archivní zpráva o papírně pochází z roku 1534. V této době byla uzavřena smlouva mezi Staroměstskou obcí a Hanušem Freyem, který přišel z Reutlingenu v Sasku. Smlouva mu dávala privilegium a to takové, že se obec zavázala chránit svého papírníka a zaručila mu prodej karet a papíru.⁴¹ Z pozdějších pramenů se dozvídáme, že předchůdcem Freyovým mohl být papírník Dominik, který byl mistrem v této papírně. Hanuš Frey zemřel kolem roku 1555. Stejněho roku se vdova Anna provdala za Marka Kyszle (někdy psáno Keuslen) z Lanšperka. V roce 1557 odkázala staroměstskou i libeňskou papírnu čtyřem synům papírníka z papírny ze Starých Hor. Ti se papírny ujali roku 1558. V jejich zastoupení tu působil syn Mates. Ten ji však odkázal manželce Žofii jako svůj dědičný podíl na papírně. Dalším majitelem byl Fridrich Frey, který se roku 1562 bránil platit podíly bratrům a vdově Žofii. Po urovnání sporu podržel Fridrich papírnu staroměstskou a Petr libeňskou. Fridrich Frey se podruhé oženil s Markétou, dcerou drážďanského papírníka Jeronýma Schafhirta v roce 1574. Opatrný Fridrich Frey si vymohl privilegium císaře Rudolfa II. z roku 1592, podle kterého nesměly být žádnému přespornímu prodávány hadry, nožičky, papírnický cejk.⁴² Toto císařské privilegium je dosud jediné, jež známe ze 16. století.

r. 1563

v: 58 mm, š: 24 mm

č. 76

Roku 1599 učinil Fridrich Frey poslední rozhodnutí. S Markétou měl tři děti - Jeronýma, Annu a Kateřinu, provdanou za Jana z Peclínovce. S první manželkou Annou měl děti Jana a Dorotu. Fridrich Frey žil až do roku 1602, kdy učinil své nové rozhodnutí. Chtěl, aby po jeho smrti převzal obě papírny syn Jeroným. Papír byl vyvážen do Lipska. Filigrány této papírny v 16. století mají jako základ znak Starého Města pražského, jenž je někdy dekorován různými korunami. Týž znak, ale značně větších rozměrů, je na filigránu z roku 1600. Vysokou korunou s křížem byl zdoben filigrán s městským znakem na papíru z let 1545 až 1549. Nižší koruna je na filigránu z roku 1563.

Záhy vznikla v Praze na Starém Městě druhá papírna. Založil ji bývalý tovaryš Pavel Lutter z Goslaru, který přišel do Prahy roku 1586 a roku 1592 přijal měšťanské právo na Starém Městě.⁴³ Objevuje se zde filigrán, na němž je staroměstský erb s trojvěžím nad branou a po jeho stranách písmena P a vpravo L. Roku 1639 se papírny ujali úředníci mlýnů helmovského a kameneckého pro obec a pachtýřem se stal Jan Rosenburg, který zemřel asi roku 1642 nebo 1643.⁴⁴ Po něm ji převzal Petr Ossendorf, papírník z Mimoně, který se do Prahy přistěhoval a byl tu až do roku 1655. Papírnu vybudoval znova, když byla zničena švédskými vojsky. Při této zkáze zanikla i druhá papírna, založena Pavlem Lutterem. Po Petrovi Ossendorfovi, který odešel zpátky do Mimoně, nastoupil Jan Rosenburg (syn již zemřelého Ossendorfa). Z této doby pochází filigrán - znak staroměstský ve štítě. Další filigrán z této doby zobrazuje dva lvy, držící korunu. Pražským filigránem je i dvouhlavý orel se štítkem na prsou, v němž je písmeno P. Po smrti Jana Rosenburga nastoupil do papírny Zikmund Steyer, ten tu působil až do své smrti roku 1713. Značil své výrobky rozměrným filigránem opět se staroměstským

⁴¹www.manufactura.cz

⁴²František Zuman, České filigrány XVI. století, (Památky archeologické XXXIII, Praha 1927, s. 282

⁴³František Zuman, České filigrány XVII. století, Památky archeologické XXXV, Praha 1927, s. 456

⁴⁴(viz č. 41)

znakem. Po jeho smrti převzala papírnu vdova Dorota, po níž se stal pachtýřem Jiří Dörfl, který tu působil až do roku 1737.⁴⁵ Po Dörflově se stává pachtýřem Dominik Rosenberg, ten tu však dlouho nepobyl, neboť byla papírna zničena francouzským vojskem a v té době tu již působil Tobiáš Schütz. Obnova papírny se vlekla až do roku 1752. Dva roky na to tu působil Jan Rosenberg a po jeho smrti převzala papírnu vdova Františka, ale jen na dva roky. Poté byla papírna prodána Janu Ferdinandu ze Schönfeldu za 3220 zl. a 200 zl. roční činže.⁴⁶

Papírna byla jedna z mála, která se udržela až do 19. století. Roku 1813 se vlastníku papírny Janovi Ferdinandovi ze Schönfeldu dostalo zemského továrního privilegia s právem používání znaku c. k. orla a s ostatními výhodami.⁴⁷ Tiskový papír byl značen jménem „Prag“ a jeho druhy čísel. Po otci následoval syn Jakub ze Schönfeldu. Roku 1860 byl zde postaven mlýn.

5.21 Papírna ve Středním Lanově

Byla založena roku 1652. Prvním papírníkem se stal Balcar Šwertla. Později se papírny ujímá rodina Kieslingů. Nejdříve to byl roku 1687 Mathias Kiesling a po něm vdova Zužana. Tato rodina se tu udržela až do roku 1860. Z dílny Mathiase Kieslinga pochází kruhový filigrán, kde je ve středu zobrazeno písmeno L a opis MATHES KIESLING. Z této dílny pochází i složitější filigrán - štít s dvěma kladivy, nad nimiž je písmeno L a nad štítem v pásce koruny iniciály MK.

V roce 1699 se objevuje další nástupce Tobiáš Kiesling., „Hohenelbischer Papiermacher“.⁴⁸ Zemřel roku 1711 ve věku 40 let. Z jeho dílny pochází heraldický filigrán (ne zcela správně kreslený) korunovaný štít se znakem vrchlabským (místo jedlí nad hradbou jsou zde vykresleny košaté stromy). Tento filigrán je ještě používán na počátku 18. století. Po Tobiášovi Kieslingovi nastupuje do papírny Jan Jindřich Kiesling., Další osudy této papírny a i papírny druhé, které vznikla

později jsou neznámé. Ve výkazech se nachází pouze papírník David Ettel. Z jeho doby působení, konkrétně z roku 1777 známe jeho dvoučlenný filigrán. Zobrazuje kartuši s krácejícím lvem a žezlem a říšským jablkem. Na druhém půlarchu se nachází HOHENELB.

v: 82 mm, š: 58 mm

č. 77

v: 117 mm, š: 70 mm

č. 78

⁴⁵František Zuman, České filigrány XVIII. století, Rozpravy České akademie věd a umění, tř. 1, č. 78, Praha 1932, část I. (textová) s. 22

⁴⁶(viz. č. 45 s. 23)

⁴⁷František Zuman, České filigrány XIX. století, Rozpravy České akademie věd a umění, tř. 1, č. 81, Praha 1934, část I. (textová) s. 21

⁴⁸(viz. č. 46 s. 31)

5.22 Papírna ve Svídnicí u Chrudimi

Na sklonku 17. století zřídil hrabě Schönhof pod Práčovem nový panský rybník. Proti tomu se město neúspěšně bránilo r. 1700, rybník zůstal a byl plněn po zvláštním náhonu vodou z Chrudimky. Při něm zřídil Josef František hrabě Schönhof papírnu r. 1714. Papírna ta je zakreslena na mapě J. K. Müllera z r. 1720 jakož i na Wielandově mapě z r. 1726, jež je zmenšeným vydáním Müllerovy mapy z r. 1720.⁴⁹

Prvním papírníkem zde byl od roku 1735 Jan Petr Seifert. Z pamětní knihy svídnické školy se dozvídáme, že papírna vyhořela v roce 1739.⁵⁰ Krátce potom byla papírna prodána 20. dubna 1739 Petrovi Seifertovi, který ji měl na své náklady opravit. Jan Petr Seifert neměl žádného potomka a tak mohl za 700 zlatých papírnu koupit a opravit. Kromě toho také koupil v Chrudimi várečný dům ve čtvrti Bohaté.⁵¹ Zemřel roku 1754. Po jeho smrti se papírna prodala ve veřejné dražbě. V roce 1755 se svídnická papírna dostala do rukou rodiny Ritschlovy, která se zde udržela do r. 1838 a vystřídali se tu otec a tři synové. Potom přešla koupí v majetek příbuzné rodiny, za níž byla přeměněna na mlýn. Jan Antonín Ritschel se oženil s Veronikou, vdovou po benešovském papírníkově Ignáci Petrovi Ossendorfovi. Po jeho smrti v roce 1780, se stal papírníkem jeho syn Josef Ritschel. Ten žádal roku 1784 o dovolení sbírat v Praze hadry.⁵² Josef Ritschel papírnu roku 1797 zvelebil a z části přestavěl, jak dokazuje dodnes dochovaný nápis nad hlavním vchodem do bývalé papírny, dnes mlýna: RENOVATA MDCCXCVII J.R.⁵³

Po Josefu Ritschlovi nastoupil na krátkou dobu jeho bratr Antonín. A po něm v letech 1807 bratr František Ritschel, jehož manželkou byla Marie Josefa, vdova po benešovském papírníkově Janu Ant. Ossendorfovi. Sestra Ritschlů Juliána se provdala za majitele svídnického mlýna Antonína Jeřábka (zemřela r. 1795 ve stáří 42 let).

Také František Ritschel byl opravdovým dobrodincem chudého práčovského kostela. Pořídil do kostela chór, varhany, nové bubny i kancionál. Svídnická škola od r. 1813 až do r. 1838 každoročně obdržela papír ve prospěch chudých dětí svídnické školy, takže F. Ritschel dal za tuto dobu dětem svídnické chudiny pro školní potřebu 3 balíky 12 knih papíru.⁵⁴ František Ritschel zemřel 8. listopadu 1839 ve svém dvorci v Chrudimi, ve stáří 77 let. V té době se stal majitelem papírny Josef Jeřábek, ten také podporoval chudé žáky z místní školy. Josef Jeřábek pořídil v srpnu r. 1839 některé nové stroje jako stoupy, holandr, vodní kolo k pile a jiné. Po jeho smrti nastoupil jeho syn Antonín Jeřábek, který se učil v Liberci papírníckému řemeslu. Nevedlo se mu však dobře, měl stále více dluhů. Chtěl tedy papírnu převést na mlýn. To se mu povedlo po třech letech a mlýn pronajal Václavovi Halíkovi.

Mlýn i s papírnou však zhořel při požáru 14. května 1854. Ježto po půdách byl rozvěšen papír, vzplanula v kratičké době celá budova, takže tu „žádná lidská pomoc platna nic nebyla.“⁵⁵ Po výstavbě budovy byla hlavní pozornost věnována mlýnu, který byl uveden do chodu roku 1856. Téhož roku byly postaveny papírnícké verky, které se roku 1857 dostavěly a výroba papíru byla obnovena roku 1857. Odbytové krize se však papírna nezbavila

⁴⁹Čeněk Florián, Papírna ve Svídnicí u Chrudimě, Publikace vlastivědného musea pro Východní Čechy, Chrudim 1940, s. 74

⁵⁰(viz. č. 50, s. 75)

⁵¹(viz. č. 50, s. 76)

⁵²(viz. č. 50, s. 77)

⁵³(viz. č. 50, s. 78)

⁵⁴(viz. č. 54)

⁵⁵(viz. č. 50, s. 79)

a tak se kvapem blížil její konec. Od obnovy ji měl v nájmu Hoffmann st. To již nemohla rukodělná papírna čelit speciálně vybaveným podnikům a tehdy byla papírna definitivně přeměněna na mlýn. Rok 1861 se stal konečným.

Na papíru, jehož bylo použito již r. 1768, jest na prvním půlarchu korunovaný štít s poštovskou trubkou a druhém iniciálky A.R., ač tehdy na svídnické papírně byl pánem Jan Antonín Ritschel. Filigrán poštovské trubky je stejný jako ze zahrádecké papírny. Zr. 1777 známe papír s filigránem korunovaného W a na druhé půlce archu A.R.

v: 42 mm, š: 54 mm

č. 79

v: 28 mm, š: 62 mm

č. 80

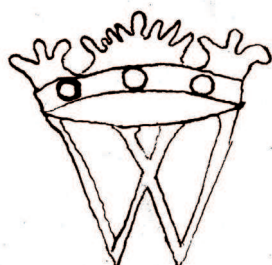
v: 18 mm, š: 31 mm

č. 81

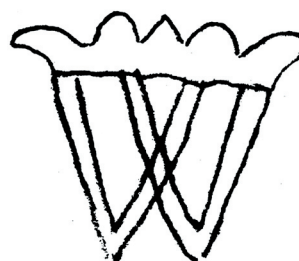
v: 50 mm, š: 48 mm

č. 82

v: 56 mm, š: 56 mm

č. 83

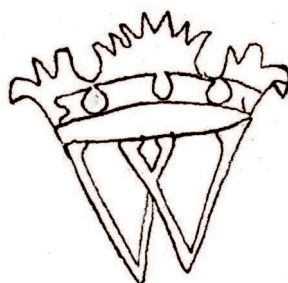
v: 38 mm, š: 47 mm

č. 84

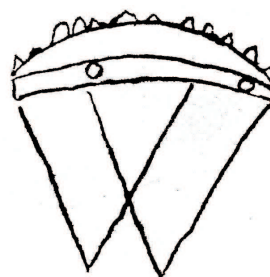
v: 54 mm, š: 44 mm

č. 85

v: 54 mm, š: 54 mm

č. 86

v: 50 mm, š: 50 mm

č. 87

v: 52 mm, š: 58 mm

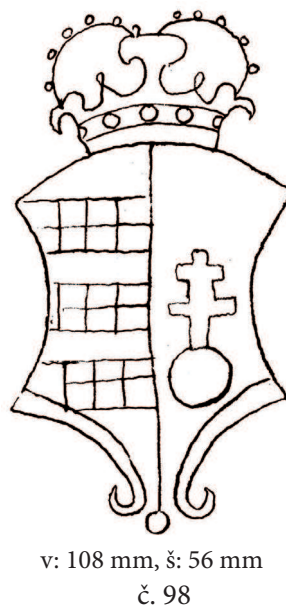
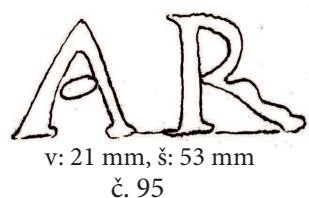
č. 88

Papír z r. 1796 má korunovaný znak a pod ním nápis SWIDNITZ a na druhé části archu IRITSCHER (Josef Ritschel).

Na papíru z dílny Josefa Ritschla z r. 1799 na prvním půlarchu jest nápis SWIDNITZ a na druhém korunovaný znak uherský.

Papír z roku 1802 má písmena AR (bez teček) a primitivního českého lva.

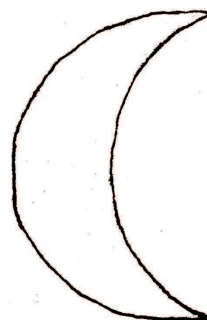
Z roku 1807 pochází známý filigrán má opět korunovaný znak jako uherský, ale s jinou korunou než r. 1799, pod nímž jest nápis SWIDNITZ (Z jest obrácené), pak ARITSCHHEL (Antonín R.). Z téhož roku dvoučlenný filigrán má srpek měsíce jako první čtvrt a pís-
mena A.R.

v: 17 mm, š: 50 mm
č. 99

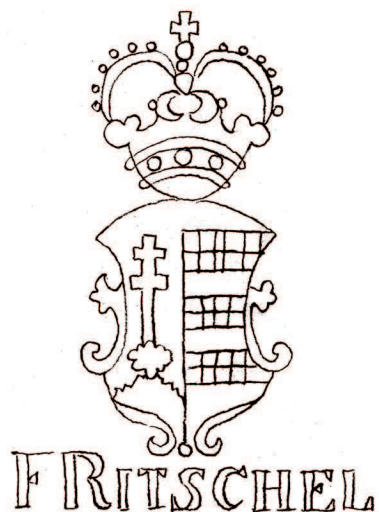

v: 123 mm, š: 140 mm
č. 100

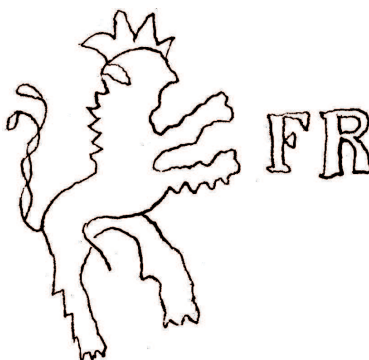

v: 60 mm, š: 38 mm
č. 101

Z roku 1818 korunovaný znak uherský, pod ním nápis s mezerou SWIDNI TZ, FRIT SCHEL. Stejný, ale bez mezer, je jiný papír také z roku 1818 a pak 1824. Z roku 1829 a 1835 známe svídnický papír s korunovaným znakem uherským, pod nímž jest kursivkou provedeno Swidnitz a zase kursivou slovo Ritschel. Z roku 1836 papír svídnické výroby má korunovaný znak uherský, ale jinak než dříve (koruna sedí na celém svršku štítu), pod znakem SWIDNITZ a FRITSCHHEL. Konečně známe ještě z r. 1837 filigrán s nápisem SWIDNITZ, štít kosmo dvěma pruhy rozdělený, z něhož nahoru vyrůstá lilie, nejspíše znak města Seče (Svídnice patřila k Seči) a pod znakem nápis posledního Ritschla-papírníka FRITSCHHEL.

v: 168 mm, š: 120 mm
č. 102

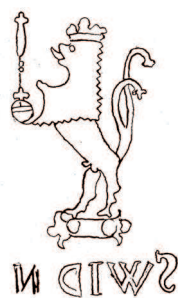
v: 65 mm, š: 68 mm
č. 103

Další filigrány ze svídnické papírny

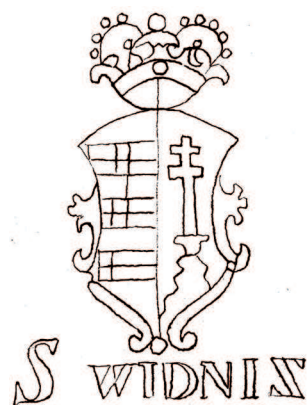
v: 95 mm, š: 108 mm

č. 104

v: 138 mm, š: 85 mm

č. 105

v: 140 mm, š: 91 mm

č. 106

v: 118 mm, š: 112 mm

č. 107

v: 115 mm, š: 99 mm

č. 108

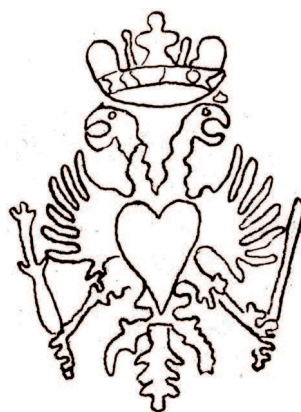
v: 110 mm, š: 100 mm

č. 109

v: 110 mm, š: 113 mm

č. 110

v: 100 mm, š: 72 mm

č. 111

v: 92 mm, š: 60 mm

č. 112

5.23 Papírna v Trutnově

Je jedna z nejstarších papíren v českých zemích. Neznáme její přesnou dataci, ale trutnovský kronikář Šimon Hüttel ji v kronice zmiňuje již v roce 1505. Papírna patřila trutnovskému panství a nacházela se přímo pod zámek. V sousedství se nacházel mlýn a valcha, která byla přestavěna v roce 1537.⁵⁶ Tehdy tu působil papírník Bartel Fetzner z Ravensburgu ve Württembersku. Dalším majitelem byl Hans Fetscher, za jeho působení v roce 1557 papírna vyhořela a byla znovu postavena roku 1558. Další přírodní katastrofou, která tuto papírnu potkala byla v roce 1570 velká voda, která přinesla z hor velké množství dříví. V této době zemřel papírník Hans Fetscher, po jeho smrti papírnu nikdo nevlastnil. Roku 1580 byla papírna po povodni obnovena a koupil ji Benedikt Frey, který působil v papírně ve Starých Horách na panství jihlavském. Po něm následoval Jiří Einwallner. Z rozhodnutí královské komory bylo trutnovské panství prodáno městu Trutnovu 2. dubna 1599.⁵⁷ Filigrány této papírny známe až z poloviny 16. století. Papír byl značen trutnovským městským znakem. Roku 1599 ji koupila obec a stala se její majitelkou. Ze 17. století známe dva papírníky. Roku 1654 to byl Tobiáš Kretschmer a od roku 1679 do počátku 18. století Melichar Petschke, který značil své výrobky českým lvem v kruhu, k němuž jsou zavěšena písmena MP. Filigrány ze 17. století představují městský znak, zobrazený v různých

variantách. V době starší jsou to menší rozměry a později se znaky zvětšují.

Dalším filigránem je saň, která je podstatnou částí města Trutnova.

Papírnu po něm převzal v roce 1713 Ferdinand Budiger, působil zde do roku 1743. Po něm nastupuje Josef Gärtner.

V roce 1752 koupil papírnu Ignác František Peschke, který zemřel roku 1779. Z jeho dílny pochází korunovaný orel a na prsou jeho štít s českým lvem a pod orlem nápis TRAVTENAV, nad nímž je letopočet.

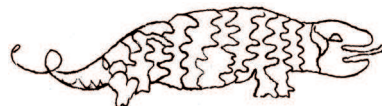
Jeho nástupcem se roku 1786 stal jeho zeť, Jan Pavel Margott, který zemřel roku 1819. Ten si liboval ve filigránech velkých rozměrů, kterých známe celou řadu. Byl to například dvoučlenný filigrán na prvním půlarchu veliký říšský znak, jehož

štít je položen do kartuše, nad nímž je koruna a po stranách palmy. Na druhém půlarchu se objevují tři stylizovaná péra (jako ve znaku harachovském), nad nimi koruna a pod nimi iniciály IPM (= Jan Pavel Margott).

Anebo filigrán jednočlenný, opět velkých rozměrů, ve středu archu se nachází korunovaný orel, na jehož prsou je štít s písmeny PM (která jsou obrácená) a pod ním TRAVTENAV. Vкусnějši je menší filigrán, na němž je v rokokové korunované kartuši MP.

v: 78 mm, š: 47 mm
č. 113

v: 37 mm, š: 152 mm
č. 114

v: 168 mm, š: 148 mm
č. 115

⁵⁶František Zuman, České filigrány XVI. století, Památky archeologické XXXIII, Praha 1927, s. 284

⁵⁷(viz č. 56)

Na počátku 19. století je stále v držení Pavla Margotta. Po jeho smrti v roce 1819 byla převzata jeho adoptovaným synem Petrem Zehem, který zemřel v roce 1846. Z jeho dílny je filigrán na prvním půlarchu se objevuje Peter Zöh a na druhém Trautenau.

v: 154 mm, š: 105 mm
č. 116

v: 126 mm, š: 94 mm
č. 117

5.24 Papírna v Ústí nad Labem

Obec Ústí nad Labem koupila roku 1599 papírnu od Michala Treidinga, malíře a jeho manželky Anežky. Brzy papírnu prodala někomu, kdo musel později v době revoluce utéci ze země. Roku 1623 byla prodána Šalamounovi Freudenbergovi z Hawelsbergu. Jeho pachtýřem se stal papírník z Jirkova.⁵⁸ Roku 1644 ji koupil papírník z Dubí Petr Vetter, který se však do Dubí vrátil. Z krátké doby, kdy papírnu vlastnil stát, se nám dochoval filigrán - štít s českým lvem, nad nímž je v pásce letopočet (1623?) a ještě výše v pásce AVSSIG, nad nímž je zbytek koruny.

Synové Freudenbergovi prodali roku 1648 papírnu Petru Ossendorfovi, papírníkovi z Benešova. Ten ji roku 1651 předal svému bratrovi Kašparovi Ossendorfovi, papírníkovi z Mimoně. Navýrobci z této doby se objevuje kruhový filigrán s opisem AVSSIG kolem A ve středu kruhu. I ten papírnu neudržel a roku 1660 ji prodal Kristianu Scharfovi, z jehož dílny pochází opět kruhový filigrán s opisem AVSSIG kolem středního kruhu, uprostřed A. Po 32 letech umírá a papírny se ujímá jeho zeť Jakub Miteys, ovšem ne na dlouho, protože ji roku 1697 kupuje Jan Adam Abbt z Jáchymova. Ten ji po deseti letech nabídl zpátky obci a když ji nemohla koupit, prodal ji Ferdinandu Faberovi roku 1707.⁵⁹

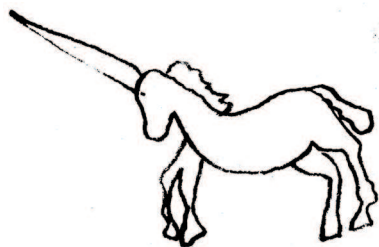
Koncem 17. století se v této papírně objevují dva filigrány. První je z roku 1683, zobrazuje dvouhlavého orla se srdcovitým štítem na prsou v němž je písmeno A. Ten je z dílny papírníka Kristiána Scharfa. Druhý filigrán je z dílny Scharfova zetě, Jakuba Miteyse, který vlastnil papírnu od roku 1692 do roku 1697. Zobrazuje korunovaný erbovní štít s písmeny A.

⁵⁸František Zuman, České filigrány XVII. století, Památky archeologické XXXV, Praha 1927, s. 458

⁵⁹František Zuman, České filigrány XVII. století, Památky archeologické XXXV, Praha 1927, s. 459

5.24.1 Papírna telnická u Ústí nad Labem

Její vznik připisujeme roku 1619. Prvním papírníkem zde byl Křištof Teibner, po něm přichází jeho syn Jan Jiří Teibner a v roce 1728 papírník Hans Jiří Weber. V té době byl papír značen kruhovou značkou, v jejímž středním kruhu je písmeno T a v opisu se vyskytuje nápis TELNIZ. Dalším papírníkem působícím v této papírně byl Křištof Klein a po něm opět Weber. Dále od roku 1745 - 1757 Václav Elstner, v roce 1764 Jan Jiří Weber. V roce 1768 koupil papírnu od hraběte Hartiga Josef Ritschel, papírník z Benešova nad Ploučnicí. Od roku 1786 zde působí papírník Mates Krems, který tu je do roku 1799. Z jeho dílny pocházejí dva filigrány. První má na jednom půlarchu jelena a na druhém iniciály MK. Druhý filigrán je dvoučlenný: na prvním půlarchu se objevuje jednorožec, na druhém opět MK.

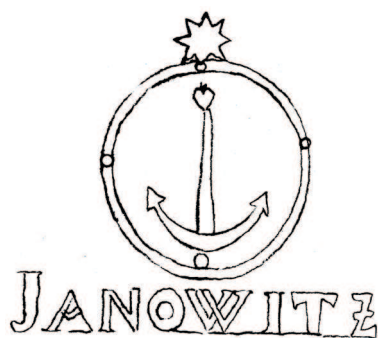

v: 53 mm, š: 82 mm

č. 118

5.25 Papírna ve Velharticích

Je papírnou poměrně mladou. Teprve roku 1784 ji začal stavět hrabě Bedřich Desfours a dokončil ji asi ve třech letech, pak ji převzal papírník Jan Jiří Zays, který měl též papírnu v Janovicích.⁶⁰ Brzy po něm ji koupil Tomáš Fuchs, který ji roku 1794 prodal Janu Jiřímu Appeltaurovi. Ten tu působil až do roku 1807, dalo by se říci, že celou papírnu vybavil pořádnými stroji. Z jeho dílny pochází filigrán porušený: ve středu archu je ovál, v němž je kotva ozdobená hvězdou a pod ní se nacházejí písmena IG...W písmeno A (= Johann Georg Appeltauer) schází.

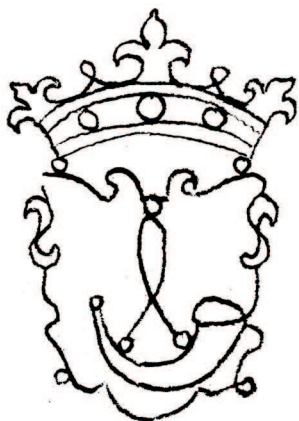
v: 100 mm, š: 113 mm

č. 119

⁶⁰František Zuman, České filigrány XVIII. století, Rozpravy České akademie věd a umění, tř. 1, č. 78, Praha 1932, část I. (textová) s. 30

5.26 Papírna v Zahrádce u Kralovic

Existovala od roku 1743. Filigrán, který z této papírny známe je jednoduchý. V obloukové pásce je nápis ZARATKA. V roce 1782 byl jejím majitelem Bernard Höring, který značil své výrobky na prvním půlarchu kartuší s trubkou a na druhém textem B HERINK. V roce 1799 vykazuje výrobu Josef Machotka, který značil své výrobky dvoučlenným filigránem. Na prvním půlarchu je korunovaná kartuš s poštovní trubkou, pod níž je umístěn

v: 75 mm, š: 52 mm
č. 120

nápis ZARATKA, na druhém půlarchu je monogram JM.

V roce 1809 je zde papírníkem Ondřej Buszel a po něm tu působil od roku 1820 do roku 1834 Vojtěch Hallik.⁶¹ Jeho papír je značen dvoučlenným filigránem a to ve středu archu je nalezena kotva, ukon-

čená nahoře znamením čtyřky a dole na okraji A: HAL-LIK (=Adalbert Hallik) anebo trojčlenným filigránem ve středu archu zobrazený říšský orl bez meče, žezla a jablka se znakem lotrinským na prsou. Na prvním půlarchu se nachází A. HALLIK a na druhém ZAHRADKA.

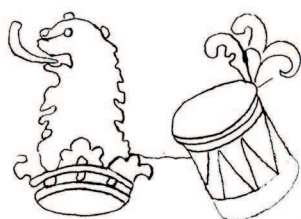

v: 47 mm, š: 102 mm

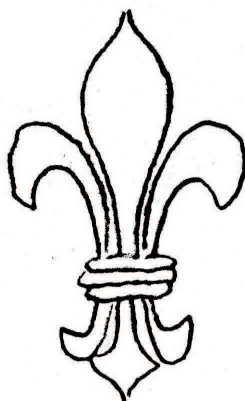
č. 121

5.27 Papírna v Žamberku

Majitel panství František Adam z Bubna ji prodal v roce 1692 Janu Baudišovi, ten tu působil ještě roku 1695 a své výrobky značil znakem pánů z Bubna. To pokračovalo ještě ve druhé polovině 18. století, kdy bylo používáno buď filigránu jednočlenného v oválném štítu byla položena kartuš a v ní znak pánů z Bubna anebo filigránu dvoučlenného: na prvním půlarchu podobný erb pánů z Bubna a na druhém městský znak žamberecký. Jindy je na druhém půlarchu francouzská lilie.

v: 85 mm, š: 115 mm
č. 122

v: 70 mm, š: 40 mm
č. 123

v: 243 mm, š: 172 mm
č. 124

⁶¹František Zuman, České filigrány XIX. století, Rozpravy České akademie věd a umění, tř. 1, č. 81, Praha 1934, část I. (textová) s. 29

6. Filigrány nalezené v cizích zemí

Papírna v Turecku

Papírna v Turecku v Burse, první zmínka o této papírně je z roku 1486. Tento znak se stal symbolem turecké flotily válečných lodí. Filigrán pochází ze 16. století.⁶²

v: 91 mm, š: 47 mm

č. 125

Oblast Norimberku

v: 27 mm, š: 24 mm

r. 1541⁶³

č. 126

Oblast Eichstädttu

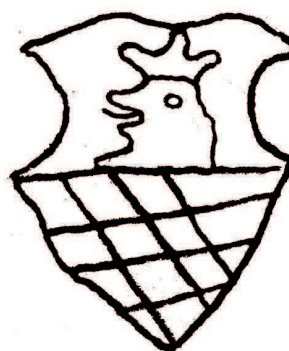

v: 65 mm, š: 19 mm

r. 1544-54⁶⁴

č. 127

Oblast Salzburku

v: 46 mm, š: 39 mm

r. 1583⁶⁵

č. 128

Oblast Prešpurku

v: 60 mm, š: 42 mm

r. 1586⁶⁶

č. 129

⁶²Dąbrowski, Józef, Paper Manufacture in Central and Eastern Europe Before the Introduction of Paper-making Machines, Łódź 2008 s. 105

⁶³Les Filigranes. Dictionnaire historique des marques du papier, u čísla 916

⁶⁴Les Filigranes. Dictionnaire historique des marques du papier, u čísla 8823

⁶⁵Les Filigranes. Dictionnaire historique des marques du papier, u čísla 2238

⁶⁶Les Filigranes. Dictionnaire historique des marques du papier, u čísla 933

Oblast Benátek

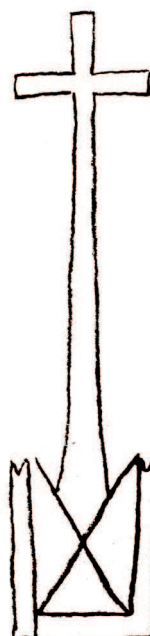

v: 76 mm, š: 25 mm
č. 130

v: 37 mm, š: 26 mm

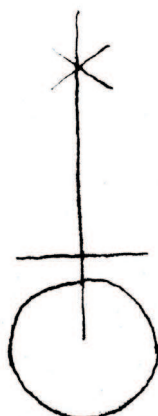
r. 1569⁶⁷
č. 131

v: 146 mm, š: 34 mm

r. 1487⁶⁸
č. 132

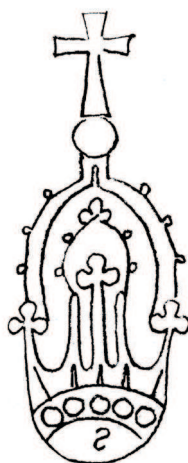
Oblast Bergamo

v: 102 mm, š: 37 mm

r. 1532⁶⁹
č. 133

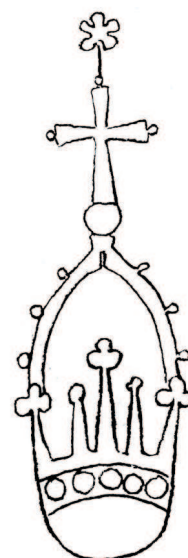
Oblast v Bamberku

v: 129 mm, š: 48 mm

r. 1506⁷⁰
č. 134

Oblast Bavière

v: 154 mm, š: 50 mm

r. 1490⁷¹
č. 135

⁶⁷Les Filigranes. Dictionnaire historique des marques du papier, u čísla 672

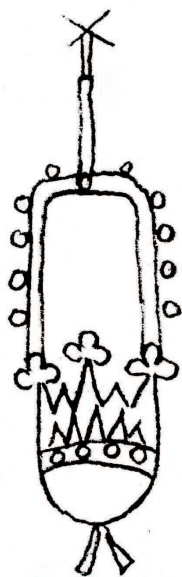
⁶⁸Les Filigranes. Dictionnaire historique des marques du papier, u čísla 5656

⁶⁹Les Filigranes. Dictionnaire historique des marques du papier, u čísla 3067

⁷⁰Les Filigranes. Dictionnaire historique des marques du papier, u čísla 4922

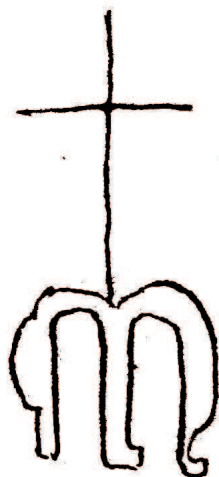
⁷¹Les Filigranes. Dictionnaire historique des marques du papier, u čísla 4920

Oblast Ratisbonne

v: 108 mm, š: 33 mm
r. 1532⁷²
č. 136

Oblast Lucques

v: 60 mm, š: 26 mm
r. 1436⁷³
č. 137

Oblast Würzburgu

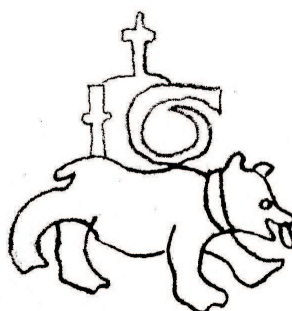
v: 112 mm, š: 25 mm
r. 1465-1469⁷⁴
č. 138

Oblast Görlitz

v: 40 mm, š: 50 mm
r. 1538⁷⁵
č. 139

Oblast Schwaz

v: 52 mm, š: 48 mm
r. 1537⁷⁶
č. 140

⁷²Les Filigranes. Dictionnaire historique des marques du papier, u čísla 4978

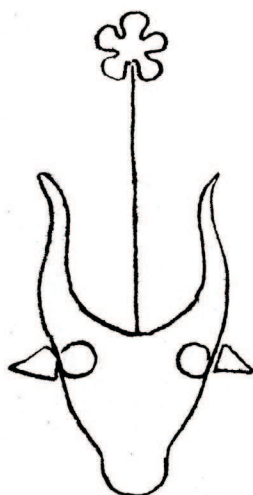
⁷³Les Filigranes. Dictionnaire historique des marques du papier, u čísla 8354

⁷⁴Les Filigranes. Dictionnaire historique des marques du papier, u čísla 11802

⁷⁵Les Filigranes. Dictionnaire historique des marques du papier, u čísla 12356

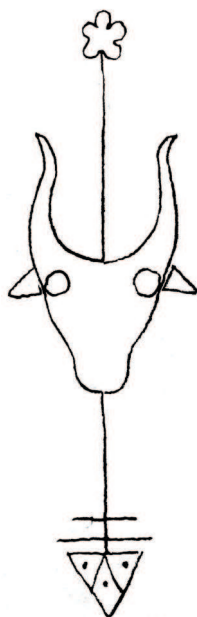
⁷⁶Les Filigranes. Dictionnaire historique des marques du papier, u čísla 12371

Oblast Hochstädtu

v: 103 mm, š: 52 mm
r. 1494⁷⁷
č. 141

Oblast Peschiera

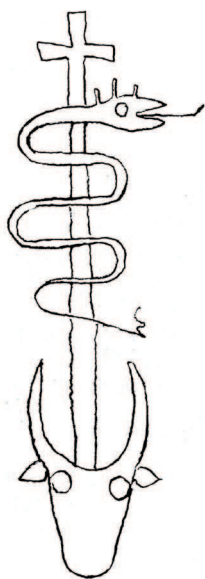
v: 168 mm, š: 52 mm
r. 1509⁷⁸
č. 142

Oblast Sassenbergu

v: 135 mm, š: 39 mm
r. 1539⁷⁹
č. 143

Oblast Innsbrucku

v: 170 mm, š: 58 mm
r. 1488⁸⁰
č. 144

Oblast Lunebourgu

v: 164 mm, š: 35 mm
r. 1476⁸¹
č. 145

⁷⁷Les Filigranes. Dictionnaire historique des marques du papier, u čísla 14733

⁷⁸Les Filigranes. Dictionnaire historique des marques du papier, u čísla 14875

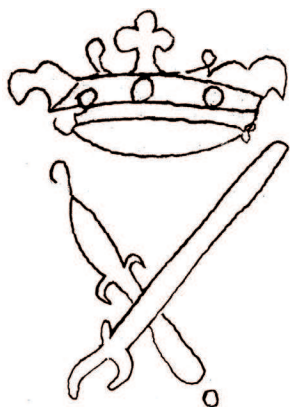
⁷⁹Les Filigranes. Dictionnaire historique des marques du papier, u čísla 15441

⁸⁰Les Filigranes. Dictionnaire historique des marques du papier, u čísla 15374

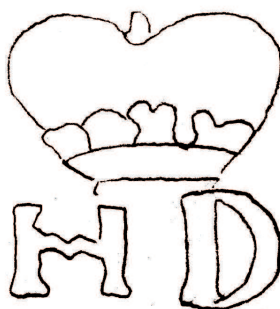
⁸¹Les Filigranes. Dictionnaire historique des marques du papier, u čísla 14883

7. Filigrány, které se nepodařilo dohledat z jaké pocházejí papírny

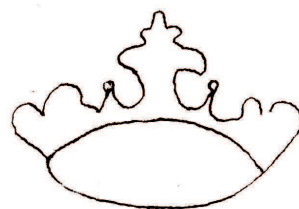
KORUNA

v: 80 mm, š: 58 mm
č. 146

v: 54 mm, š: 50 mm
č. 147

v: 34 mm, š: 50 mm
č. 148

LEV

v: 45 mm, š: 38 mm
č. 149

v: 64 mm, š: 32 mm
č. 150

v: 99 mm, š: 70 mm
č. 151

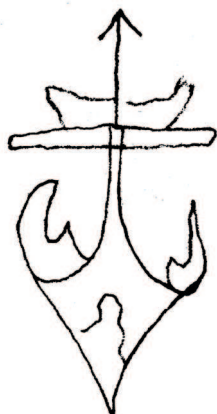

v: 109 mm, š: 140 mm
č. 152

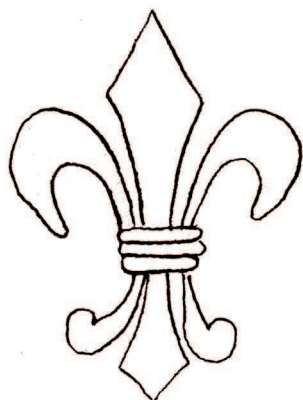
v: 110 mm, š: 138 mm
č. 153

KOTVA

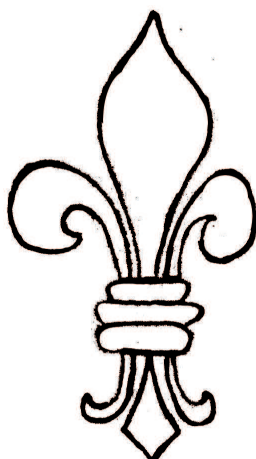

v: 80 mm, š: 42 mm
č. 154

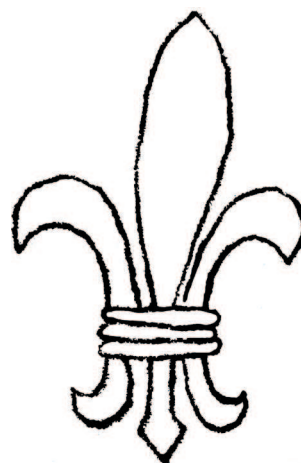
LILIE

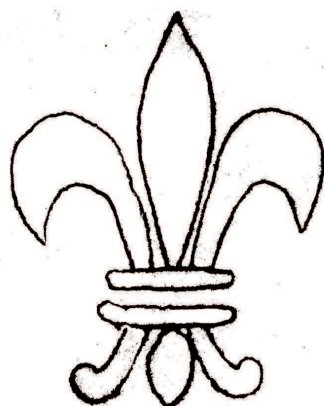
v: 84 mm, š: 63 mm
č. 155

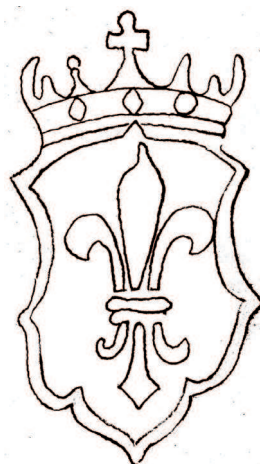
v: 76 mm, š: 42 mm
č. 156

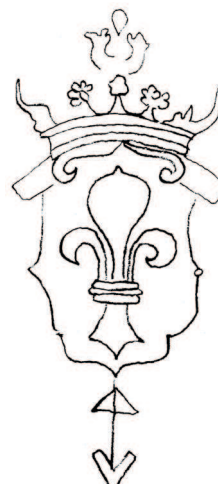
v: 60 mm, š: 39 mm
č. 157

v: 68 mm, š: 53 mm
č. 158

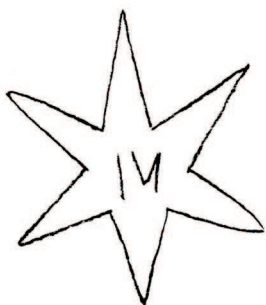

v: 106 mm, š: 60 mm
č. 159

v: 170 mm, š: 75 mm
č. 160

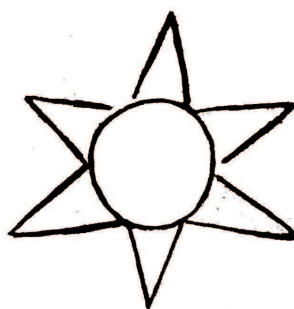
MĚSÍC A SLUNCE

v: 67 mm, š: 60 mm
č. 161

v: 61 mm, š: 35 mm
č. 162

v: 53 mm, š: 52 mm
č. 163

v: 52 mm, š: 31 mm
č. 164

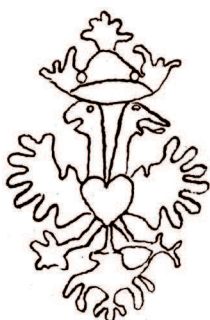

v: 75 mm, š: 68 mm
č. 165

v: 58 mm, š: 55 mm
č. 166

ORLICE

v: 93 mm, š: 60 mm
č. 167

v: 85 mm, š: 74 mm
č. 168

v: 98 mm, š: 64 mm
č. 169

v: 90 mm, š: 64 mm
č. 170

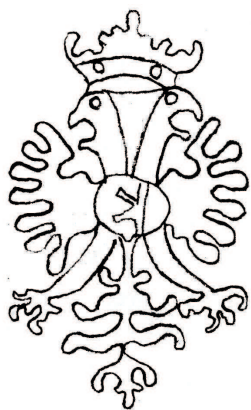
v: 85 mm, š: 83 mm
č. 171

v: 100 mm, š: 77 mm
č. 172

v: 66 mm, š: 72 mm
č. 173

v: 78 mm, š: 47 mm
č. 174

v: 63 mm, š: 65 mm
č. 175

v: 64 mm, š: 55 mm
č. 176

v: 175 mm, š: 155 mm
č. 177

v: 115 mm, š: 85 mm
č. 178

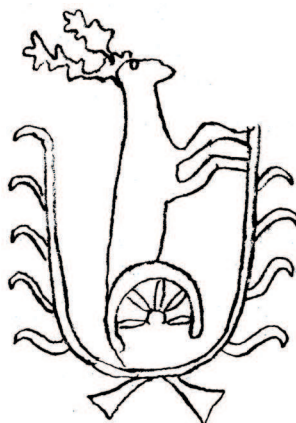
ZVÍŘATA

v: 57 mm, š: 8 mm
č. 179

v: 65 mm, š: 14 mm
č. 180

v: 123 mm, š: 85 mm
č. 181

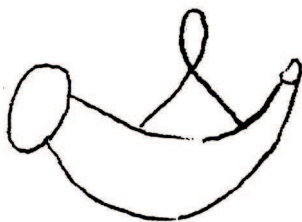

v: 45 mm, š: 45 mm
č. 182

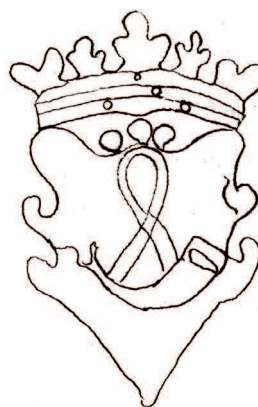
TRUBKA

v: 32 mm, š: 34 mm
č. 183

v: 26 mm, š: 37 mm
č. 184

v: 95 mm, š: 61 mm
č. 185

v: 83 mm, š: 33 mm
č. 186

v: 78 mm, š: 50 mm
č. 187

v: 115 mm, š: 105 mm
č. 188

v: 94 mm, š: 85 mm
č. 189

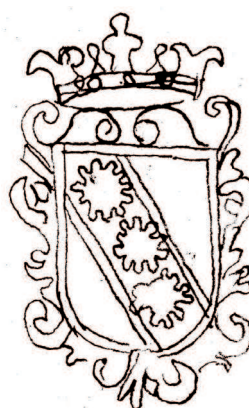
ZNAKY

v: 106 mm, š: 80 mm
č. 190

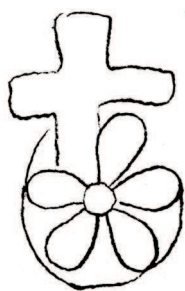
v: 146 mm, š: 113 mm
č. 191

v: 92 mm, š: 60 mm
č. 192

v: 95 mm, š: 58 mm
č. 193

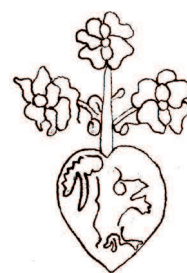
v: 63 mm, š: 40 mm
č. 194

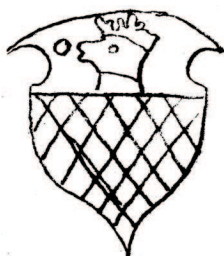
v: 53 mm, š: 41 mm
č. 195

v: 73 mm, š: 40 mm
č. 196

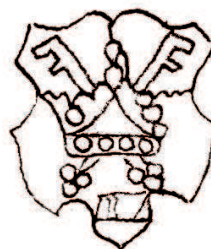
v: 80 mm, š: 54 mm
č. 197

v: 52 mm, š: 46 mm
č. 198

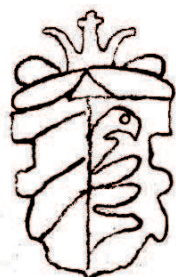
v: 28 mm, š: 30 mm
č. 199

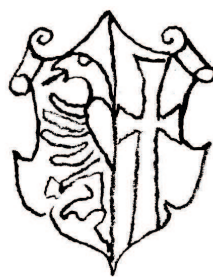
v: 48 mm, š: 41 mm
č. 200

v: 78 mm, š: 65 mm
č. 201

v: 51 mm, š: 30 mm
č. 202

v: 44 mm, š: 35 mm
č. 203

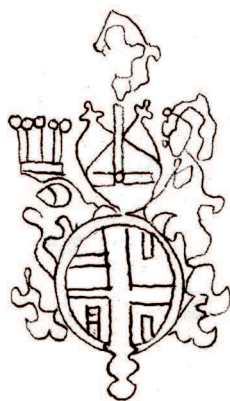
v: 56 mm, š: 40 mm
č. 204

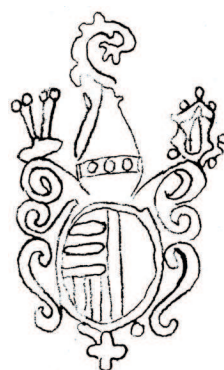
v: 78 mm, š: 35 mm
č. 205

v: 112 mm, š: 51 mm
č. 206

v: 118 mm, š: 68 mm
č. 207

v: 106 mm, š: 64 mm
č. 208

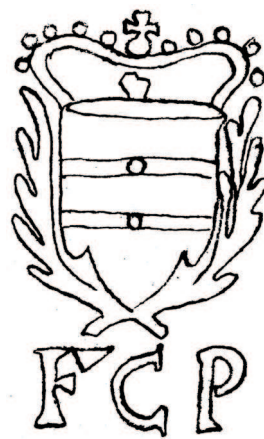
v: 103 mm, š: 65 mm
č. 209

v: 138 mm, š: 111 mm
č. 210

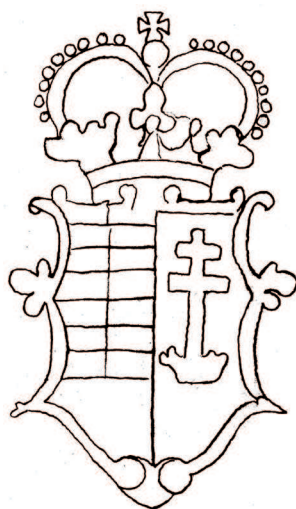
v: 94 mm, š: 54 mm
č. 211

v: 85 mm, š: 52 mm
č. 212

v: 51 mm, š: 43 mm
č. 213

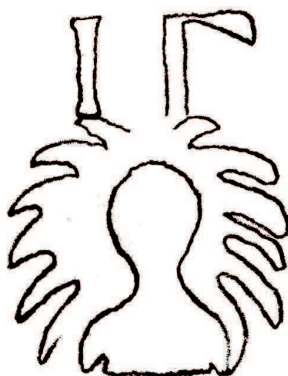

v: 160 mm, š: 94 mm
č. 214

ANTROPOMORFNÍ MOTIVY

v: 90 mm, š: 34 mm
č. 215

v: 52 mm, š: 40 mm
č. 216

v: 104 mm, š: 82 mm
č. 217

v: 70 mm, š: 45 mm
č. 218

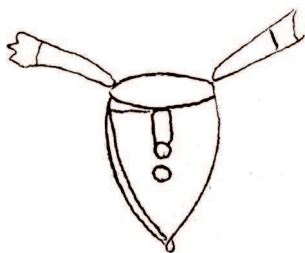
v: 80 mm, š: 44 mm
č. 219

VOLSKÁ HLAVA

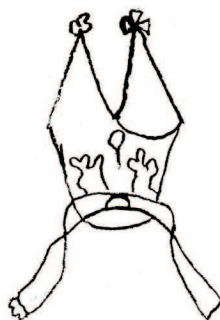

v: 158 mm, š: 37 mm
č. 220

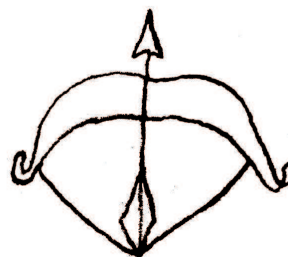
OSTATNÍ ZNAKY

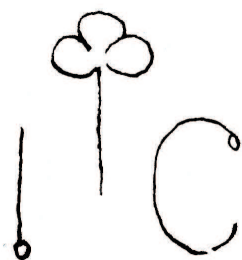
v: 62 mm, š: 74 mm
č. 221

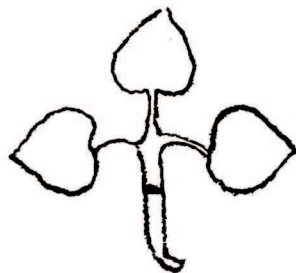
v: 72 mm, š: 50 mm
č. 222

v: 41 mm, š: 47 mm
č. 223

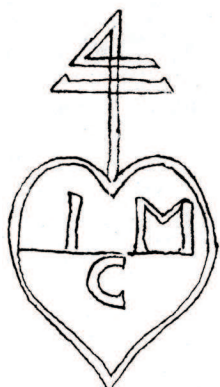
v: 42 mm, š: 37 mm
č. 224

v: 34 mm, š: 36 mm
č. 225

v: 53 mm, š: 40 mm
č. 226

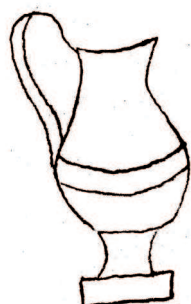
v: 99 mm, š: 55 mm
č. 227

v: 88 mm, š: 78 mm
č. 228

v: 35 mm, š: 100 mm
č. 229

v: 70 mm, š: 40 mm
č. 230

v: 53 mm, š: 60 mm
č. 231

v: 39 mm, š: 39 mm
č. 232

PÍSMENA

v: 20 mm, š: 16 mm
č. 233

v: 27 mm, š: 22 mm
č. 234

v: 21 mm, š: 36 mm
č. 235

v: 18 mm, š: 38 mm
č. 236

v: 21 mm, š: 20 mm
č. 237

v: 18 mm, š: 10 mm
č. 238

v: 18 mm, š: 32 mm
č. 239

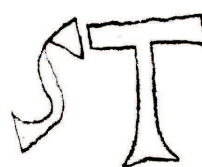
v: 15 mm, š: 25 mm
č. 240

v: 17 mm, š: 46 mm
č. 241

v: 23 mm, š: 43 mm
č. 242

v: 27 mm, š: 35 mm
č. 243

v: 20 mm, š: 24 mm
č. 244

v: 30 mm, š: 46 mm
č. 245

v: 17 mm, š: 31 mm
č. 246

v: 14 mm, š: 48 mm
č. 247

v: 17 mm, š: 36 mm
č. 248

v: 23 mm, š: 64 mm
č. 249

v: 17 mm, š: 52 mm
č. 250

v: 16 mm, š: 42 mm
č. 251

v: 14 mm, š: 56 mm
č. 252

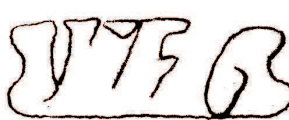
v: 16 mm, š: 35 mm
č. 253

v: 14 mm, š: 35 mm
č. 254

v: 14 mm, š: 44 mm
č. 255

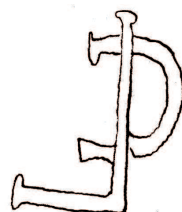
v: 16 mm, š: 27 mm
č. 256

v: 41 mm, š: 62 mm
č. 257

v: 15 mm, š: 11 mm
č. 258

v: 40 mm, š: 32 mm
č. 259

v: 66 mm, š: 42 mm
č. 260

v: 74 mm, š: 40 mm
č. 261

v: 68 mm, š: 48 mm
č. 262

v: 32 mm, š: 98 mm
č. 263

v: 14 mm, š: 74 mm
č. 264

v: 18 mm, š: 64 mm
č. 265

v: 43 mm, š: 85 mm
č. 266

v: 37 mm, š: 130 mm
č. 267

v: 18 mm, š: 18 mm
č. 268

v: 22 mm, š: 60 mm
č. 269

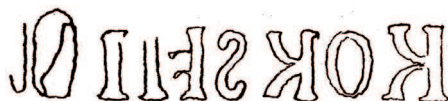
v: 23 mm, š: 101 mm
č. 270

v: 70 mm, š: 55 mm
č. 271

v: 19 mm, š: 175 mm
č. 272

v: 17 mm, š: 97 mm
č. 273

v: 18 mm, š: 61 mm
č. 274

8. Index nalezených filigránů

- č. 1 - inv. č. 310
- č. 2 - inv. č. 335, inv. č. 381
- č. 3 - inv. č. 437, inv. č. 441, inv. č. 444
- č. 4 - inv. č. 437
- č. 5 - inv. č. 435
- č. 6 - inv. č. 441
- č. 7 - inv. č. 443
- č. 8 - inv. č. 444
- č. 9 - inv. č. 441
- č. 10 - inv. č. 7043
- č. 11 - inv. č. 437
- č. 12 - inv. č. 437, inv. č. 444
- č. 13 - inv. č. 225, inv. č. 437, inv. č. 444
- č. 14 - inv. č. 444
- č. 15 - inv. č. 314, inv. č. 329
- č. 16 - inv. č. 329
- č. 17 - inv. č. 324, inv. č. 326, inv. č. 327
- č. 18 - inv. č. 438
- č. 19 - inv. č. 435
- č. 20 - inv. č. 325
- č. 21 - inv. č. 434, inv. č. 437
- č. 22 - inv. č. 330
- č. 23 - inv. č. 330
- č. 24 - inv. č. 219
- č. 25 - inv. č. 219
- č. 26 - inv. č. 434
- č. 27 - inv. č. 376, inv. č. 7029
- č. 28 - inv. č. 361
- č. 29 - inv. č. 7060
- č. 30 - inv. č. 353
- č. 31 - inv. č. 370
- č. 32 - inv. č. 318
- č. 33 - inv. č. 390, inv. č. 414
- č. 34 - inv. č. 7030
- č. 35 - inv. č. 394, inv. č. 401, inv. č. 408, inv. 409, inv. č. 413, inv. č. 419, inv. č. 7043
- č. 36 - inv. č. 401, inv. č. 419, inv. č. 7186, inv. č. 7043
- č. 37 - inv. č. 316
- č. 38 - inv. č. 342
- č. 39 - inv. č. 324, inv. č. 326, inv. č. 327, inv. č. 7064
- č. 40 - inv. č. 442
- č. 41 - inv. č. 442
- č. 42 - inv. č. 226
- č. 43 - inv. č. 415
- č. 44 - inv. č. 399, inv. č. 411, inv. č. 415, inv. č. 417, inv. č. 7185

č. 45 - inv. č. 210, inv. č. 213
 č. 46 - inv. č. 393, inv. č. 395, inv. č. 396, inv. č. 397, inv. č. 422, inv. č. 404, inv. č. 7066
 č. 47 - inv. č. 342, inv. č. 400, inv. č. 412, inv. č. 418
 č. 48 - inv. č. 341
 č. 49 - inv. č. 406
 č. 50 - inv. č. 315, inv. č. 444
 č. 51 - inv. č. 308, inv. č. 439
 č. 52 - inv. č. 315, inv. č. 321
 č. 53 - inv. č. 273, inv. č. 436, inv. č. 437, inv. č. 441, inv. č. 444
 č. 54 - inv. č. 273
 č. 55 - inv. č. 7065
 č. 56 - inv. č. 438
 č. 57 - inv. č. 438
 č. 58 - inv. č. 434
 č. 59 - inv. č. 261, inv. č. 7042
 č. 60 - inv. č. 438
 č. 61 - inv. č. 434
 č. 62 - inv. č. 338
 č. 63 - inv. č. 385, inv. č. 7040
 č. 64 - inv. č. 370, inv. č. 7040
 č. 65 - inv. č. 385
 č. 66 - inv. č. 438
 č. 67 - inv. č. 385
 č. 68 - inv. č. 438
 č. 69 - inv. č. 385
 č. 70 - inv. č. 385
 č. 71 - inv. č. 385, inv. č. 7029
 č. 72 - inv. č. 438
 č. 73 - inv. č. 438
 č. 74 - inv. č. 385
 č. 75 - inv. č. 338
 č. 76 - inv. č. 372
 č. 77 - inv. č. 7072
 č. 78 - inv. č. 222, inv. č. 238, inv. č. 250, inv. č. 251, inv. č. 304, inv. č. 337, inv. č. 354, inv. č. 437, inv. č. 439, inv. č. 440, inv. č. 444, inv. č. 7045, inv. č. 7048, inv. č. 7051, inv. č. 7054, inv. č. 7061
 č. 79 - inv. č. 7022, inv. č. 7037
 č. 80 - inv. č. 403, inv. č. 404, inv. č. 406, inv. č. 7025, inv. č. 7037, inv. č. 7043, inv. č. 7056, inv. č. 7063
 č. 81 - inv. č. 246, inv. č. 247, inv. č. 248, inv. č. 255, inv. č. 257, inv. č. 258, inv. č. 264, inv. č. 266, inv. č. 269, inv. č. 273, inv. č. 330, inv. č. 338, inv. č. 358, inv. č. 359, inv. č. 360, inv. č. 424, inv. č. 429, inv. č. 430, inv. č. 431, inv. č. 432, inv. č. 433, inv. č. 434, inv. č. 435, inv. č. 440, inv. č. 443, inv. č. 444, inv. č. 7020, inv. č. 7050, inv. č. 7182, inv. č. 7193, inv. č. 7194, inv. č. 7195
 č. 82 - inv. č. 223, inv. č. 385, inv. č. 389, inv. č. 7035
 č. 83 - inv. č. 231, inv. č. 232, inv. č. 240, inv. č. 243, inv. č. 244, inv. č. 245, inv. č. 246, inv. č. 247, inv. č. 248, inv. č. 252, inv. č. 253, inv. č. 254, inv. č. 255, inv. č. 256, inv. č.

257, inv. č. 258, inv. č. 260, inv. č. 264, inv. č. 269, inv. č. 273, inv. č. 320, inv. č. 330, inv. č. 354, inv. č. 355, inv. č. 356, inv. č. 357, inv. č. 358, inv. č. 359, inv. č. 360, inv. č. 382, inv. č. 391, inv. č. 392, inv. č. 402, inv. č. 403, inv. č. 405, inv. č. 406, inv. č. 423, inv. č. 424, inv. č. 426, inv. č. 433, inv. č. 434, inv. č. 437, inv. č. 440, inv. č. 444, inv. č. 7014, inv. č. 7025, inv. č. 7027, inv. č. 7029, inv. č. 7031, inv. č. 7036, inv. č. 7046, inv. č. 7047, inv. č. 7052, inv. č. 7053, inv. č. 7056, inv. č. 7057, inv. č. 7062

č. 84 - inv. č. 7060, inv. č. 7069, inv. č. 7070, inv. č. 7071, inv. č. 7172, inv. č. 7181, inv. č. 7182, inv. č. 7183, inv. č. 7184, inv. č. 7189, inv. č. 7190, inv. č. 7191, inv. č. 7192, inv. č. 7193, inv. č. 7194, inv. č. 7195, inv. č. 7197

č. 85 - inv. č. 229, inv. č. 271, inv. č. 321, inv. č. 363, inv. č. 369, inv. č. 372

č. 86 - inv. č. 225, inv. č. 435, inv. č. 7020

č. 87 - inv. č. 435

č. 88 - inv. č. 338

č. 89 - inv. č. 442

č. 90 - inv. č. 208, inv. č. 324, inv. č. 326, inv. č. 327, inv. č. 442, inv. č. 7014, inv. č. 7050

č. 91 - inv. č. 338

č. 92 - inv. č. 260, inv. č. 266, inv. č. 315, inv. č. 324, inv. č. 338, inv. č. 435

č. 93 - inv. č. 434

č. 94 - inv. č. 222, inv. č. 338, inv. č. 435, inv. č. 444

č. 95 - inv. č. 254, inv. č. 402, inv. č. 7053

č. 96 - inv. č. 233, inv. č. 234, inv. č. 235, inv. č. 272, inv. č. 323, inv. č. 338, inv. č. 426, inv. č. 428, inv. č. 444, inv. č. 7023, inv. č. 7173

č. 97 - inv. č. 225

č. 98 - inv. č. 328, inv. č. 7024, inv. č. 7037, inv. č. 7039, inv. č. 7050, inv. č. 7063

č. 99 - inv. č. 219, inv. č. 231, inv. č. 232, inv. č. 233, inv. č. 234, inv. č. 235, inv. č. 238, inv. č. 239, inv. č. 240, inv. č. 242, inv. č. 243, inv. č. 244, inv. č. 245, inv. č. 249, inv. č. 250, inv. č. 251, inv. č. 252, inv. č. 253, inv. č. 255, inv. č. 256, inv. č. 270, inv. č. 271, inv. č. 272, inv. č. 319, inv. č. 320, inv. č. 338, inv. č. 354, inv. č. 355, inv. č. 356, inv. č. 357, inv. č. 358, inv. č. 383, inv. č. 391, inv. č. 392, inv. č. 426, inv. č. 428, inv. č. 434, inv. č. 437, inv. č. 440, inv. č. 444, inv. č. 445, inv. č. 7021, inv. č. 7022, inv. č. 7023, inv. č. 7024, inv. č. 7027, inv. č. 7031, inv. č. 7033, inv. č. 7036, inv. č. 7042, inv. č. 7045, inv. č. 7046, inv. č. 7047, inv. č. 7048, inv. č. 7051, inv. č. 7052, inv. č. 7054, inv. č. 7057, inv. č. 7058, inv. č. 7060, inv. č. 7061, inv. č. 7062, inv. č. 7065, inv. č. 7172, inv. č. 7173, inv. č. 7179, inv. č. 7180, inv. č. 7181, inv. č. 7183, inv. č. 7184, inv. č. 7189, inv. č. 7190, inv. č. 7191, inv. č. 7192, inv. č. 7197

č. 100 - inv. č. 266

č. 101 - inv. č. 274, inv. č. 435, inv. č. 7021, inv. č. 7022, inv. č. 7037

č. 102 - inv. č. 338

č. 103 - inv. č. 325

č. 104 - inv. č. 429, inv. č. 430, inv. č. 431, inv. č. 432, inv. č. 433, inv. č. 435, inv. č. 443

č. 105 - inv. č. 222

č. 106 - inv. č. 208, inv. č. 324, inv. č. 326, inv. č. 327, inv. č. 329, inv. č. 7014, inv. č. 7050

č. 107 - inv. č. 358

č. 108 - inv. č. 223

č. 109 - inv. č. 434, inv. č. 443

č. 110 - inv. č. 274

č. 111 - inv. č. 222, inv. č. 239, inv. č. 254, inv. č. 255, inv. č. 262, inv. č. 270, inv. č. 286

č. 112 - inv. č. 321, inv. č. 355, inv. č. 382, inv. č. 436, inv. č. 7172
č. 113 - inv. č. 211, inv. č. 370, inv. č. 434, inv. č. 7041
č. 114 - inv. č. 331
č. 115 - inv. č. 259
č. 116 - inv. č. 443
č. 117 - inv. č. 405
č. 118 - inv. č. 219
č. 119 - inv. č. 444
č. 120 - inv. č. 439, inv. č. 445
č. 121 - inv. č. 219
č. 122 - inv. č. 349, inv. č. 426, inv. č. 427
č. 123 - inv. č. 436, inv. č. 441
č. 124 - inv. č. 236, inv. č. 237, inv. č. 271, inv. č. 426, inv. č. 437, inv. č. 7028
č. 125 - inv. č. 377
č. 126 - inv. č. 438
č. 127 - inv. č. 434
č. 128 - inv. č. 438, inv. č. 7040
č. 129 - inv. č. 438
č. 130 - inv. č. 363
č. 131 - inv. č. 363
č. 132 - inv. č. 363
č. 133 - inv. č. 364
č. 134 - inv. č. 363, inv. č. 366
č. 135 - inv. č. 363, inv. č. 365
č. 136 - inv. č. 369
č. 137 - inv. č. 362
č. 138 - inv. č. 362
č. 139 - inv. č. 371
č. 140 - inv. č. 209
č. 141 - inv. č. 364
č. 142 - inv. č. 364, inv. č. 365, inv. č. 366, inv. č. 367, inv. č. 368
č. 143 - inv. č. 369
č. 144 - inv. č. 363, inv. č. 384
č. 145 - inv. č. 363
č. 146 - inv. č. 267, inv. č. 268
č. 147 - inv. č. 295
č. 148 - inv. č. 241, inv. č. 7029
č. 149 - inv. č. 339, inv. č. 373
č. 150 - inv. č. 219
č. 151 - inv. č. 228, inv. č. 319, inv. č. 383, inv. č. 398, inv. č. 410, inv. č. 416, inv. č. 435,
inv. č. 436, inv. č. 444
č. 152 - inv. č. 436, inv. č. 437, inv. č. 440, inv. č. 443
č. 153 - inv. č. 437, inv. č. 441, inv. č. 444
č. 154 - inv. č. 219
č. 155 - inv. č. 311
č. 156 - inv. č. 329, inv. č. 7032
č. 157 - inv. č. 7065

č. 158 - inv. č. 214
č. 159 - inv. č. 238, inv. č. 271, inv. č. 7175, inv. č. 7178
č. 160 - inv. č. 7059
č. 161 - inv. č. 423
č. 162 - inv. č. 7018
č. 163 - inv. č. 312, inv. č. 437, inv. č. 7016, inv. č. 7017
č. 164 - inv. č. 314, inv. č. 7016, inv. č. 7017, inv. č. 7033
č. 165 - inv. č. 7036
č. 166 - inv. č. 435, inv. č. 444
č. 167 - inv. č. 333, inv. č. 339
č. 168 - inv. č. 230
č. 169 - inv. č. 219, inv. č. 435, inv. č. 437, inv. č. 439, inv. č. 440, inv. č. 441, inv. č. 444, inv.
č. 7024, inv. č. 7031, inv. č. 7034
č. 170 - inv. č. 434
č. 171 - inv. č. 435
č. 172 - inv. č. 344, inv. č. 386, inv. č. 7013
č. 173 - inv. č. 7185
č. 174 - inv. č. 370
č. 175 - inv. č. 340, inv. č. 444
č. 176 - inv. č. 219
č. 177 - inv. č. 324, inv. č. 326, inv. č. 327
č. 178 - inv. č. 437
č. 179 - inv. č. 385
č. 180 - inv. č. 434
č. 181 - inv. č. 7196
č. 182 - inv. č. 435
č. 183 - inv. č. 338, inv. č. 434, inv. č. 435
č. 184 - inv. č. 442, inv. č. 444
č. 185 - inv. č. 7032
č. 186 - inv. č. 440
č. 187 - inv. č. 439
č. 188 - inv. č. 445
č. 189 - inv. č. 444
č. 190 - inv. č. 319, inv. č. 435
č. 191 - inv. č. 439
č. 192 - inv. č. 346
č. 193 - inv. č. 229, inv. č. 363, inv. č. 369, inv. č. 441, inv. č. 7171, inv. č. 7187
č. 194 - inv. č. 407
č. 195 - inv. č. 444
č. 196 - inv. č. 332
č. 197 - inv. č. 225
č. 198 - inv. č. 7040
č. 199 - inv. č. 434
č. 200 - inv. č. 374
č. 201 - inv. č. 445
č. 202 - inv. č. 375
č. 203 - inv. č. 380

č. 204 - inv. č. 212
č. 205 - inv. č. 440
č. 206 - inv. č. 439, inv. č. 444
č. 207 - inv. č. 336, inv. č. 388, inv. č. 437, inv. č. 439
č. 208 - inv. č. 440, inv. č. 444
č. 209 - inv. č. 348
č. 210 - inv. č. 437, inv. č. 7174
č. 211 - inv. č. 379
č. 212 - inv. č. 219
č. 213 - inv. č. 343
č. 214 - inv. č. 267
č. 215 - inv. č. 324, inv. č. 326
č. 216 - inv. č. 214
č. 217 - inv. č. 444
č. 218 - inv. č. 7044, inv. č. 7045, inv. č. 7055, inv. č. 7059
č. 219 - inv. č. 330
č. 220 - inv. č. 363
č. 221 - inv. č. 282, inv. č. 329
č. 222 - inv. č. 352, inv. č. 437, inv. č. 444
č. 223 - inv. č. 363
č. 224 - inv. č. 377
č. 225 - inv. č. 7015, inv. č. 7016, inv. č. 7019
č. 226 - inv. č. 439
č. 227 - inv. č. 347
č. 228 - inv. č. 324, inv. č. 326
č. 229 - inv. č. 219
č. 230 - inv. č. 338
č. 231 - inv. č. 338
č. 232 - inv. č. 227
č. 233 - inv. č. 336
č. 234 - inv. č. 222, inv. č. 7063, inv. č. 7065
č. 235 - inv. č. 267
č. 236 - inv. č. 214, inv. č. 7064
č. 237 - inv. č. 336, inv. č. 388, inv. č. 437, inv. č. 441, inv. č. 444
č. 238 - inv. č. 324, inv. č. 326, inv. č. 327
č. 239 - inv. č. 222, inv. č. 225, inv. č. 367, inv. č. 423
č. 240 - inv. č. 347
č. 241 - inv. č. 328, inv. č. 7063, inv. č. 7065
č. 242 - inv. č. 324, inv. č. 441
č. 243 - inv. č. 348, inv. č. 442
č. 244 - inv. č. 310
č. 245 - inv. č. 311
č. 246 - inv. č. 325
č. 247 - inv. č. 329
č. 248 - inv. č. 7196
č. 249 - inv. č. 267
č. 250 - inv. č. 441

č. 251 - inv. č. 436, inv. č. 441
č. 252 - inv. č. 437
č. 253 - inv. č. 437, inv. č. 7172
č. 254 - inv. č. 7021, inv. č. 7037
č. 255 - inv. č. 230
č. 256 - inv. č. 316, inv. č. 445
č. 257 - inv. č. 7069, inv. č. 7070
č. 258 - inv. č. 262, inv. č. 341, inv. č. 342
č. 259 - inv. č. 238, inv. č. 271
č. 260 - inv. č. 7175, inv. č. 7176, inv. č. 7178
č. 261 - inv. č. 437
č. 262 - inv. č. 434
č. 263 - inv. č. 435
č. 264 - inv. č. 325
č. 265 - inv. č. 338
č. 266 - inv. č. 437
č. 267 - inv. č. 435
č. 268 - inv. č. 338
č. 269 - inv. č. 442
č. 270 - inv. č. 337
č. 271 - inv. č. 435, inv. č. 439, inv. č. 441
č. 272 - inv. č. 324
č. 273 - inv. č. 324, inv. č. 326, inv. č. 327
č. 274 - inv. č. 7018

9. Závěr

Tato teoretická bakalářská práce je výsledkem mého průzkumu filigránů v chrudimských městských knihách. Jelikož mě filigrány a jejich historie velice zajímaly, rozhodla jsem se uskutečnit tento průzkum. Celkem jsem zpracovala 291 městských knih, v nichž jsem objevila 274 druhů filigránů. Ty jsem řádně zakreslila v poměru 1:1 a změřila. Následně jsem se snažila je zařadit podle literatury, které je však v této oblasti velmi málo, z jakých papíren pocházely. V tak velkém množství filigránů se mi však nepodařilo dohledat všechny druhy, které jsem v knihách objevila. Tato disciplína je dosti náročná a vyžaduje hodně badatelské činnosti. I přes veškerá úskalí se mi podařilo vytvořit alespoň část jistého souboru filigránů, používaných na tomto území. V příloze jsou doloženy grafy jednotlivých papíren, které jsem sestavila na základě druhů filigránů v nich používaných a jejich počtů. Z mého zkoumání se ukázalo, že největšími dodavateli papíru pro město Chrudim byly papírny ve Svídnici u Chrudimi, ve Starých Horách (papírna Jihlavská), v Nedošíně, v Pardubicích a dalších. Práce s filigrány je velice zajímavá a v dnešní době se o ní začíná zajímat stále více badatelů. Ráda bych tuto práci dokončila a rozšiřovala tak svoji sbírku filigránů.

10. Literatura

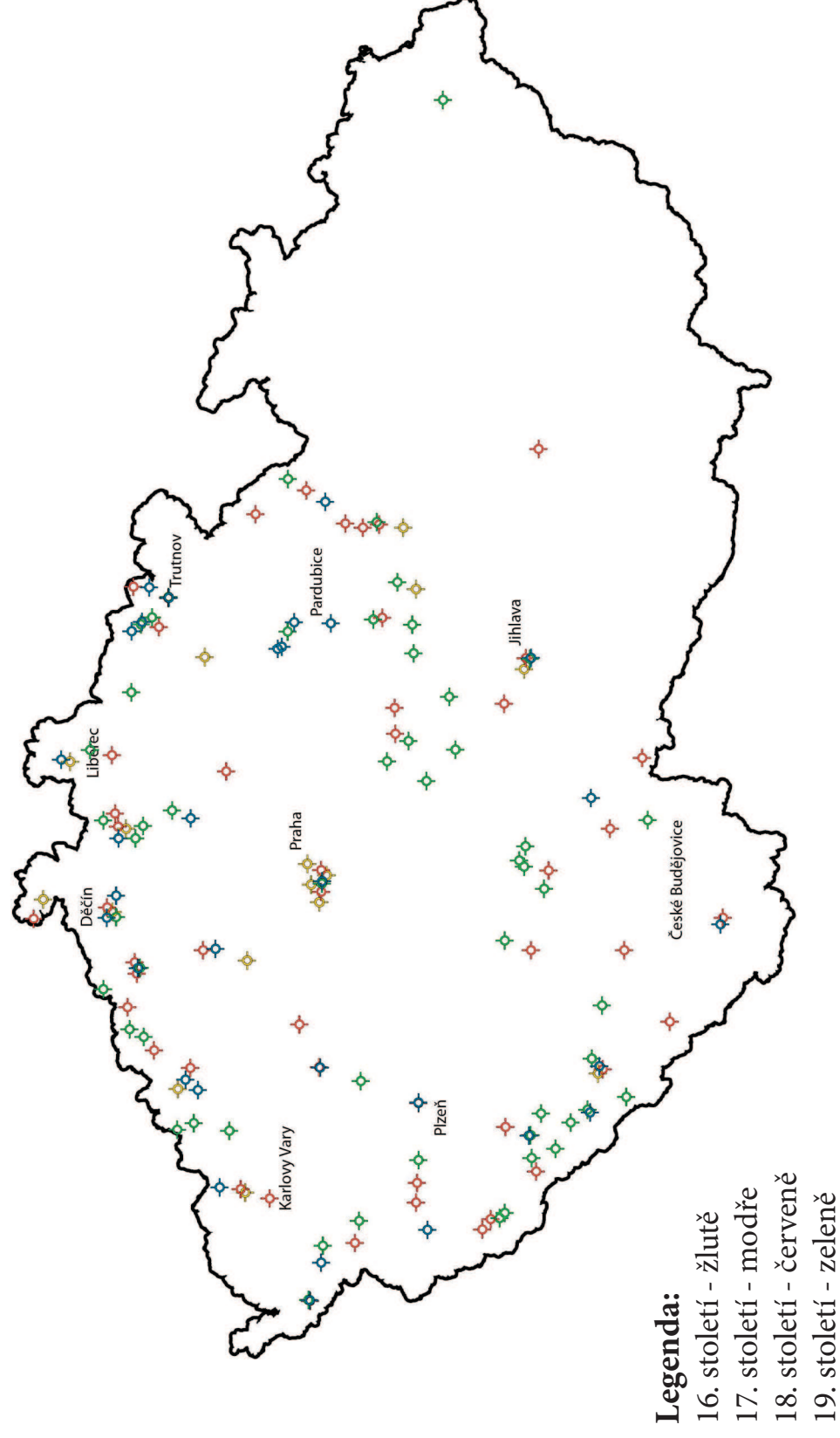
- Briquet, Ch. M., Les Filigranes 1. díl. Genéve 1907.
Briquet, Ch. M., Les Filigranes 2. díl. Genéve 1907.
Briquet, Ch. M., Les Filigranes 3. díl. Genéve 1907.
Briquet, Ch. M., Les Filigranes 4. díl. Genéve 1907.
Dąbrowski, J., Paper Manufacture in Central and Eastern Europe Before the Introduction of Paper-making Machines. Łódź 2008.
Čermák, M., Vlastivědný věstník moravský, Městská papírna v Olomouci, Brno 1978.
Flodr, M., Filigranologie úvod do studia filigránů. Brno 1974.
Florián, Č., Papírna ve Svídnici u Chrudimě. Chrudim 1940.
Palát, J., Filigrány, obchodní značky, Zpravodaj klubu genealogů a heraldiků. Ostrava 1983
Pokorný, P. R., Filigrány a heraldika, Heraldická ročenka. Praha 2003-2004.
Voit, P., Encyklopedie knihy. Praha 2006.
Zuman, F., České filigrány XVI. století, Památky archeologické, díl XXXIII. Praha 1923.
Zuman, F., České filigrány XVII. století, část I. obrazová. Praha 1927.
Zuman, F., České filigrány XVII. století, část II. textová. Praha 1927.
Zuman, F., České filigrány XVIII. století, část I. textová. Praha 1932.
Zuman, F., České filigrány XVIII. století, část II. obrazová. Praha 1932.
Zuman, F., České filigrány z první polovice IX. století, část I. textová. Praha 1934.
Zuman, F., České filigrány z první polovice IX. století, část II. obrazová. Praha 1934.
Zuman, F., Nově obnovené obchodní značky papírenské. Praha 1937.
Zuman, F., Papírna v Pardubicích, časopis Muzea království českého. 1921

Prameny

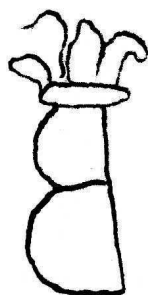
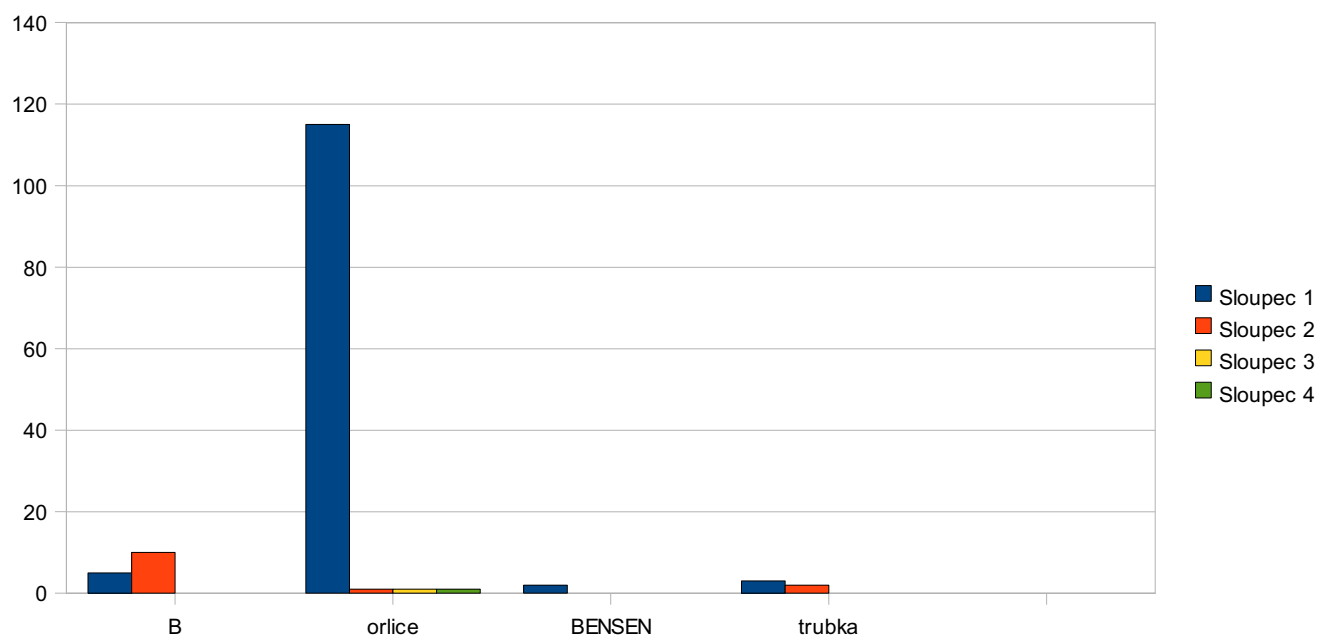
Sbírkové fondy Státního oblastního archivu v Zámrsku, uložené ve Státním okresním archivu v Chrudimi, chrudimské městské knihy - 1. část (od roku 1439 do roku 1787), včetně dodatků
Státní oblastní archiv v Zámrsku, Státní okresní archiv v Chrudimi, Archiv města Chrudim, dodatky k inventářům SOkA Chrudim č. 47, 72, 73 a 74, inv. č. 7012 - 7946 časový rozsah 1348 - 1945, Růžičková, R., Chrudim 2002.
<http://www.manufactura.cz/historie.htm>

Příloha č. 1

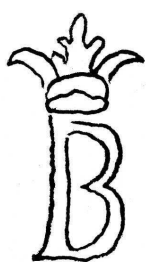
Zobrazení papíren působících v českých zemích v jednotlivých stoletích

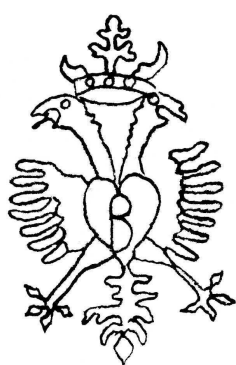
PAPÍRNA V BENEŠOVĚ NAD PLOUČNICÍ

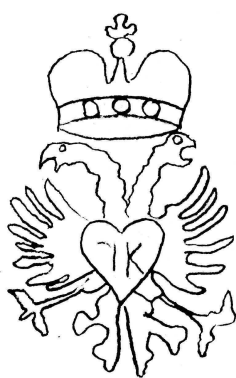
sloupec

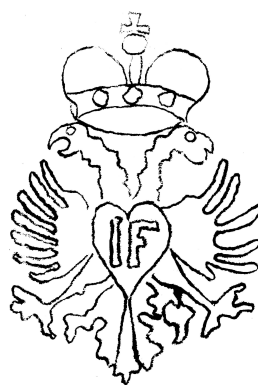
sloupec

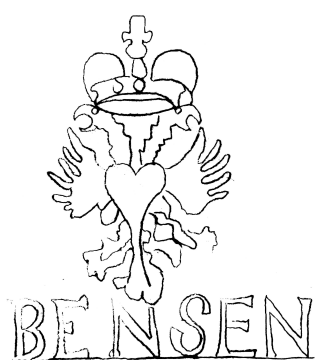
sloupec

sloupec

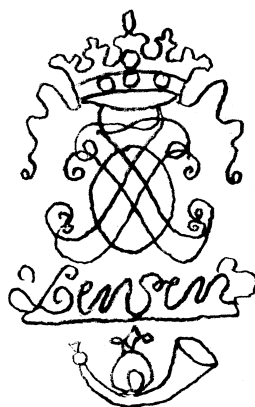
sloupec

sloupec

BEVISEN

sloupec

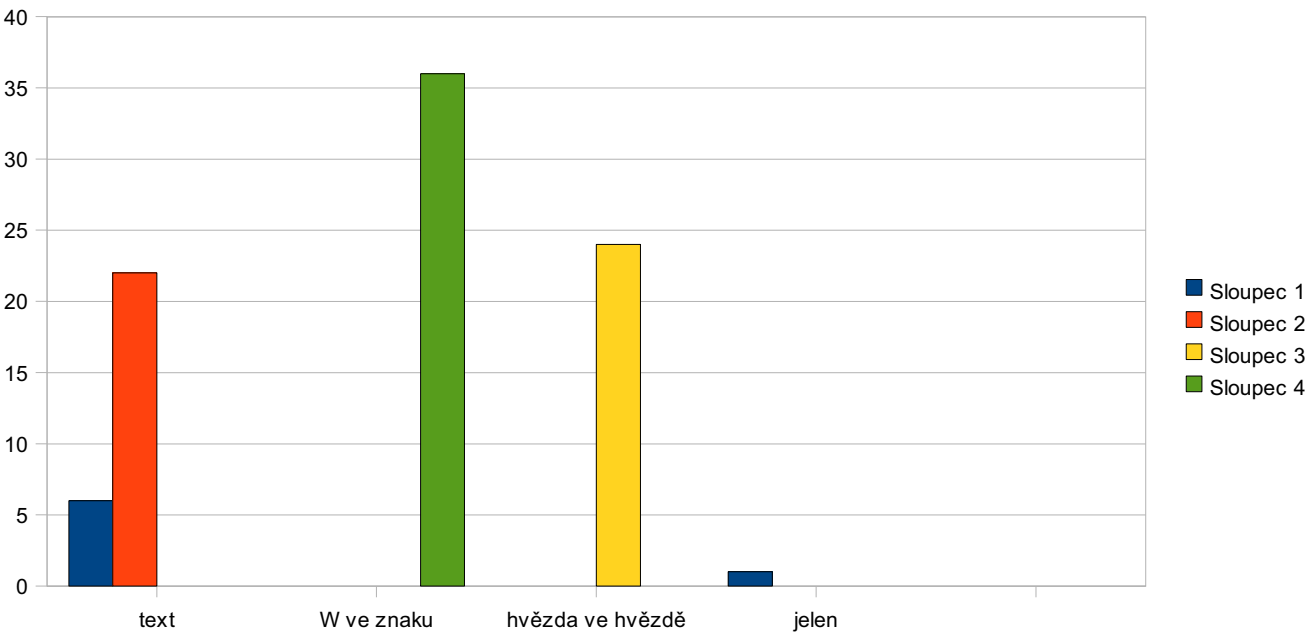

sloupec

sloupec

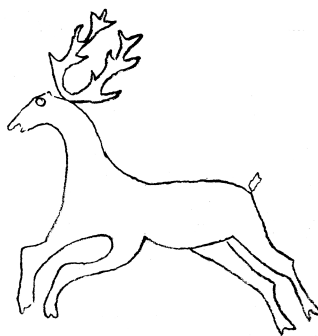
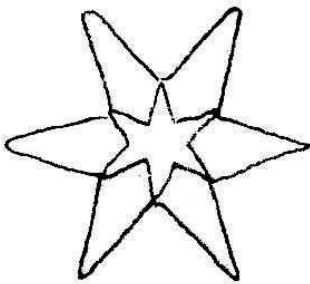
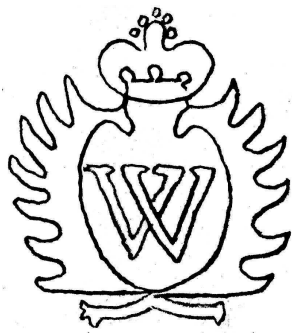
PAPÍRNA V BĚLÉ POD BEZDĚZEM

CW STUHN 2 JA

sloupec

sloupec

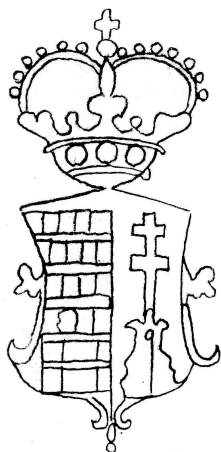

sloupec

sloupec

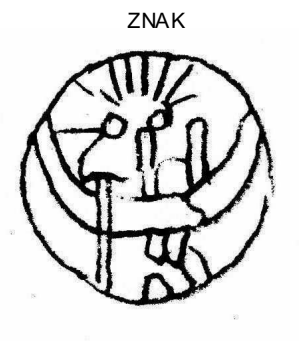
sloupec

PAPÍRNA V ČISTÉ U VRCHLABÍ

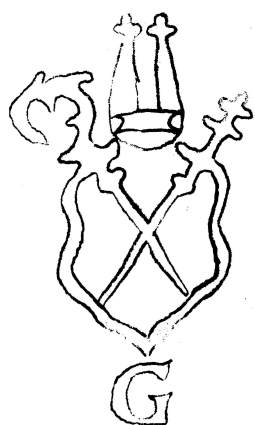
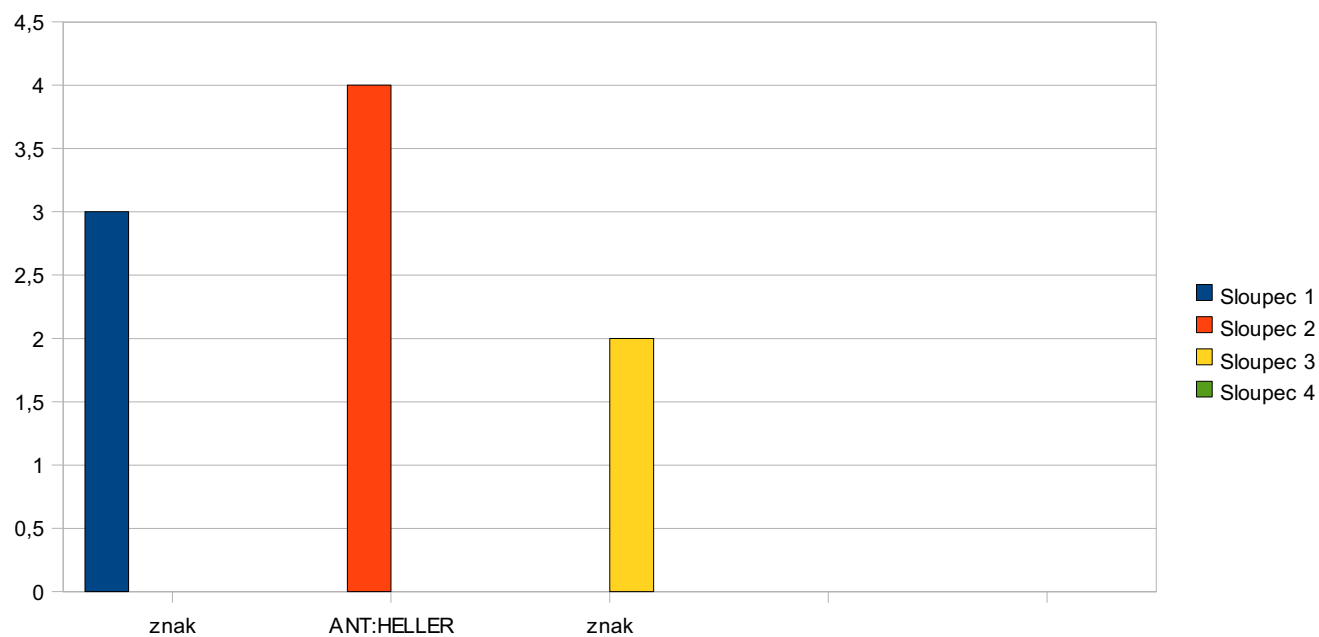
sloupec

PAPÍRNA V DUŠNÍKÁCH

sloupec

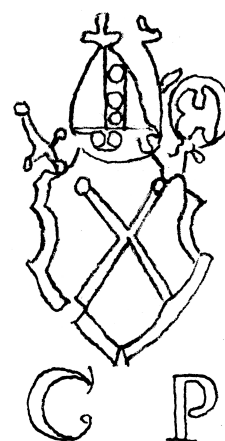
PAPÍRNA V HOŠTCE

sloupec

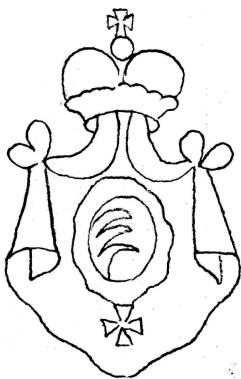
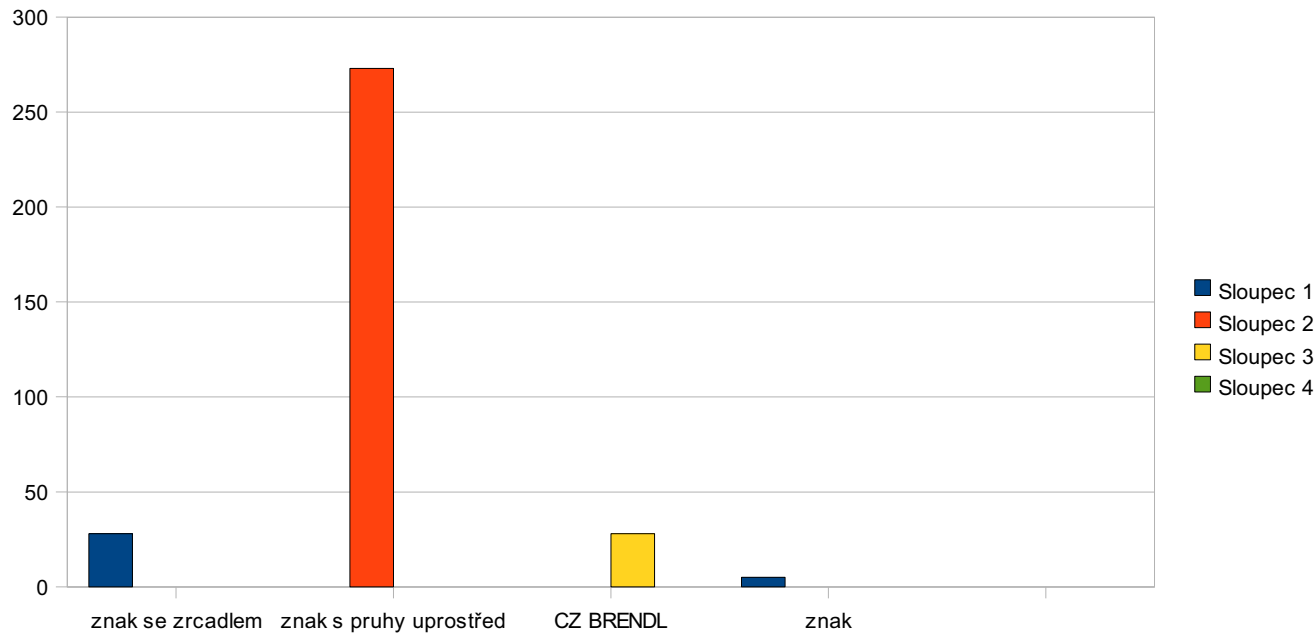
ANT:HELLER

sloupec

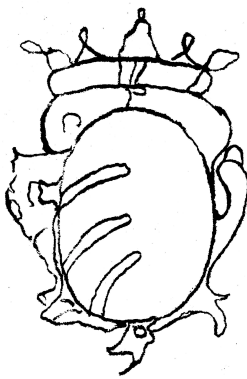

sloupec

PAPÍRNA V CHOCNI

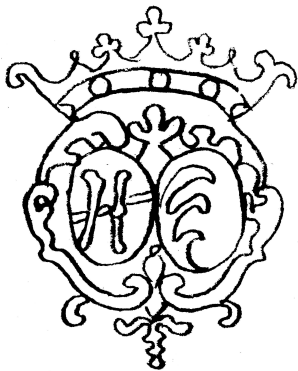
sloupec

sloupec

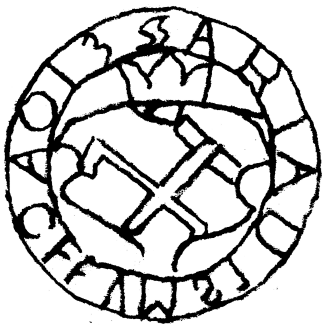
CZIBRENDL

sloupec

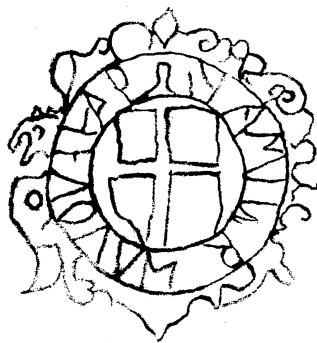
sloupec

PAPÍRNA V JÁCHYMOVĚ

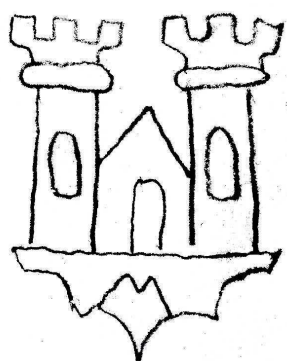
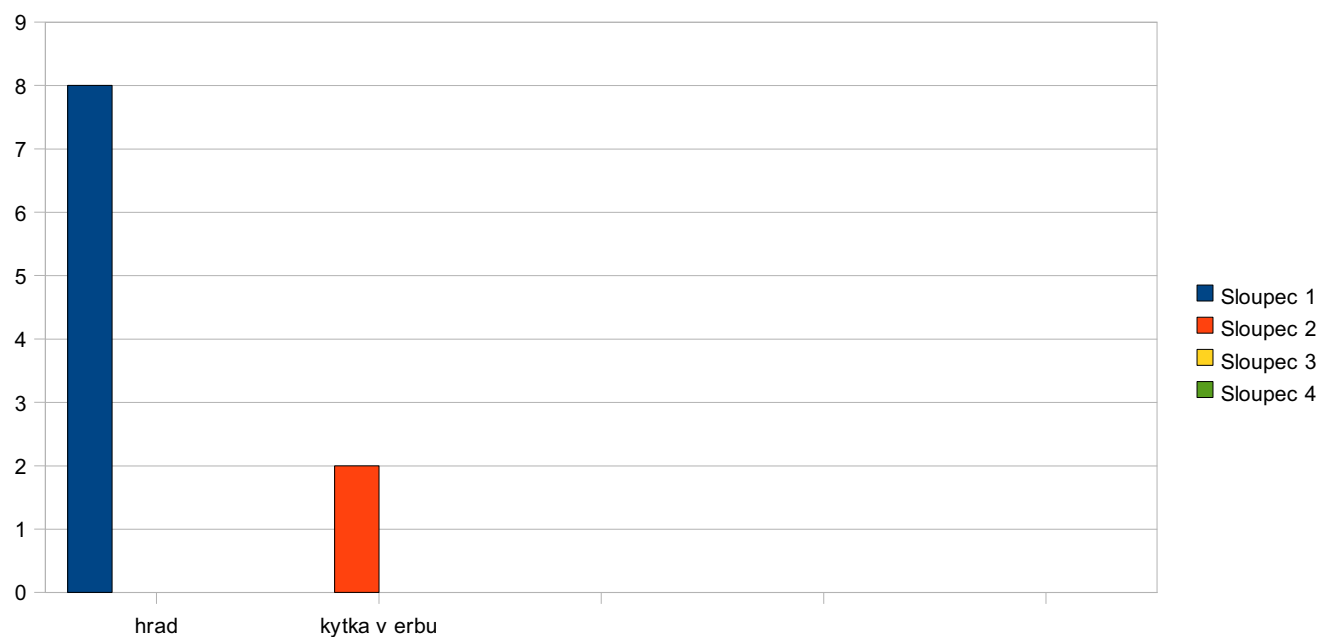
sloupec

PAPÍRNA V JIRKOVĚ

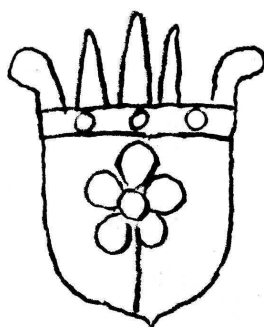

sloupec

KRUMLOVSKÁ PAPÍRNA

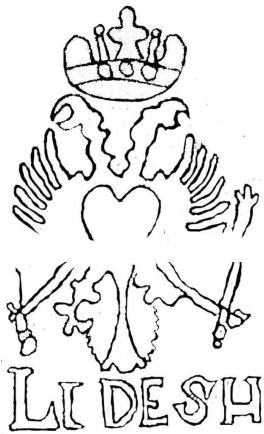

sloupec

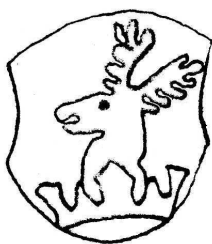
sloupec

PAPÍRNA V LEDČI

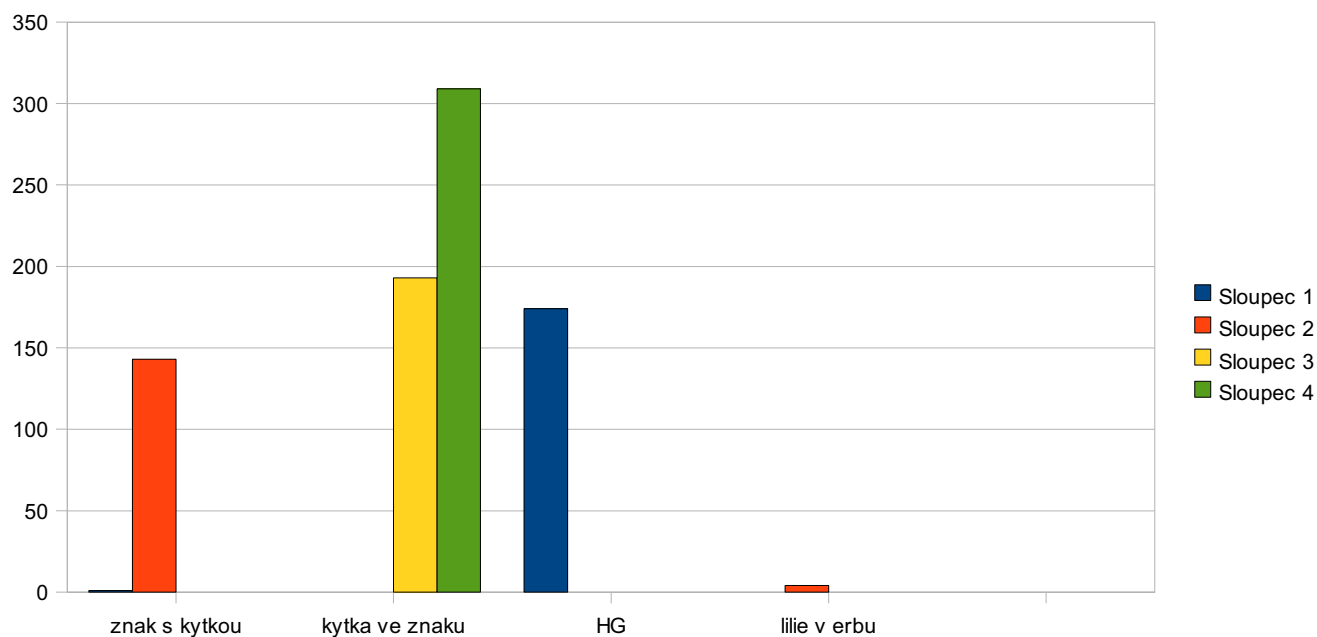
sloupec

PAPÍRNA V LIBNI

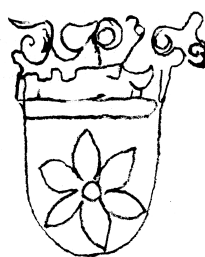

sloupec

PAPÍRNA V NEDOŠÍNĚ U LITOMYŠLE

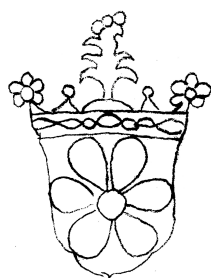
sloupec

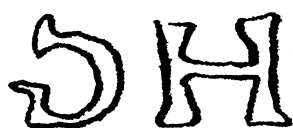
sloupec

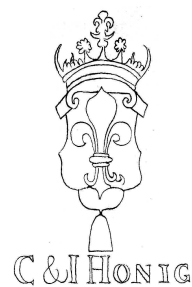
sloupec

sloupec

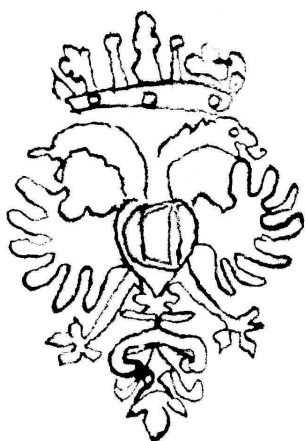
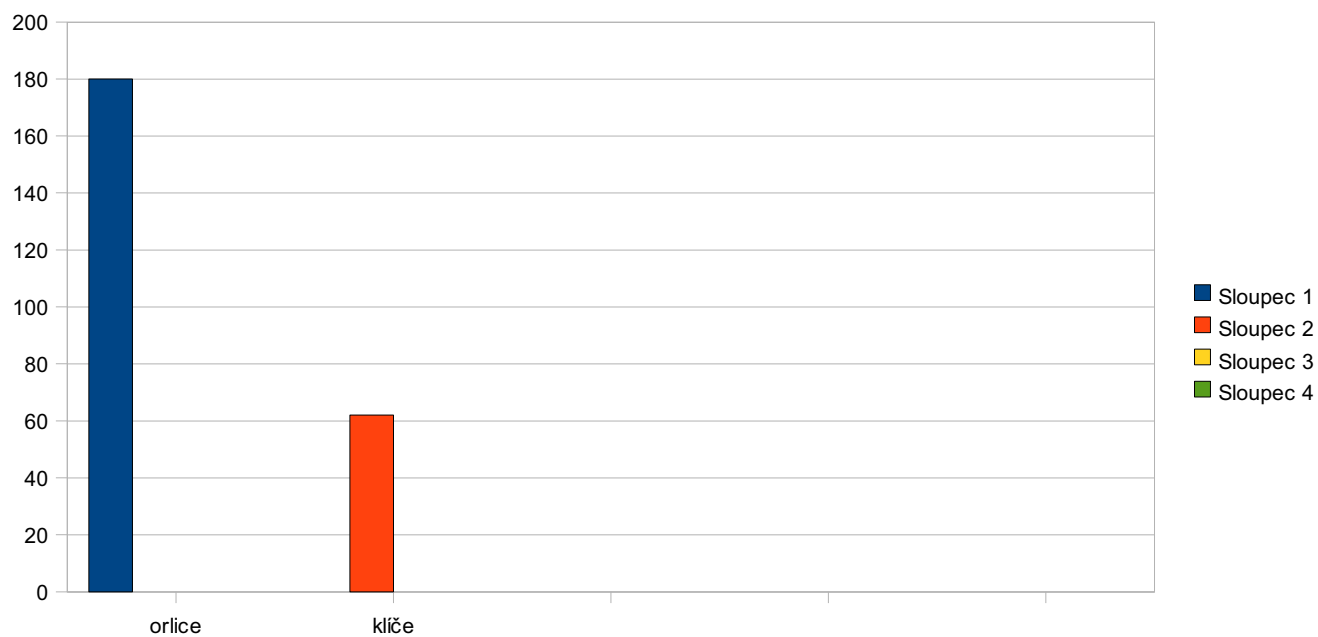

sloupec

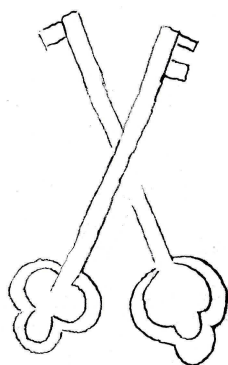

sloupec

PAPÍRNA V MIMONI

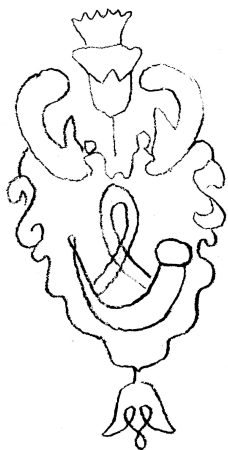
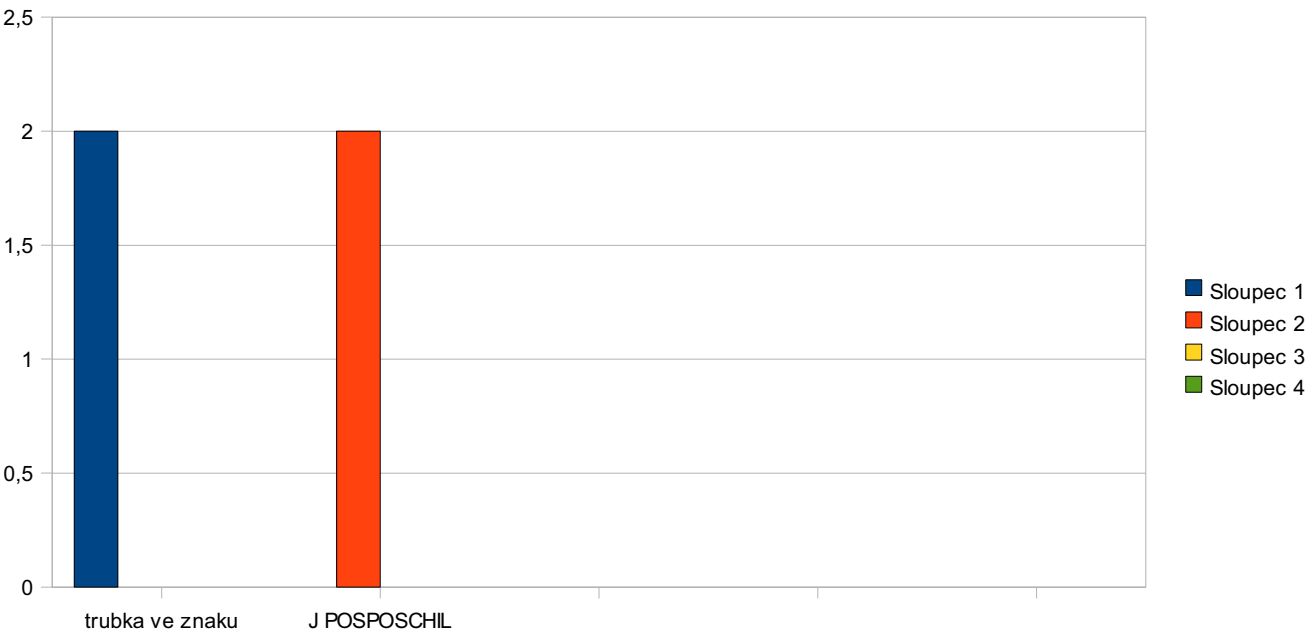

sloupec

sloupec

PAPÍRNA V NOVÉM STUDENCI

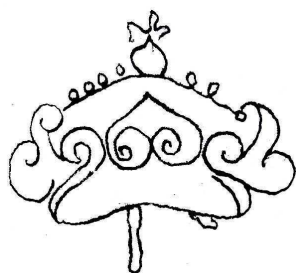
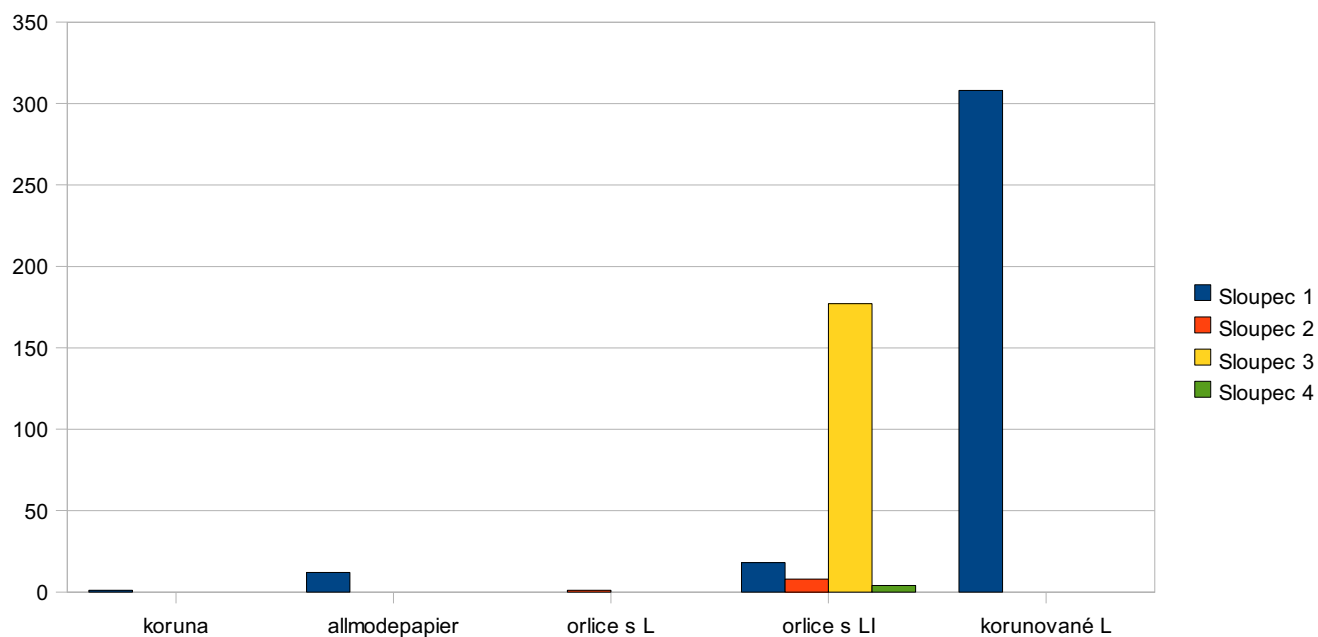

sloupec

POSPOSCHIL

sloupec

PARDUBICKÁ PAPÍRNA

sloupec

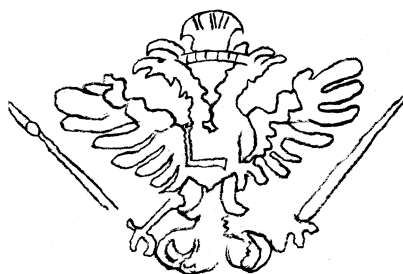
sloupec

sloupec

sloupec

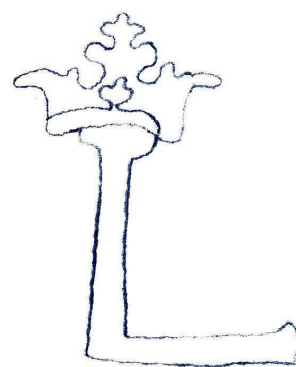
sloupec

sloupec

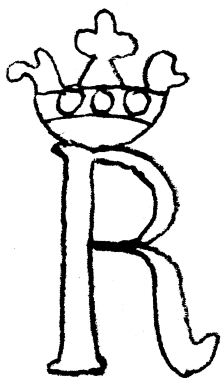

sloupec

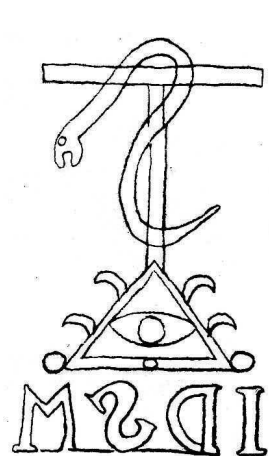
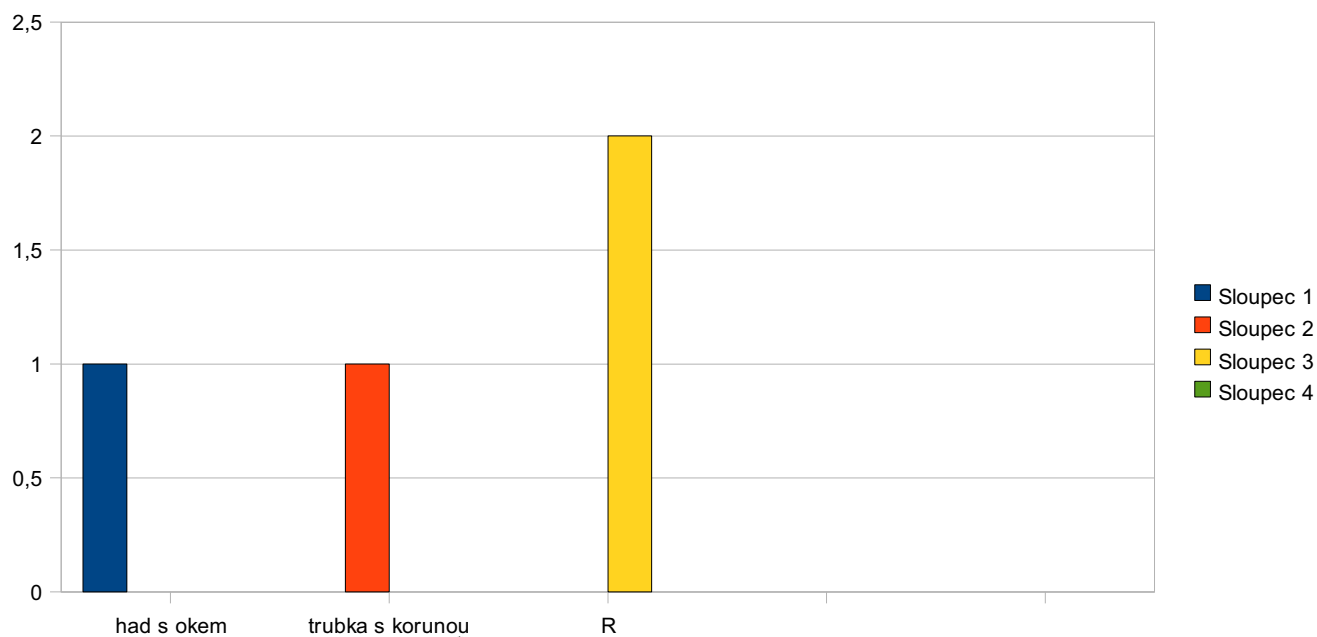
sloupec

PAPÍRNA RAKOVNICKÁ

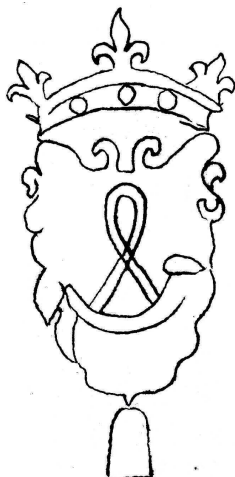

sloupec

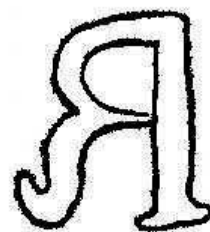
PAPÍRNA V ROKYTNICI V ORLICKÝCH HORÁCH

sloupec

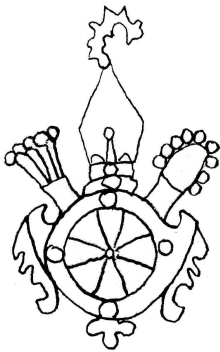
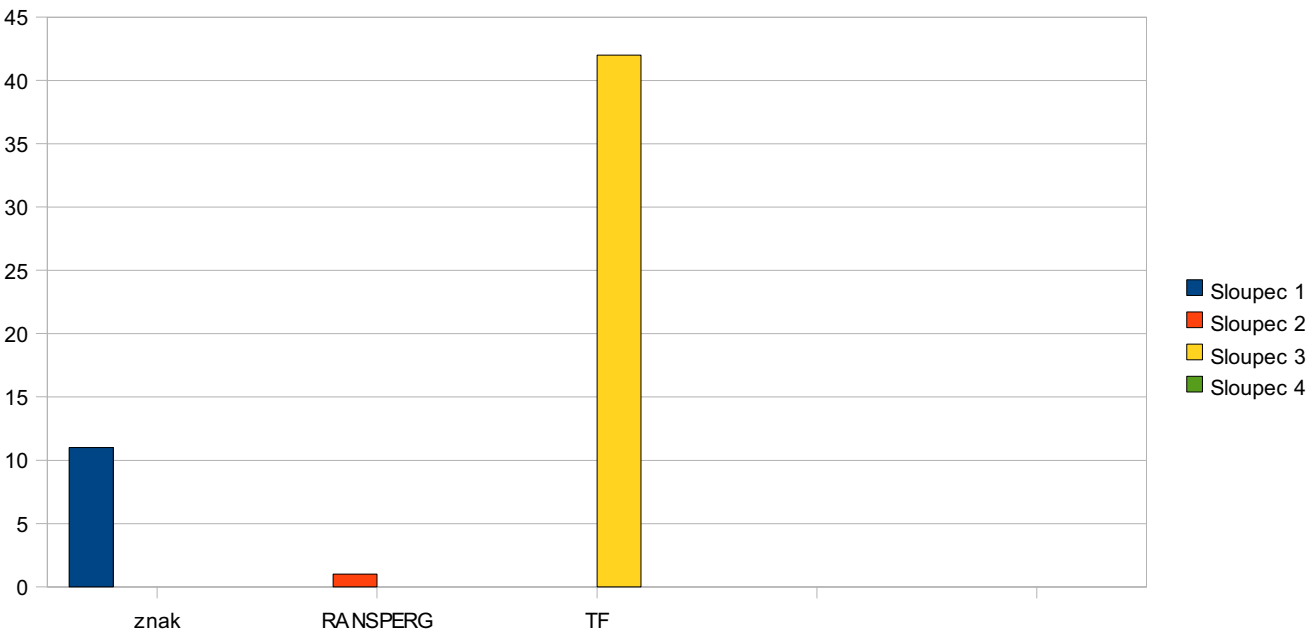

sloupec

sloupec

ROŠPERSKÁ PAPIRNA

sloupec

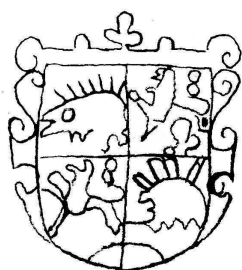
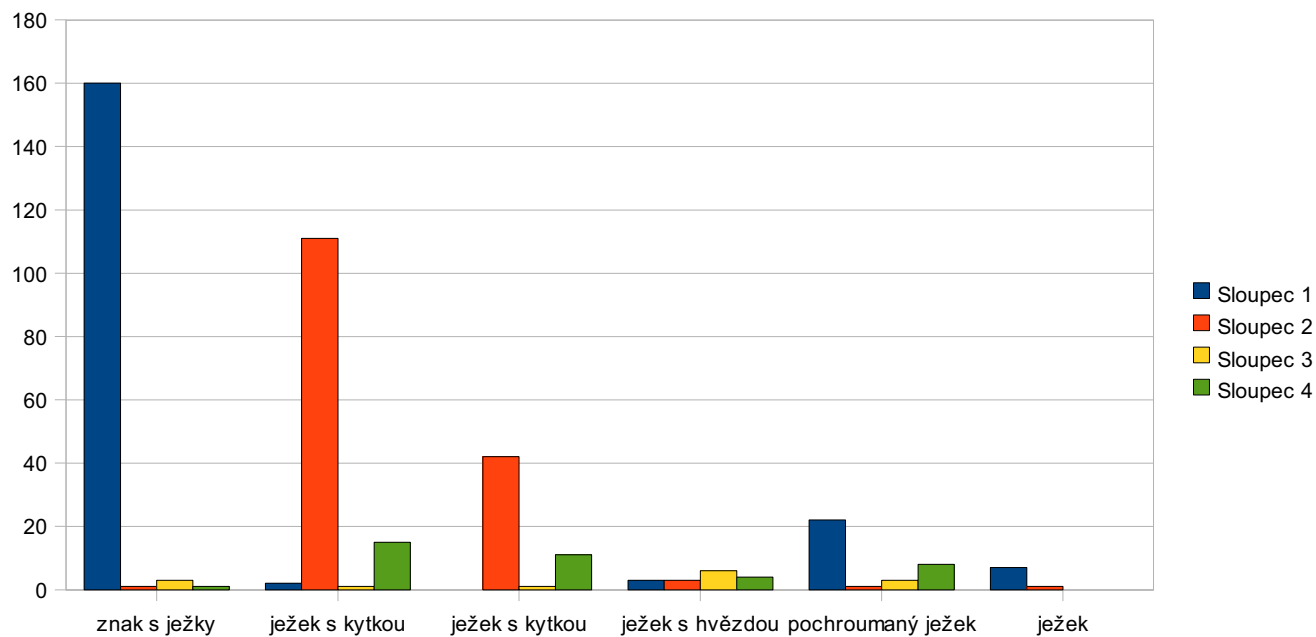

sloupec

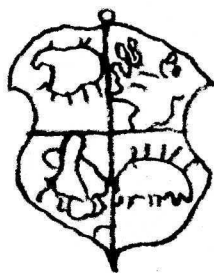

sloupec

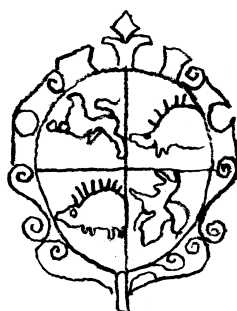
PAPÍRNA VE STARÝCH HORÁCH

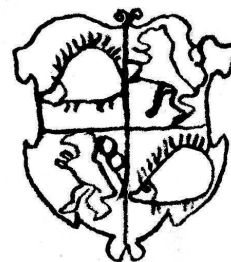
sloupec

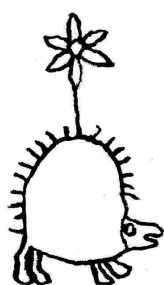
sloupec

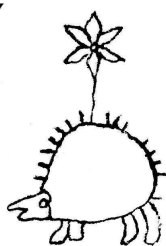
sloupec

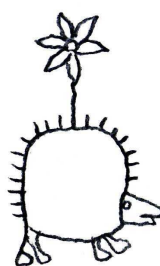
sloupec

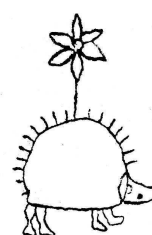
sloupec

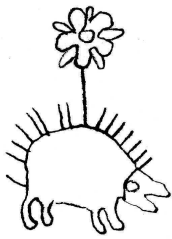
sloupec

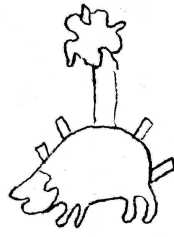
sloupec

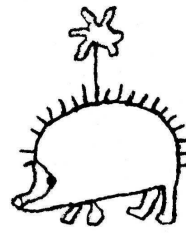
sloupec

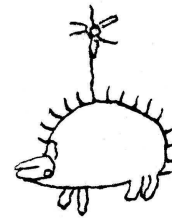
slopec

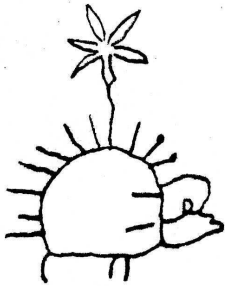
slopec

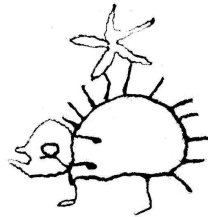
slopec

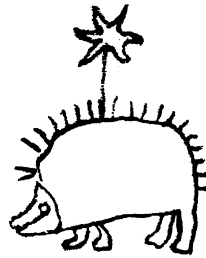
slopec

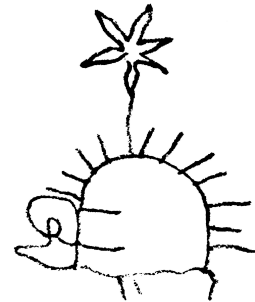
slopec

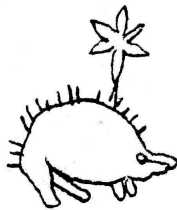
slopec

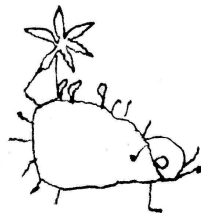
slopec

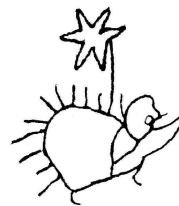
slopec

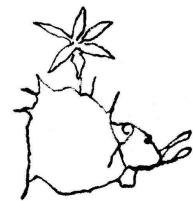
slopec

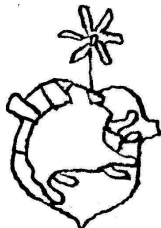
slopec

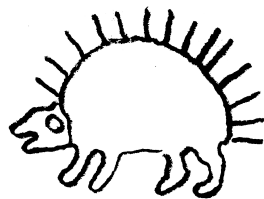
slopec

slopec

slopec

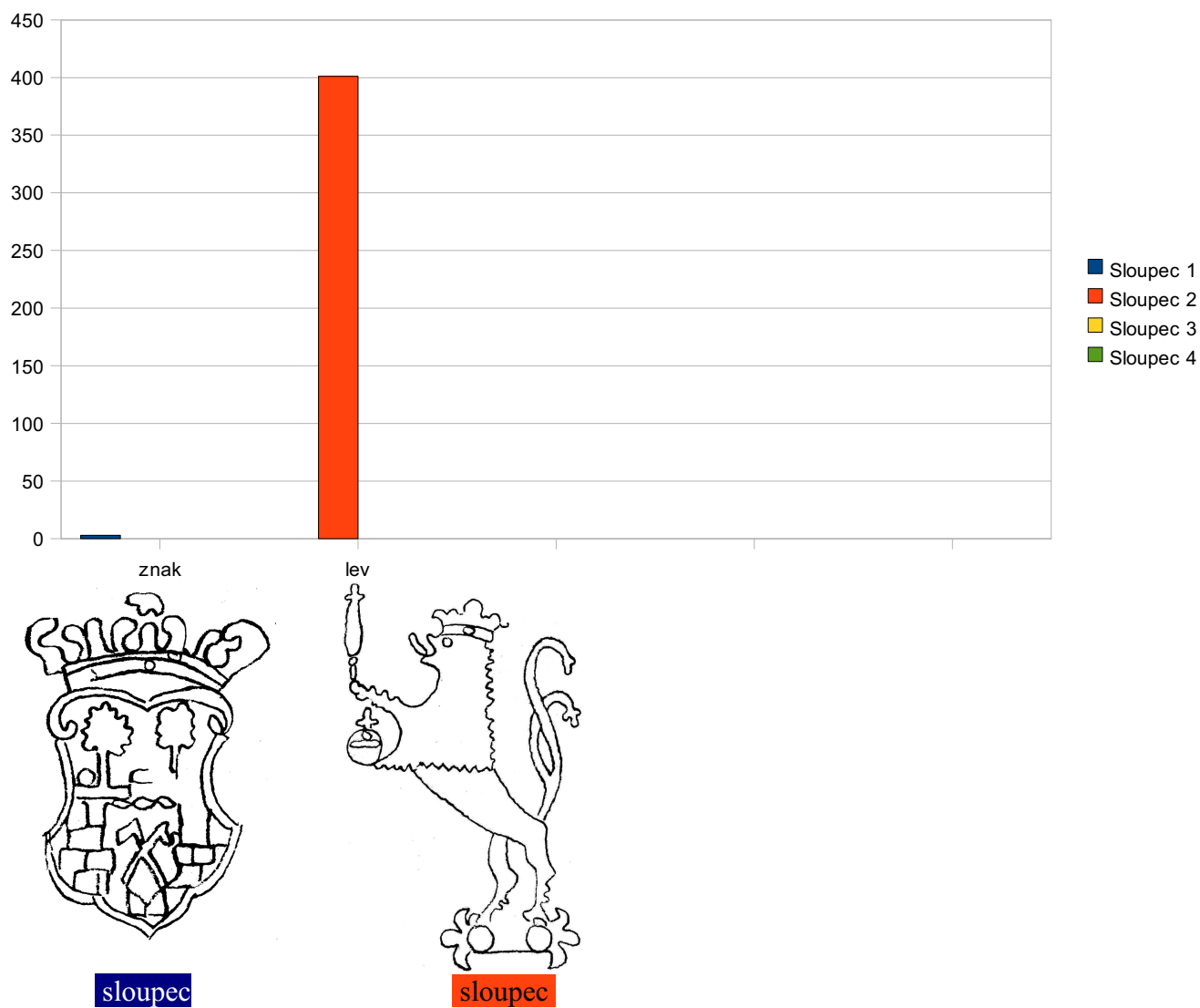
slopec

PAPÍRNA NA STARÉM MĚSTĚ

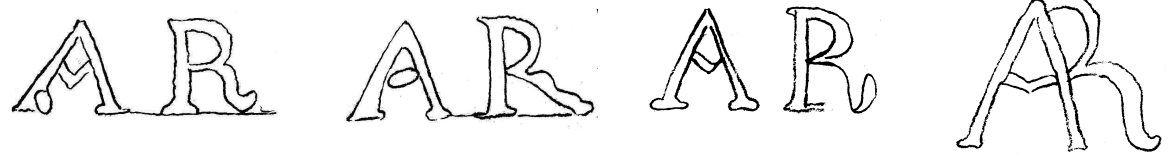
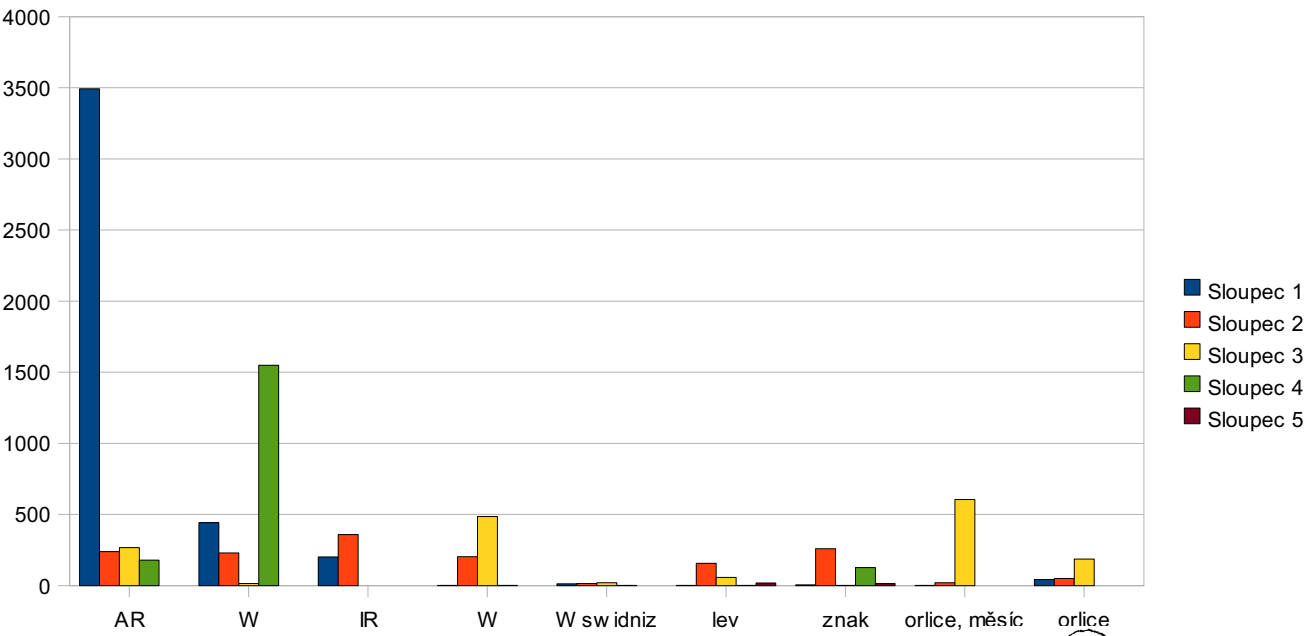

sloupec

PAPÍRNA VE STŘEDNÍM LANOVĚ

PAPÍRNA VE SVÍDNICI

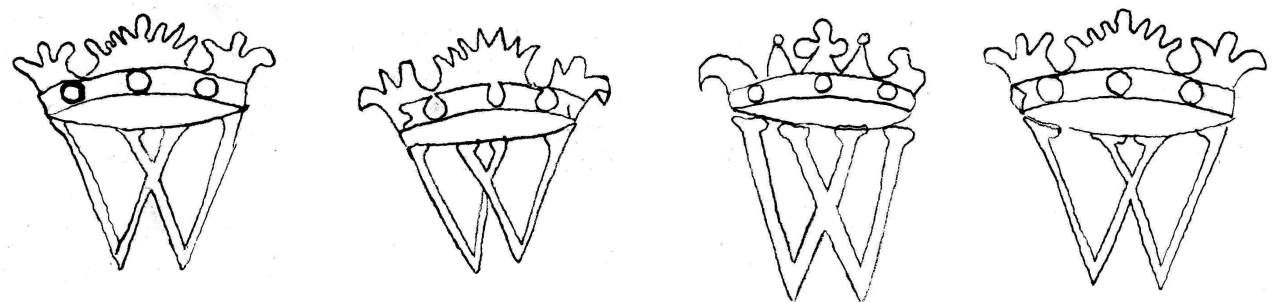

sloupec

sloupec

sloupec

sloupec

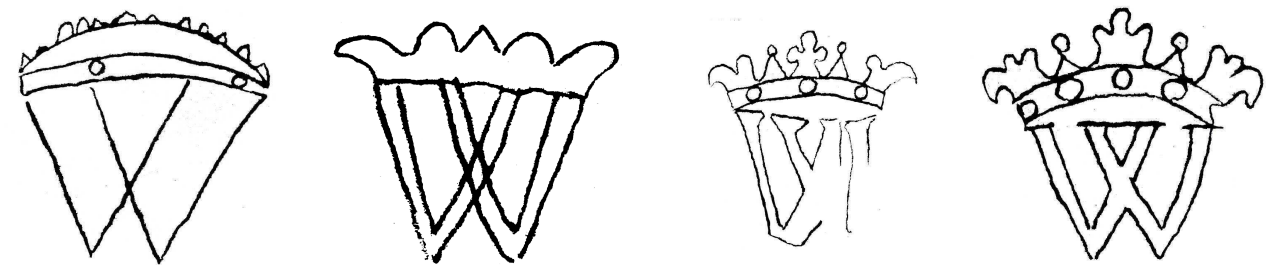

sloupec

sloupec

sloupec

sloupec

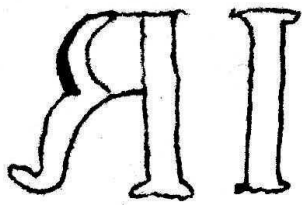

sloupec

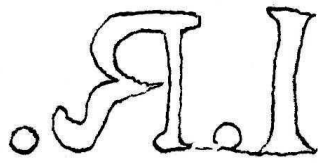
sloupec

sloupec

sloupec

sloupec

sloupec

sloupec

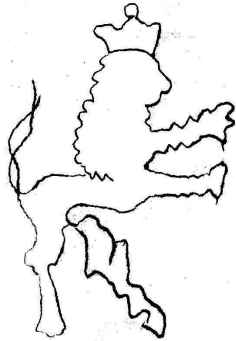
sloupec

STINDIWZ

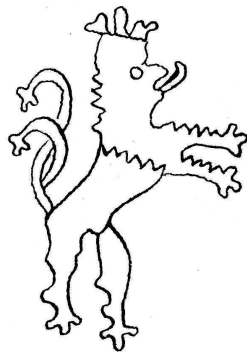
SWIDNITZ

sloupec

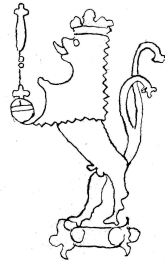
sloupec

sloupec

sloupec

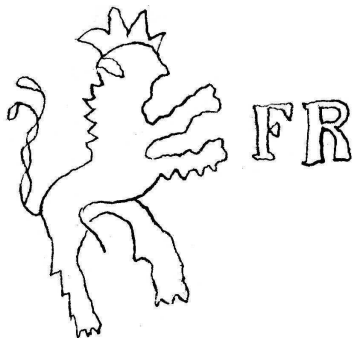
WIDNIZ

sloupec

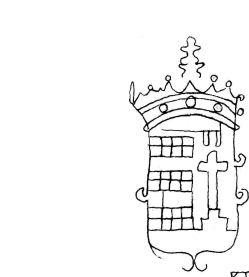

SWIDNIZ

sloupec

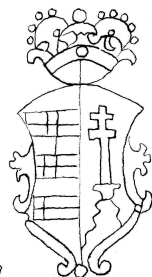

sloupec

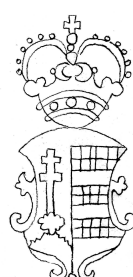
JĘDRZEJÓW

slopec

ŚWIDNICA

slopec

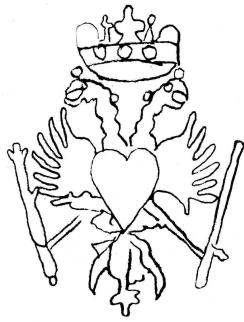

F. RITSCHEL

slopec

F. RITSCHEL

slopec

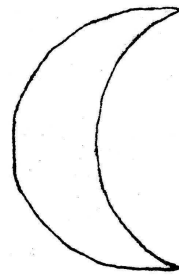
ŚWIDNICA

slopec

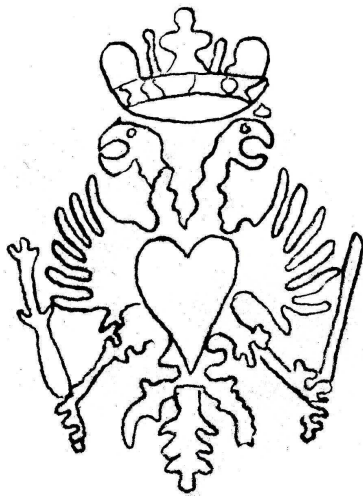

ŚWIDNICA

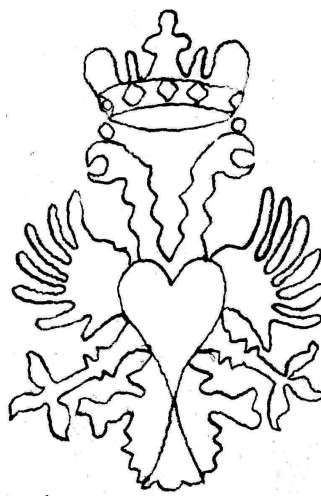
slopec

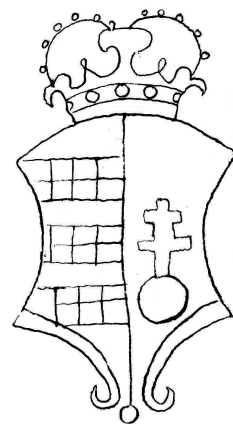
slopec

slopec

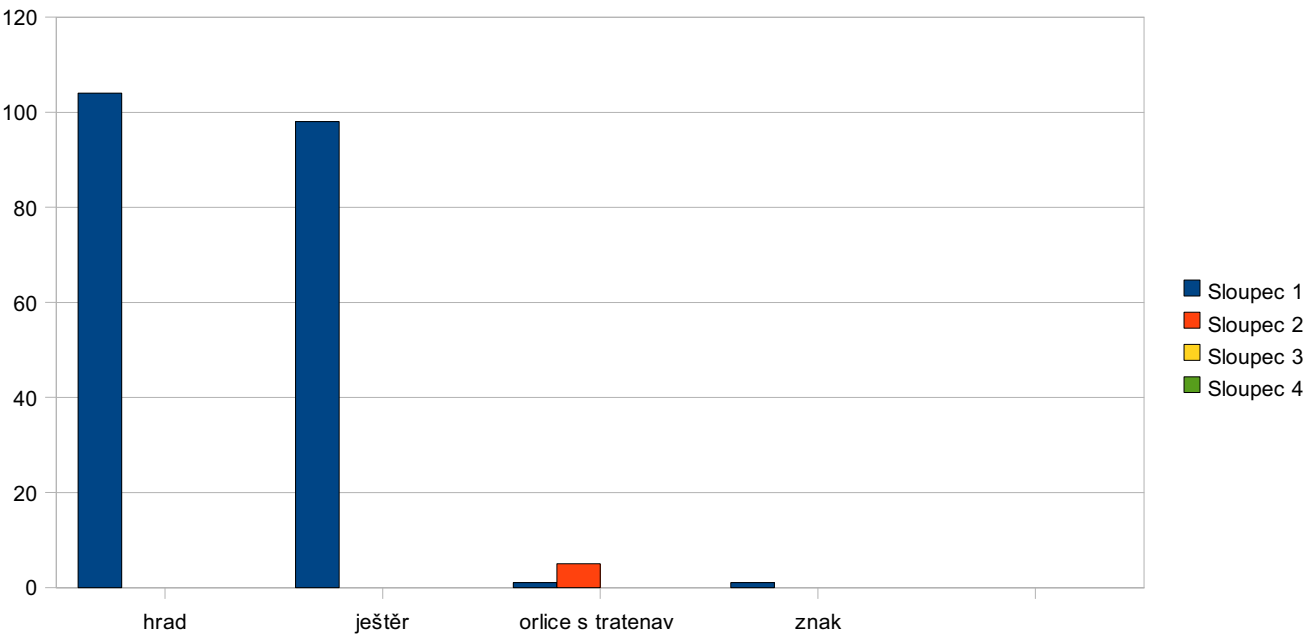

slopec

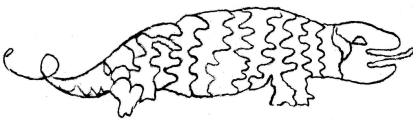

slopec

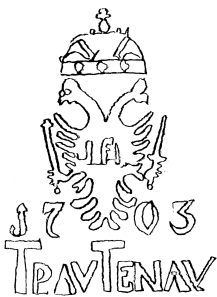
TRUTNOVSKÁ PAPIRNA

sloupec

sloupec

sloupec

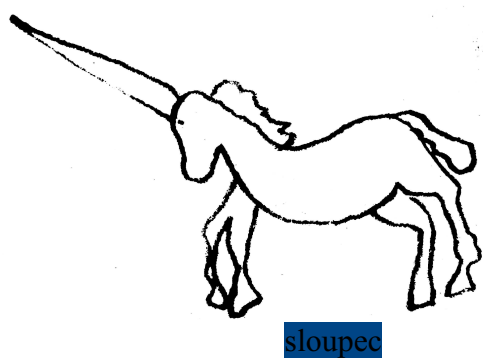

sloupec

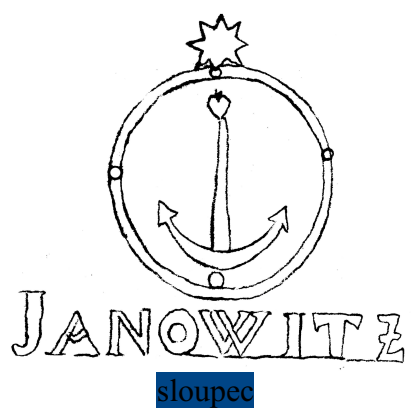
sloupec

PAPÍRNA TELNICKÁ U ÚSTÍ NAD LABEM

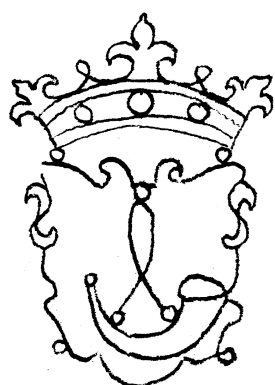
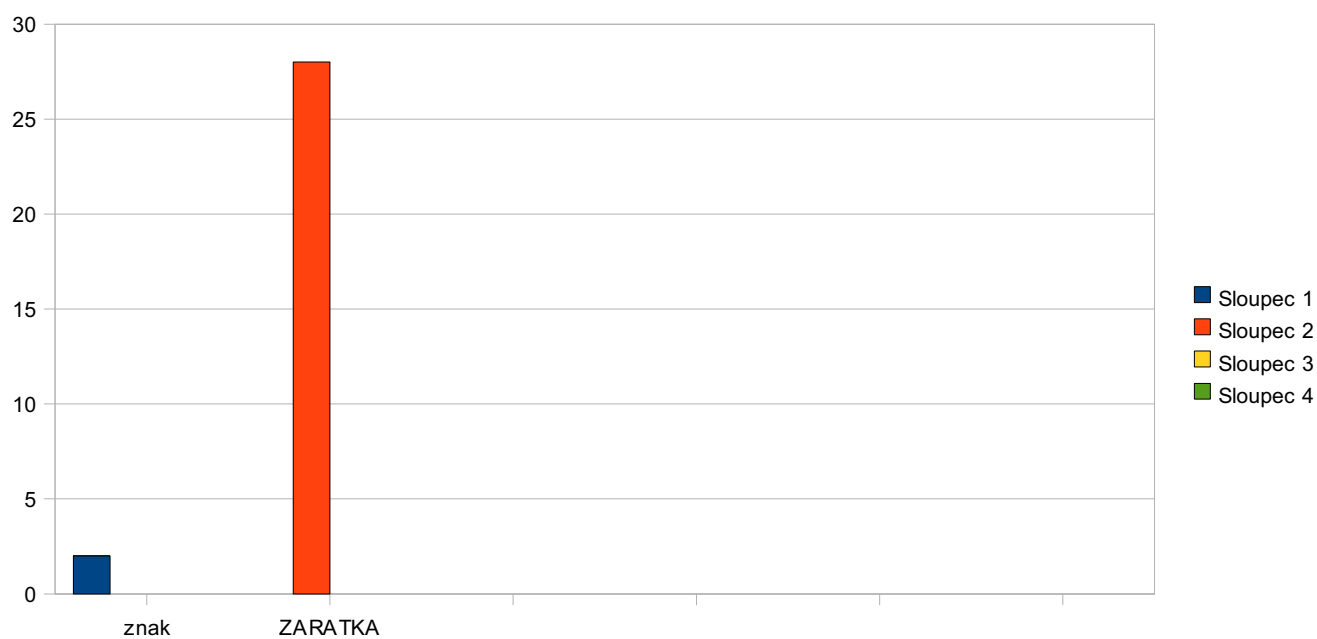

sloupec

VELHARTICKÁ PAPÍRNA

PAPÍRNA V ZAHRÁDCE U KRALOVIC

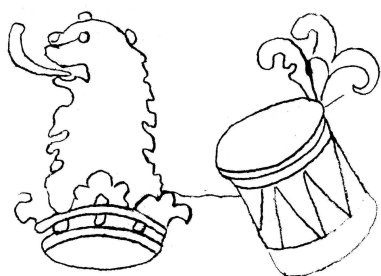
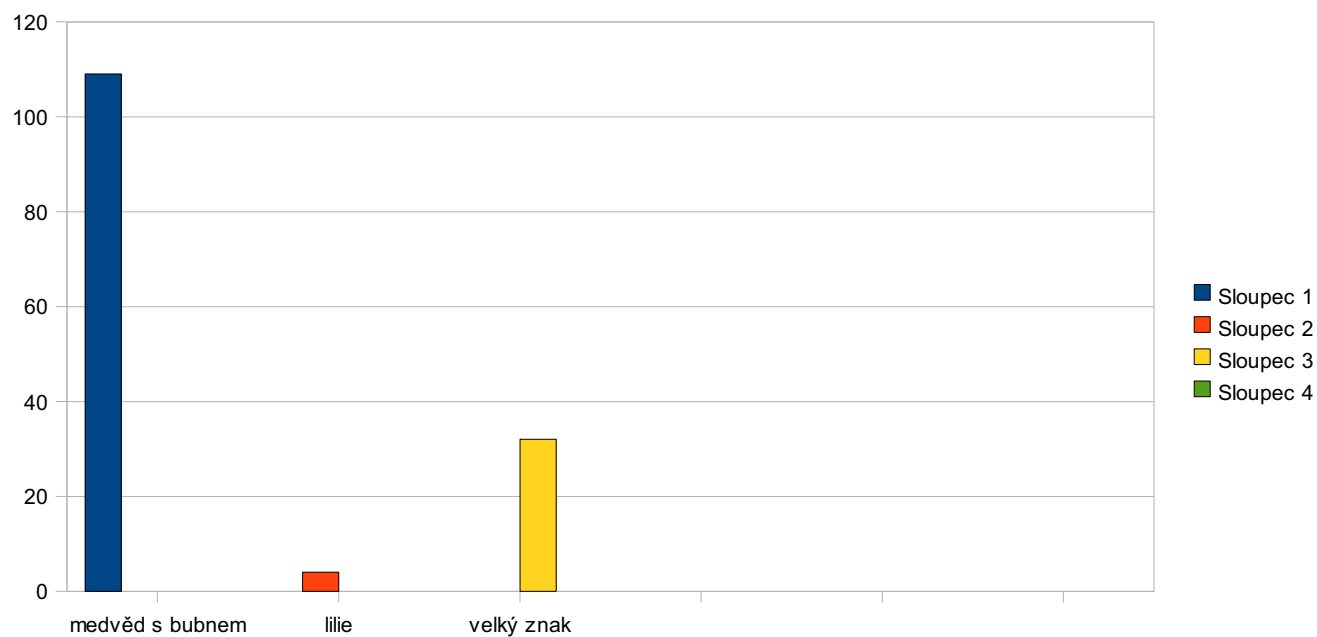

sloupec

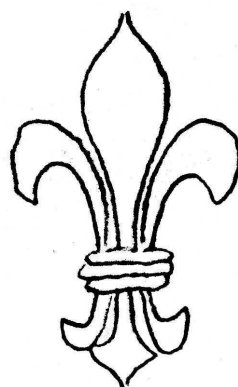

sloupec

PAPÍRNA ŽAMBERSKÁ

sloupec

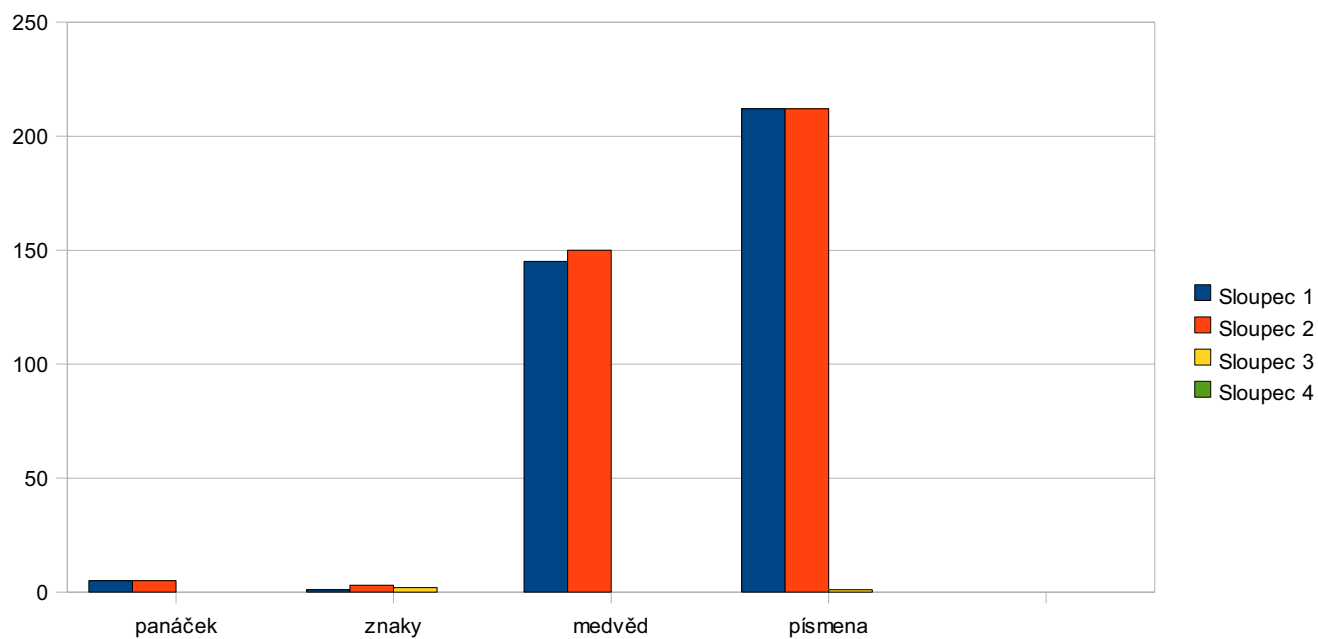

sloupec

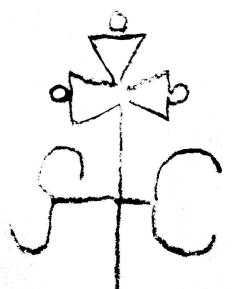

sloupec

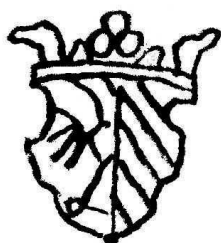
FILIGRÁNY

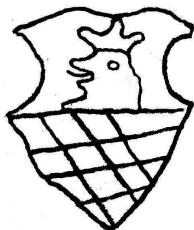
sloupec

sloupec

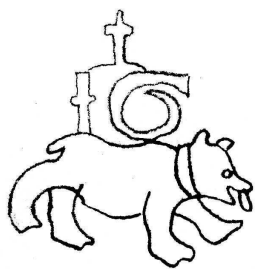
sloupec

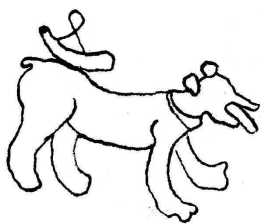
sloupec

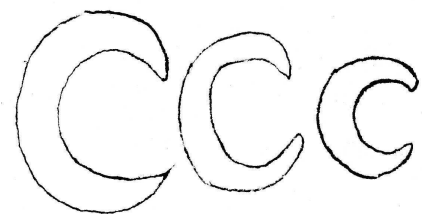
sloupec

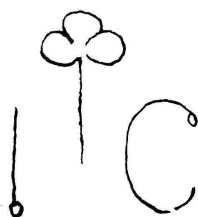
sloupec

sloupec

sloupec

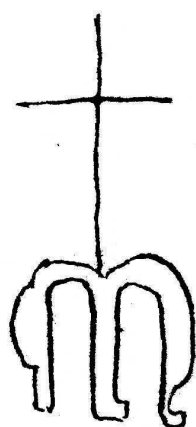
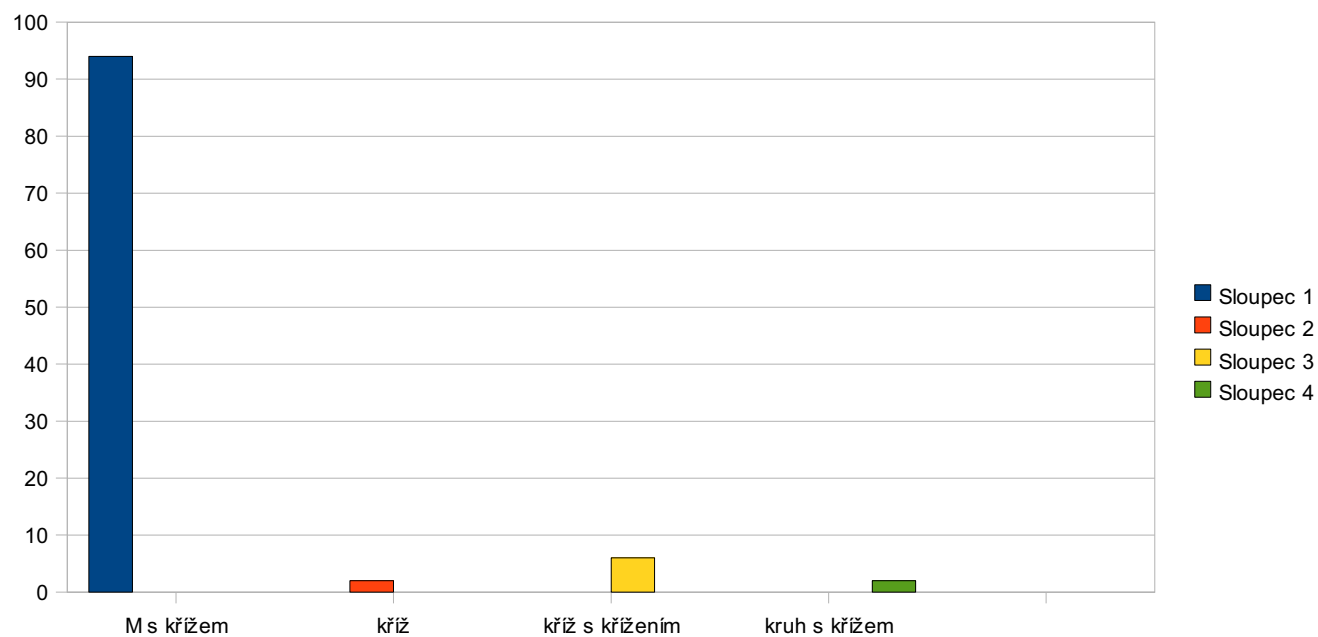

sloupec

sloupec

KŘÍŽE

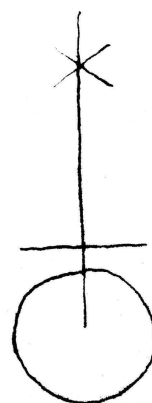
sloupec

sloupec

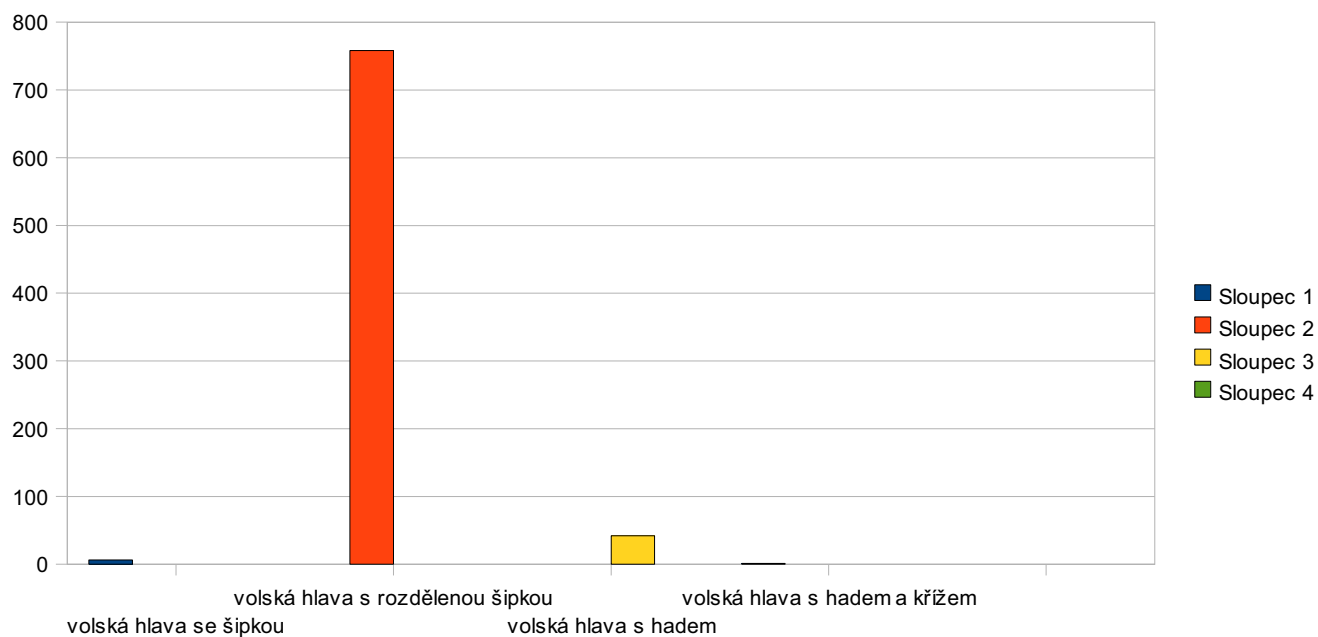

sloupec

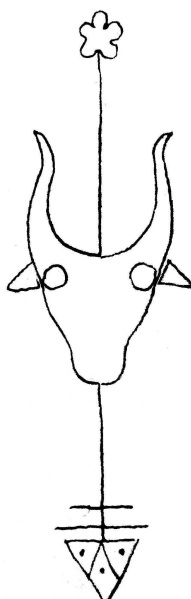

sloupec

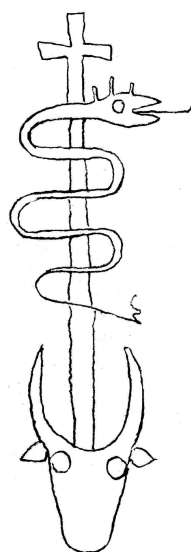
VOLSKÉ HLAVY

sloupec

sloupec

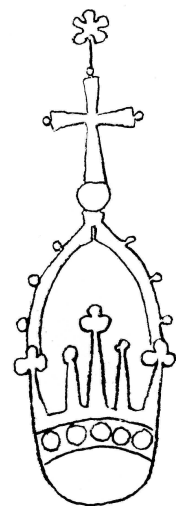
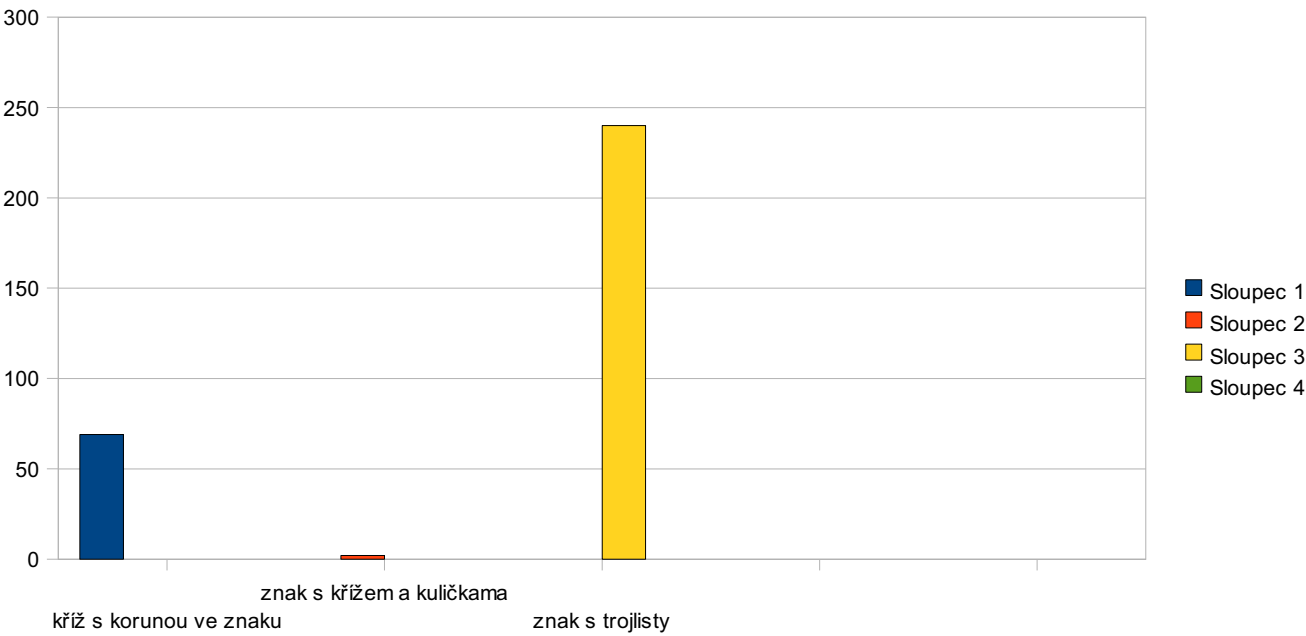

sloupec

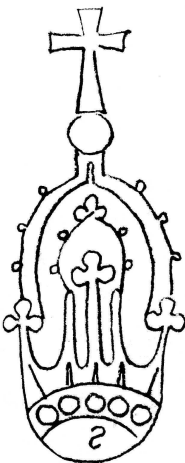

sloupec

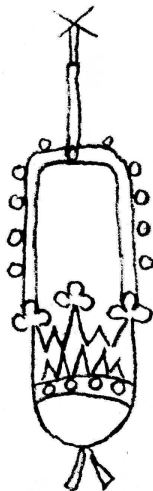
ZNAKY

sloupec

sloupec

sloupec